

politički **ZATVORENIK**

GODINA XIII. - OŽUJAK 2003. CIJENA 15 KN

BROJ **132**

**Vlada opet
uskratila svaku
pomoć hrvatskim
političkim
uznicima!**

**Razgovor s prof.
dr. Marijanom
Jurčevićem**

**Prve nastambe
na Golome otoku
gradili su
hrvatski osuđenici**

**Kolektivna
odgovornost u
Ashdownovoj
guberniji**

politički ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Jure Knežović

UREĐNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežović

OVAJ BROJ UREĐIO
Tomislav Jonjić

UREĐNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

PRIJELOM I TISAK
TIVA Tiskara Varaždin, Trg bana Jelačića 21

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.
***

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/>

Ilustracija na naslovnoj stranici
posuđena iz "Zaveze" br. 43,
glasila Nove Slovenske zaveze

TRAŽIMO DEMOKRATSKO PRAVO ODLUČIVANJA

U Republici Madžarskoj ovih dana donijet će se novi zakon o podpori nevladinim udrugama, kojim će se zamijeniti već postojeći takav zakon. Novina u tom zakonu jest nagradivanje promicanja madžarskih nacionalnih interesa na međunarodnom polju i mogućnost oslobađanja poreznih obveza onih darovatelja koji se odluče poduprijeti rad takve udruge koja promiče madžarske interese u inozemstvu. Porezni obveznici pune i tamo državni proračun, ali tamo oni mogu odlučiti koja će udruga dobiti njihovu podporu.

Na prvi pogled nije to ništa neobično, jer i mi imamo takav zakon, a i skoro sve ostale zemlje koje su spremne izgrađivati civilno društvo. Zanimljivo je za nas kako Madžari uče iz svojih pogrešaka. Nisu jedini. Česi i Slovaci već su uskladili svoje zakone za žrtve komunističke diktature s onima za žrtve fašističke diktature, jer nisu ljudi krivi što su živjeli u tome teškom i burnom stoljeću. U nas se u vijeće (koje se onda još i srpski naziva Savjet za razvoj civilnog društva) biraju ljudi po političkom kriteriju. Čak i u Stručne radne skupine biraju se osobe na čudan način i onda donose nekompetentne odluke od kojih se čovjeku dignu vlasti ili mu dođe da uzme lopaticu i metlicu, pa se ode odmorit u Lepoglavu.

Ti naši osvetnici Karađorđevića nikako da prestanu biti pristrani, da pokušaju živjeti na europski način, tolerantniji i prema protivniku i inomišljeniku. U nas jedino oni još vode Drugi svjetski rat tražeći neprestano unutarnjega i vanjskog neprijatelja. U nas se uništavaju zagovornici hrvatske samostalnosti i protivnici jugoslavenske i komunističke diktature, a nagrađuju rušitelji Hrvatske i mučitelji žrtava komunističke diktature.

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika ozbiljno je pogodjeno ovakvom njihovom ustrajnom rušilačkom taktikom, kojom oni novac poreznih obveznika neodgovorno usmjeravaju u krivom pravcu i traži da se u Hrvatskoj izmijeni zakon o podpori nevladinim udrugama i omogući da porezni obveznici odlučuju kome će dio njihovoga poreza, kao potpora za rad, biti usmjerjen. To je demokratsko pravo. Do tada ostaje na nama samima da smognemo snage i uložimo dodatne napore za pronalaženje novih predplatnika i podupiratelja za naš "Politički zatvorenik", kako se drugovima ne bi ispunila tiha želja da se, iz finansijskih razloga, ugasi trn u peti komunističkog medvjeda.

Jure KNEZOVIĆ
*predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika*

EUROPSKI STANDARDI PRIJE EUROPSKIH OKOVA

Posljednjih se godina na ovome mjestu više puta podsjećalo kako nije никакav problem u tome što većina hrvatskih državljana misli da bi ulazak Hrvatske u Europsku uniju sam po sebi riješio krpne društovne i gospodarske teškoće u kojima se nalazimo, nego je problem u tome što rasprava o tom pitanju zapravo nije dopuštena. Euroskepticizam u Hrvatskoj nije legitiman. Svako upozorenje na negativne aspekte pridruženja Europskoj uniji biva proglašeno izolacionizmom, natražnjaštvom, primitivizmom. Jednako tako, svaka rezerva u pogledu ulaska u NATO biva sasječena u korijenu. Glavni protagonisti te netolerantne, hajkaške kampanje uglavnom su isti oni koji tvrde da Hrvatskoj uopće ne trebaju ozbiljne oružane snage, jer su svi problemi "u regiji" riješeni. Ako je tako, čemu nam onda skupi i zahtjevni sjevernoatlantski kišobran? Je li to za hrvatske ili za neke tuđe račune?

Postavljati pitanja o svrhovitosti hrvatskog pristupa Europskoj uniji ili NATO-u, međutim, ne znači automatski protiviti se takvom rješenju. To znači samo tražiti argumente, odgovore, činjenice i brojke. I ako ti argumenti pokažu da je uspostavljanje tih institucionalnih sveza probitačno za hrvatske nacionalne i državne interese, onda će samo onaj koji za Hrvatsku ne mari biti protiv njih. Ali upravo izbjegavanje rasprave o tim pitanjima tjera na oprez.

Europa nudi više primjera i dokaza da se i izvan Europske unije može razvijati slobodno i demokratsko, a ujedno prosperitetno društvo. Provevši nekoliko godina u Švicarskoj i tako osjećajući tu zemlju bližom od možda ijedne druge u Europi, potpisnik je ovih redaka u bezbroj prigoda upozoravao da su se Švicarci sve do najnovijeg doba odupirali i članstvu u Ujedinjenim Narodima, braneći tako svoju neutralnost, a ni danas ne žele pristupiti Europskoj uniji. Zašto bi i čemu? Ta, njihov je standard osjetno viši nego u Uniji, stopa nezaposlenosti manja, društvena sigurnost na znatno višem stupnju.

Više od petine šitelja Švicarske stranog su podrijetla, a autohtono je pučanstvo sastavljeno od četiri različite nacionalne skupine. Katolici su nešto brojniji od protestanata, a židovska zajednica ima nemali utjecaj. Iz dana u dan raste broj muslimana. Četiri su jezika službena, a tri (retoromanskim govoriti skoro zanemariva manjina!) se koriste u svakodnevnoj uporabi. Tako raznoredna država uspjela je svojedobno odoljeti jakim navalama francuskoga, talijanskog i njemačkog nacionalizma. Švicarska sloboda, demokracija i sustavno gajena snošljivost velikoj su većini pučanstva trajno privlačnijom činili Konfederaciju negoli, recimo, poletnu Francusku koja je pod Napoleonom postala kontinentalna sila, Mussolinijeve bajke o novome Rimskom carstvu ili Hitlerov Treći Reich.

Zahvaljujući poslovičnoj marljivosti i preciznosti, Švicarci i danas uspijevaju očuvati posljednje oaze izravne demokracije u Europi, štititi i promicati ljudska prava i zaštitu okoliša kao malo tko, a istodobno ljubomorno čuvati svoju neutralnost, svoje granice, svoja prirodna bogatstva i svoje tradicionalne vrijednosti, među kojima su država, zastava i vojska na prvome mjestu. Malo je država i nacija uspjelo tako mudro i spretno ostvariti spoj konzervativnoga, tradicionalističkog duha i istodobne otvorenosti prema svim pozitivnim vrijednostima suvremenog svijeta. Takva je Švicarska europskija od Europe. Nije ona beskonfliktno društvo, ali unutarnje probleme, pa bili oni i vrlo ozbiljni, poput jurskog pitanja ili nadmoći njemačkog jezika, otklanja bez groznice i bez posrtanja pred bilo kakvim diktatima, dolazili oni iz Bruxellesa ili od nekud drugo.

Kad, dakle, govorimo o mogućnosti Hrvatske izvan Europske unije, onda ne govorimo o Hrvatskoj protiv Europe, nego o Hrvatskoj koja bi mogla biti nalik srcu Europe, maloj, ponosnoj, dostojanstvenoj i prosperitetnoj Švicarskoj.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

ŽRTVA BEZ RAČUNA JE NAJPLODNIJA ŽRTVA	2
<i>Andrija Vučemil</i>	
PREDSJEDNIKOVA ISTINA	6
<i>Tomislav Jonjić</i>	
NAČELO KOLEKTIVNE ODGOVORNOSTI U ASHDOWNOVOM GUBERNICI	9
<i>Martin Zorić</i>	
ŽRTVE BEZ LOBBYJA	10
<i>Jure Knežević</i>	
PRAVI MOTIVI LAŽNIH UJEDINITELJA	12
<i>Jure Knežević</i>	
U BRATISLAVI ODRŽANA III. SJEDNICA PREDSJEDNIŠTVA INTER-ASSO	13
<i>Jure Knežević</i>	
BRITANSKO IZVJEŠĆE O STRADANJU HRVATA U JUGOSLAVIJI (III.)	14
<i>Tomislav Jonjić</i>	
HRVATSKA SELJAČKA STRANKA I NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA (VIII.)	18
<i>Ivan Gabelica</i>	
VELIKA OBMANA	25
<i>Ivan Vukić</i>	
IZGRADNJA BARAKA NA GOLOME OTOKU	27
<i>Milan Pavelić</i>	
CENZURA U JUGOSLAVENSKIM KNJIŽNICAMA	29
<i>Prof. dr. Aleksandar Stipčević</i>	
STRADANJE ŽITELJA OPĆINE CESTICA (KRIŽOVLJAN - CESTICA) U RATNO I PORATNO DOBA	30
<i>Franjo Talan</i>	
PROSLAVA TRIDESETE OBLJETNICE OKTOBARSKE REVOLUCIJE	34
<i>Josip Poljak</i>	
PROGON ZAGREBAČKIH SVEUČILAŠTARACA	36
<i>Marijan Čuvalo</i>	
U SLUŽBI DOMOVINE	40
<i>Tomislav Jonjić</i>	
PREDČIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA (24.)	42
<i>Mato Marčinko</i>	

ŽRTVA BEZ RAČUNA JE NAJPLODNIJA ŽRTVA

(Razgovor s prof. dr. Marijanom Jurčevićem)

Prof. dr. Marijan Jurčević, riječki dominikanac, teolog, filozof i antropolog poznat je u hrvatskoj javnosti kao intelektualac i svećenik širokih pogleda, tolerantnih stavova, odgajatelj mlađih i osoba za koju se slobodno može reći da nema niti može imati neprijatelja. Za razgovor s njim za naš časopis odlučili smo se iz razloga što se na ovome malenu prostoru na kojem živimo, u državi što Hrvatskom je zovu, nagomilalo mnogo pitanja koja traže trijezne odgovore. Naročito nam je, osim mišljenja političara, vrlo važno i potrebno mišljenje teologa i svećenika s obzirom na činjenicu da su hrvatski politički uznici uglavnom vjernici katolici. Njihovu robiju, kažnjavanju i kasnijem proganjanju kumovalo je i njihovo isповijedanje vjere a osobito je bilo teško biti katolik. Problemi i pitanja na koje tražimo odgovore stavlaju nas u procjep i nedoumice.

Profesoru Jurčeviću, koliko mi je poznato, naši problemi nisu sasvim nepoznati, Redoviti je čitatelj našeg glasila i objektivni prosuditelj objavljenih priloga. Zato sa zadovoljstvom objavljujemo ovaj razgovor i srdačno mu zahvaljujemo na odazivu.

Politički Zatvorenik: Pater Jurčeviću, sudbina nam je dodijelila da živimo u vrlo značajnom vremenu, vremenu velikih promjena, urušen je jedan veliki društveno-politički sustav, stvorena je uz velike žrtve i odričanja država Hrvatska. Očekivalo se mnogo, a rezultati su takvi kakvi jesu, problemi neizbrojivi i naizgled nerješivi. Naši čitatelji, uglavnom bivši politički uznici, žrtve zločinačkog komunističkog sustava ne osjećaju se baš najbolje u ovome, kako političari kažu, tranzicijskom vremenu. Kako Vi kao teolog, filozof i antropolog gledate na ova događanja?

Prvi moj odgovor na ovo vaše vrlo široko pitanje je sljedeći: Ono što se prvenstveno očekivalo to je i postignuto – sloboda i vlastita država. Pa za to ste se vi angažirali i to svojom slobodom

Razgovarao:

Andrija VUČEMIL

platili. Prema tome, vaš je cilj, a i drugih koji nisu bili u zatvorima, uglavnom postignut. Nije jednostavno u ustaljenom svjetu stvaranje nove države i cijelog njezinog ustrojstva. To iziskuje jako puno žrtvava i skromnosti. Isto tako je pad komunizma i prelazak na kapitalizam promjena vrijednosti i posjednosti. S čim se ušlo u kapitalizam? Sad je stanje još teže, jer se hoće živjeti i ponašati na kapitalistički način, a ruke i džepovi prazni. Zato je sadašnje stanje u nekim točkama još teže i neizvjesnije. Eto, to stanje je, nadamo se, tranzi-

pa zato sve čekamo od neke "vlasti", neke ustanove. Vi zatvorenici ste žrtvovali dio svojeg života za tu osobnu i komunitarnu slobodu i odgovornost.

Također je potrebno biti svjestan da je cijeli svijet u određenome prijelaznom razdoblju. Kao da se potresla stoljetna stabilnost i principijelnost. Sve je moguće i sve je nemoguće. Sve je upitno što je bilo kroz vjekovna iskustva potvrđeno. A vi zatvorenici mogli bi biti nositelji nade i vjerovanja u zgodno i nezgodno vrijeme. Da niste djelovali i vjelovali u bolju budućnost, sigurno se ne bi samo od sebe dogodilo oslobođenje i preobraženje. Bez žrtve nema prelaska iz totalitarizma u demokraciju. Nažalost, u nekim točkama

Prof. dr. Marijan Jurčević

cijansko. I valjalo bi da to prođe što brže. Iako ja mislim da ovu tranziciju iz komunizma i kapitalizam nije trebalo izvoditi tako brzo niti je sve trebalo odbacivati. Trebalо je ostaviti stanovita socijalna ustaljenja i iskustva. Na primjer zdravstvo i školstvo...

Isto tako treba podvući da slobodu treba živjeti odgovornije. Možda nam nedostaje te komunitarne odgovornosti,

kao da se događa 'moderniji totalitarizam kapitalističkog tipa'. Onda jasno da ne možemo biti zadovoljni. Osobito ako smo stavljeni na tržnicu gruboga kapitalizma. Zar je bio cilj stvaranje Hrvatske da ju se proda? Na ovo vi politički zatvorenici mlako ili nikako reagirate. Niste dali dio svojeg života za Hrvatsku da ju se sad rasproda!??!

P. Z.: U sklopu prije spomenutih promjena događa se i jedan novi proces u svjetskim razmjerima. Naši kratkovidni političari i naivni intelektualci to narodu tumače kao opću pojavnost globalizacije, a ja to osobno doživljavam kao neoimperializmi opakije, odnosno podmuklje, porobljavanje manjih naroda, od bivšeg kolonijalizma. U ovom pitanju zapravo su dva podpitanja: prvo, kakvo je Vaše poimanje ovoga globalizacijskog problema, i drugo, postoji li službeni stav Katoličke crkve o tome i kakav je nauk?

Na prvu polovicu pitanja već sam nešto rekao u gornjem odgovoru. Druga polovica pitanja usmjerava se na problematiku globalizacije i stav Katoličke crkve prema globalizaciji.

Globalizacija je vrlo kompleksan pojam. Ispočetka se prvenstveno mislilo na ekonomsku globalizaciju, međutim danas taj pojam podrazumijeva cijelokupni život današnjeg svijeta.

U određenom smislu uvijek je bila težnja prema globalizaciji. Najprije ekomska, a tim ekonomskim putovima kolala je i kultura i religija, dobro i zlo. Sjetimo se "svilenog puta", morskih transverzala. Stari su znali reći da čim se stavi prst u more – taj prirodni autoput svijeta – zajedno si s cijelim svijetom.

U povijesti je bilo više pokušaja stvaranja globalnog svijeta. Prijašnji pokušaji su bili ideologizirani (francuska revolucija, komunizam...), dok današnji globalizam nema ideologije i zato je vrlo teško mu se suprotstaviti. On se događa kao polog današnje informatičke civilizacije. Ovo hoće reći da se globalizmu nema smisla suprotstavljati, nego je pitanje kako se u njemu snaći i ne izgubiti. To znači da se sada traži veća svijest u vlastite vrijednosti koje se mogu ponuditi kao vrijednote bez obzira gdje se živjelo. Narodi koji poznaju dubinu povijesti iz koje odjekuje kultura i plemenitost učinit će doprinos cijelom svijetu. Zar dubrovačku, pa i cijelu hrvatsku kulturu može ugušiti globalizam? Globalizam nas tjera da postanemo osobno svjesni svoje kulture, svoje povijesti i svojeg uvjerenja.

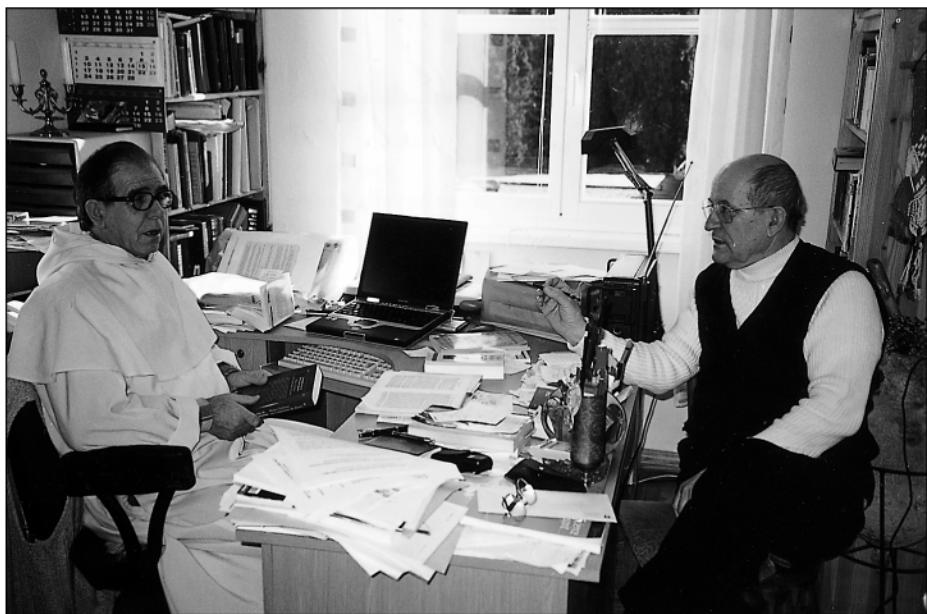
Globalizacije se ne treba strašiti niti ju treba prokljinjati. Ona dolazi kao što dolazi godišnje doba. Eto zašto moramo njoj dorasti. Dorasti svijetu. Drukčije se ne može opstati u ovome tehnološki povezanom svijetu. Nitko više ne može

biti "gospodar u svojoj kući", jer postoji kozmički i drugi odnos u svijetu. "Nebesa" ne poznaju granice niti imaju pregradne zidove.

Kao što svako ljudsko djelo ima, ili može imati, dobre i loše strane, tako je i s globalizacijom. Dobro je da je svijet postao svjestan da je velika zajednica i

način itd. Neke druge religije, iako su po cijelome svijetu, ipak nisu adaptivne na kulture koje su drukčije od kulture u kojima su nastale.

Crkva ipak inzistira na vrjednotama koje je potrebno štititi bez obzira na to koja je kultura ili civilizacija. U obrani određene etike i vrijednosti Crkva je

Prof. dr. Marijan Jurčević i Andrija Vučemil u razgovoru za Politički zatvorenik

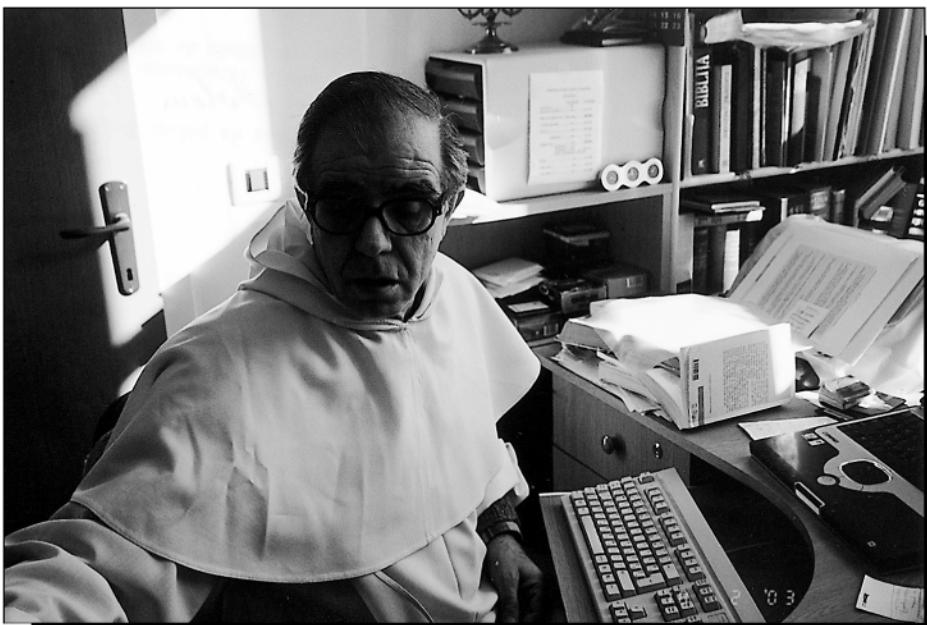
da, htjeli ne htjeli, moramo biti odgovorni za ovaj svemir i jedni za druge. Svijet možemo pretvoriti u zdravi vrt, ali i u pustinju. Možemo ga učiniti vrtom zdravlja i veselja, ali i vrtom bolesti i žalosti. I to je razlog zašto u informatičko vrijeme moramo biti svjesniji i plemenitiji. Ne bi valjalo da ovaj univerzalizam neka sila iskoristi za vladanje nad svima. I takve aspiracije kucaju na vrata novog vremena. Mladi koji su okrenuti budućnosti ne straše se globalizacije, dok se stariji straše svake promjene, pa i budućeg univerzalizma. Globalizacija, ponavljam, ne bi trebala nikoga poništiti. Sve kulture, sve nacije, sve države trebale bi imati svoje mjesto i svoje vlastito grijezdo iz kojega se može letjeti po cijelom kozmosu.

Crkva nije dala neke odrednice u odnosu prema globalizaciji. Budući da je ona po svojoj strukturi univerzalna, ona se "snalazi" u svim uvjetima, isto tako štititi svaku jedinku i naciju. Za Crkvu je svaka kultura moguća dispozicija, zato ona nalazi svoje mjesto u svim kulturama i nacijama. Nije potrebno da se nekoga "romanizira" da bi ga se kristianiziralo. U Europi se ukorjenjuje na europski način, u Africi na afrički

dogmatična, ali time ne teži da zadrži dominira nego da oplemeni. Barem je tako u kršćanskoj nauci i poruci.

P. Z.: U ovom razgovoru po samoj prirodi stvari nameće se pitanje zločina i kazne. Bivši politički uznici nedvojbeno su najveće žrtve zločinačkoga komunističkog poredka sa strahovitim posljedicama na njihov život i njihovih obitelji. U našoj zemlji ni jednom komunistu a ni pripadniku represivnog aparata nije, što se kaže, nakon promjena pala vlas s glave, a tako - koliko znam - ni u drugim tranzicijskim zemljama. Naprotiv, oni se mahom vraćaju, malo preobučeni, ponovo na vlast. Kako živjeti s tim činjenicama?

U ovome pitanju je postavljeno bitno: kako uskladiti oprost i pomirenje s pravdom? Oprost i pomirenje su religiozne kategorije. One nisu po kriterijima pameti i stvarnosti, nego pozivaju na ljubav i vjerovanje da se svaki čovjek može promijeniti i postati plemenitiji. Izgleda da je kod nas u zanosu stvaranja očekivane i nadane Države zavladao zakon ljubavi, a ne zakon pravde. Sad je pitanje, je li taj "zakon ljubavi" prihvaćen od "obje

Prof. Jurčević za radnim stolom

strane" ili samo od jedne? To vi bivši zatvorenici možete bolje prosuditi. Moje je uvjerenje, ako se vi, politički zatvorenici, i prema svojim progoniteljima ponašate po zakonu ljubavi, ne možete gubiti, već ćete ostati na vašim nadanjima i vašem žrtvovanju. Pa ni vaše žrtve za slobodu nisu "isplative", ali to ne znači da nisu vrijedne i da nisu donijele plodove. Žrtva bez računa je najplodnija žrtva. Ljubav za Domovinu i slobodu odvela vas je u zatvore. I taj dio vašeg života ne bijaše uzaludan. Ponosni ste na njega.

Ipak je potrebno neke stvari jasno uočiti. Oprost i praštanje ni u kojem slučaju ne poništavaju pravdu. Prema tome, nepravdu i sve što iz nje proizlazi treba ispraviti. To je već staro pravilo. Grijeh onih koji su vas maltretirali treba oprostiti, ali isto tako treba nepravdu ispraviti. Nepravdu trebaju ispraviti ne samo oni koji su ju direktno nanijeli nego cijela zajednica koja je šutjela i usvajala zakone nepravde. Da, neki su sudili po zakonima, ali tko je usvojio zakone koji se nepravedni i koji su oduzimali slobodu? Svi mi. Zajednica. Zajednica je dužna nepravdu ispraviti. Zajednici se ne opršta niti se sa zajednicom pomiruje. To se čini s pojedinima. Interesantno je da vrlo često zajednica ne misli kako je odgovorna za nepravde koje su vama nanesene. A zar zajednica nije mnoge nedemokratske zakone potvrđila? Sad je obvezna ispraviti negativne posljedice. Barem simbolično, ako već ne može realno.

P. Z.: U našoj zemlji bivši politički uzniči imaju velikih moralnih dilema kako se odnositi prema legalno, demokratski izabranoj vlasti. Bivši komunisti preko noći preobraženi u demokrate dobro su se rasporedili po svim strankama i partijama i nakon preuzimanja vlasti počeli su se sustavno osvećivati bivšim političkim zatvorenicima tako što su protuustavno retroaktivno ukinuli neka prava stečena po zakonu. Hrvatska je jedina zemlja koja nije u potpunosti isplatila odštetu i isplaćuje je na kapaljku, već dvije godine ne dobivamo ni lipe za rad naše udruge. Osobito im smeta naše glasilo, a programe koji su po mišljenju stručnjaka primjer kako treba napraviti program, odbacuju kao nevrijedne, jer se bave istraživanjem i svjedočenjem komunističkih zločina. Očito je mržnja, svojevrsna osveta i potpuno marginaliziranje na djelu. Pitamo se kako biti normalan građanin i kršćanin u takvom sustavu i pod takvom vlasti?

Ovo pitanje ili ova pitanja proizlaze iz dosta upitnih pretpostavki. Žrtvovali ste se za slobodu i demokraciju. Morate tom načelu ostati vrijedni i onda kada vam se neke stvari ili ono što proizlazi iz toga ne sviđa. Ja očekujem od vas obranu demokracije – koja nije najsavršenija, ali nema boljeg sustava – i onda kada se događaju stvari koje su daleko od demokracije. Prema tome, je li netko bio komunist ili nije, sporedno je. Potrebno je da svaki građanin i svaki

političar postupa po demokratskim zakonima. Nitko nema pravo provoditi svoju samovolju, bez obzira na to što je prije bio ili što je sada. Mislim da je veći problem u tome što ne znamo živjeti i provoditi demokraciju. Kao da "novi kadrovi" ne znaju upravljati po zakonima nego po onome ili onima koje su prije vidjeli kako vladaju. Imitiraju one koje su duge godine gledali kako vladaju po ideologiji a ne po zakonu. Drugo, kod nas još nije formirana niti prohodala "birokracija", državne službe.

Prema tome ovdje se može više vidjeti zakazivanje pojedinaca negoli sustava. Toga će još dugo biti. Treba zaživjeti pravna država, bez obzira na to koja će stranka ili stranke biti na vlasti. Ne radi se samo o sudstvu. Radi se o svakome pojedincu. Danas politiku treba shvaćati kao po zakonu upravljanje i služenje zajednici. Samim time što je netko političar ne dobiva veći rang prava. Zadobiva veća zaduženja ali ne i vladanje. Nažalost, u nas politika još vlada. Valjda ćemo dočekati da politika i političari služe građanima.

Nije mi jasno kako Država koja pretendira da bude pravna i da uđe u Evropu ne ispunjava zakone koji se odnose na bivše zatvorenike. To je znak da je još prisutna samovolja ili političnost, baš u najnegativnijem smislu riječi. A je li tome barem malo kriva i neangažiranost vaših članova? Međutim, meni je i to razumljivo. Dobro da ste ostali živi poslije Golog otoka, Lepoglave, Požege... Kaže narodna poslovica, zdrav ne razumije bolesna, a može se reći, da i oni koji nisu proživjeli zatvor, teško vas mogu razumjeti. A tek i pomoći. Vi ne tražite milostinju. Vi ste zarađili, a niste bili plaćeni, ono što tražite. Bolje da se razdijeli vama, negoli da se proda strancima. Sigurno je da se niste žrtvovali da se sad Domovina rasprodaju. Nažalost, i to u ime neke demokracije.

Redovno čitam vaše glasilo. Ne bih volio da dalje ne izlazi, a isto tako očekujem još više osobnih svjedočanstva. Izgleda da ni vi više ne znate ispričati vaša bolna iskustva. Bi li to bilo vrijedanje već zaraslih rana ili je nemoguće adekvatno ispričati? Kad će netko od vas ispričati priču jugoslavenskih gulaga? Mislim da ministarstvo za kulturu ne bi ništa povrijedilo ako bi vas

pozitivno diskriminiralo, pa potpuno podržalo izlaženje vašega glasila. Svima je u prilog da se sazna istina komunističke "slobode". Tako ćemo se polagano liječiti od negativne povijesti.

P. Z.: Ovu godinu započeli smo u intenzivnim pripremama za treći posjet nasljednika sv. Petra, pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj, u prvom redu kao normalni pastoralni posjet. Ali u hrvatskoj javnosti svi nešto očekuju od tog posjeta. Vladajući političari svoju promociju i moguće političke poene u predizborni-izbornoj godini, obični građanski puk spektakl i sjevrsnu zabavu, vjernici blagoslov i potvrdu svoje vjere... Što po Vama uistinu znači ovaj posjet za vjeru i katoličanstvo u Hrvatskoj, a što za politiku?

Papin posjet bilo kojoj zemlji je veliki i rijetki događaj. Stoljeća su prošla da nije bilo Papina posjeta. Ovaj Papa u posjetima vidi veliku pastoralno i socijalnu vrijednost. Zato će mu ovo biti stoti posjet nekoj zemlji. Neka taj stoti bude baš posjet Hrvatskoj. Gledano izvanjski, njegov posjet skreće pozornost svijeta na zemlju koju Papa posjećuje. To je osobito važno za "mlade" zemlje, kakva je Hrvatska.

Hoće li neki od njegova posjeta profitirati? Zašto ne bi, ako je to za dobro zemlje i svih građana? Pa i svoje politike. Rijetko se papa upleće u unutarnju politiku zemlje koju posjećuje. Istina, prigovori na nepravde koje se događaju, također potiče na osobnu i zajedničku slobodu i etičke vrijednosti. To su sve vrijednote koje svi pošteni ljudi usvajaju.

Ovog trenutka nam je za svjetsku javnost vrlo važan posjet. On sam znađe koliko je Hrvatska Europa puno prije mnogih današnjih europskih zemalja. Nije riječ o geografiji, nego o kulturi i kršćanstvu. Izgleda da smo ljubav ovoga Pape. Prati sve što se u Hrvatskoj Crkvi i državi događa. Tako pričaju vatikanski poznavatelji.

Za Crkvi i katolicizam u Hrvatskoj njegov posjet opet ima posebno, sakralno značenje. Danas kad neki "izvankatolički" novinari hoće nas katolike i biskupe učiti što nam Papa i Koncil poručuju, njegov posjet ipak nije "špotanje" Crkve nego ljubav i podpora. On će sigurno reći što je bitno za nas katolike i pozvat će nas na življu i istinsku vjeru i dosljedan život. Vjerujem kako će pozvati kršćane da budu

odvažni u stvaranju novog svijeta. Da od kršćanstva ne prave mješavinu svega i svačega. Da budu zajednice zdravlja duha i ljubavi. Da nam pokaže primjere, svjetla, u našem narodu koja treba slijediti. I sigurno će njegova riječi pomoći da prevladamo mnoge krize za koje ste vi pitali u ovome našem razgovoru. Poslovica kaže, da nekada gost vidi više za sat vremena negoli domaćin za godinu. Možda će tako i Papa vidjeti više za tri dana negoli mi za više godina!?

Papin novi posjet također je poziv da se prisjetimo prijašnjih njegovih poruka pri posjetu Hrvatske. Ovo vrijedi za crkvene i državne osobe, jer jedni i drugi ga s radošću očekuju. Tri dana će Papa biti u Hrvatskoj. Dobro bi bilo da dobrohotno stanje pri njegovu posjetu zadržimo za trajno. Da budemo blagi i dobrohotni prema drugima koji su

Crkva i sve ustanove, svi ljudi. Da bi se s njima radilo, potrebno je skoro biti raspoložen "proročki", otvoren prema budućnosti. Čini mi se da današnja omladina malo mašta svoju budućnost. Previše su okupirani sadašnjosti pa stoga malo maštaju i poduzimaju na promjeni sadašnjeg stanja. Vrlo blaga je i plemenita, ali manjka joj nerv imaginacije. Njihova je budućnost u njihovim rukama. I treba im ju što prije dati u ruke. Stariji još nemaju povjerenja, pa sve drže u svojim rukama i pod svojim nadzorom. U mlade treba vjerovati. I to povjerenje njima će biti poticaj i prihvatanje odgovornosti.

Također su "stari" odgovorni što mladima ne pale svjetla za budućnost. Stalno su pumpani negativnostima i pesimizmom. Mladost se danas ne

O. Marijan Jurčević

dručki od nas. Na to i takvo razumijevanje ovaj Papa trajno poziva.

P. Z.: Profesore Jurčeviću, poznat je Vaš dugogodišnji rad s mladima i za mlade. Osim što držite važnu katedru na Teologiji, Vi već godinama držite konferencije četvrtkom za studente, mladež i one koji se osjećaju mladima. S kojim se problemima susrećete, kakve su sanse danas mladima i što mi stariji možemo očekivati od današnje mladeži?

Mladi su budućnost svijeta zato njima treba posvetiti najveću pažnju. Mladost je navještaj budućnosti. Njoj se treba posvetiti cijelo društvo. I

otvara nego zastrašuje. Pa kako u tome trajnom pesimizmu vidjeti ružičastu budućnost? Istina, prije se utopijski nadalo pa sad proživljavamo stanovita razočaranja, a sada se u svemu gleda samo negativnosti.

Jeste li se i vi zatvorski heroji umorili, pa više ne vidite ružičastu budućnost u slobodi što ste vidjeli po zatvorima? Ipak se dosta toga vašega nastojanja i maštanja ostvarilo – slobodna Hrvatska. Sad kad se to "dogodilo", kao da se ne znate radovati. Ako ima ijedna organizacija kojoj želim da je više ne bude, to je vaša. Neka nikada u našoj državi, pa i nigdje u svijetu više ne bude političkih zatvorenika. □

Ivaniću i sličnim protuhama te, napokon, starogradiško-lepoglavskih odgojno-obrazovnih ustanova. Kod čovjeka takve mentalne konstitucije nije nikakvo čudo da tri desetljeća kasnije porekne ono što je izgovorio za saborskog govornicom, što su zabilježile magnetofonske vrpce i objavile novine. Još manje je čudo da se onaj koji je predlagao kazneni progon potpisnika Deklaracije nacrtu kao pokrovitelj i počasni gost obilježavanja obljetnice *Hrvatskog proljeća*, općenarodnog pokreta kojemu je Deklaracija bila nesumnjivo jedan od najvažnijih poticaja i ujedno dokument u kojem je uobličen jedan od ključnih zahtjeva.

Slučaj drugi: Tuđman i BiH

Pojavivši se u vrhu hrvatske političke elite početkom devedesetih godina niot-kuda (a zapravo iz donjih pretinaca **Tuđmanove** partizanske nostalгије), Mesić je odmah pokazao interes za cementare i slične blagodati hrvatskoga privatizacijskog raja. No, kako se u to vrijeme glave nisu gubile zbog zamakanja ruku do lakata u državne novce, iz te je afere izišao relativno neokrnjen,

ozbiljno pisala povijest, slika će nesumnjivo biti bitno drugačija. Istini za volju, Mesić je spadao u čvrše zagovornike hrvatsko-muslimanskog saveza, ali izostanak tog saveza nije bio razlog prvog raskola u HDZ-u. Uostalom, nije Manolić samo organizator susreta **Bobana** i **Karadžića** u Grazu, nego je bio jedan od prvih iz hrvatskoga državnog vrha koji je ustvrdio kako BiH ne može opstati kao država. Pragmatičan kakav već jest, ponudio je *salomonovo* rješenje ne samo za utvrđivanje počinitelja zločina u hrvatsko-muslimanskom sukobu, nego i za smjerove razvitka Bosne i Hercegovine.

Ali, kad je američko kumstvo dovelo do Washingtonskih sporazuma, Manolić, Mesić i skupina njihovih privrženika (mahom ljudi povrijedenih taština, koji su Tuđmanovu smrt jedva dočekali da se mrtvomu poglavaru osvete) pomislili su kako je kucnuo trenutak kad se više ne trebaju boriti za mjesto uz poglavarov

glavaru ulagivali na način koji nije oduštarao od onoga njihovih suparnika. Jednako servilno i jednakobljutavo.

Slučaj treći: svjedočenje u Haagu

Međunarodni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u Den Haagu ozbiljno pristupa zaštiti žrtava i svjedoka, i ne usteže se posegnuti i za visokim (zasad tek novčanim) kaznama protiv onih koji otvaraju identitet zaštićenih žrtava i svjedoka. Takvima se kaznama (pa čak i zatvorom) iz nekih krugova prijetilo urednicima i uredništvima nekih hrvatskih dnevnika, koji su objavljivali tekst navodnoga **Mesićeva** svjedočenja u korist optužbu u postupku protiv generala **Tihomira Blaškića**. Te su prijetnje podosta govorile o tome je li objavljeni tekst apokrifan ili nije.

Sam Mesić je rezolutno izjavio da nije bio u Haagu i da nije svjedočio kao svje-

Protokol o namjeri

Dana 21. siječnja 2003. godine održan je sastanak predsjednika Republike Hrvatske Stjepana Mesića, ministra rada i socijalne skrbi RH gospodine Davorice Vidović, savjetnika za gospodarstvo gospodina Dubravka Radovića, župana Sisačko-moslavačke županije Đure Brodarca, gradonačelnika grada Siska gospodina Dinku Pintarića i člana Savjeta direktora metalarske grupe «Mechelo» (Kuška Federacija) gospodin Zuzana I. V., grupe «Mechelo» (Kuška Federacija) gospodin Željko V. predsjednika «Conares Trading» (Švicarska) Jorica V. predstavnika grupe «Mechelo» za Istočnu Europu Trigubka V.

sa dnevnim redom:

Kupovina kombinata »Željezare« Sisak u stecaju od strane grupe kompanija »Mechelo« i »Conares Trading«.

Strane su se dogovorile o slijedećem:

- Predsjednik Republike Hrvatske gospodine Stjepan Mesić u potpunosti podržava projekt kupovine Željezare Sisak u stecaju od strane grupe kompanija »Mechelo« i »Conares Trading«.
- Ministarstvo rada i socijalne skrbi, županija Sisačko-moslavačka i grad Sisak zainteresirani su za sklapanje Ugovora o prodaji »Željezare« Sisak za grupu kompanija »Mechelo« i »Conares Trading« prema do sada razmotrenim uvjetima i postojećem hrvatskom zakonodavstvu.
- Ruski i Švicarski strana preuzimaju obvezu ponovnog uspostavljanja rada Željezare Sisak, osiguravajući maksimalno iskoristenje proizvodnih kapaciteta, osiguravajući sredstvene sigurnosti Željezari Sisak te osiguravajući sredstva za razvoj proizvodnje itd.

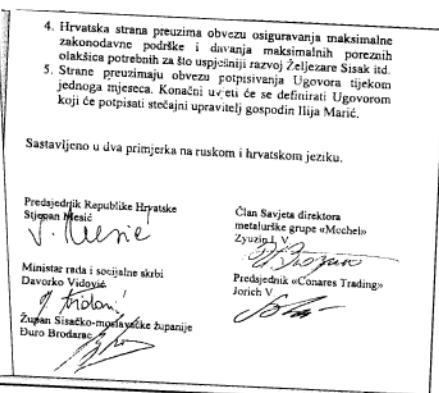
Mesić: Nisam potpisao protokol s Rusima Pintarić: Gledao sam kako Mesić potpisuje

je jučer hrvatski predsjednik Stjepan Mesić komentirajući informacije da je Željezara prodana na sumnju način bez uverljivih jamstava.

Negirao je, međutim, da je u njegovu uredu potpisani protokol o prodaji, "a to sam, iako nema veze sa zdravim razumom, pročitao u novinama". Stečajni upravitelj Ilijan Marić izjavio je da je prodao Željezaru Rusima jer je bio obvezan protokolom potpisanim kod pred-

sjednika Mesića. Sisački gradonačelnik Dinko Pintarić tvrdi da je bio u Mesićevu uredu na potpisivanju protokola.

- Predsjednik Mesić primio je župana Brodarca, ministra Vidovića, dva Rusa i mene. Ne znam zašto Predsjednik kaže da kod njega nije potpisani protokoli o namjeri kad ja imam jednu kopiju tamo potpisanih protokola - izjavio je Pintarić. I. Vukić, M. Piškar

iako poljuljana položaja. Dok se Mesić zabavljao svojim teškoćama, u Tuđmanovoj su hladovini propupale spore drugih anonimusa.

Njih će krug oko Manolića i Mesića pokušati "izdiferencirati" povodom tragičnoga hrvatsko-muslimanskog sukoba. U naknadnim konfabulacijama tvrdit će se kako su se Manolić i Mesić distancirali od Tuđmana zbog tobožnje "politike podjele BiH", iako je u proljeće 1994. bilo jasno da te politike (više) nema, i iako su se tijekom 1991.-1993. dok je nje (možda) bilo, po-

stol (odakle su ih istisnuli spretniji), kad bi i sami mogli postati poglavari, jer novi će smjer tražiti nove kormilare. No, prevarili su se u računu. I upravo time, pokazavši svoju nesposobnost da preuzmu vlast, prokockali su potporu svojih zapadnih mentorova. Ostalo im je samo kukati i tvrditi kako su se s Tuđmanom rastali zbog "politike podjele BiH", iako je u proljeće 1994. bilo jasno da te politike (više) nema, i iako su se tijekom 1991.-1993. dok je nje (možda) bilo,

dok optužbe u procesu protiv Blaškića, također više nego zanimljive, prije tipične, nego atipične figure iz šarolikoga hrvatskoga obavještajno-političkog rasadnika. U toj tvrdnji uglavnom ustraje i nakon što je postao predsjednik Republike, dodajući da se o tome ne smije javno govoriti. Laž se sastoji u tome što sud zaštitne mjere za žrtve i svjedoke određuje ne po vlastitu nahođenju, nego tek na zahtjev tih osoba, tj. osoba čije bi dostojanstvo moglo biti povrijeđeno, ili bi mogle biti izvrgnute opasnostima. Drugim riječima, nema nikakve zapreke da se svjedok odrekne zaštite i da nastavi svjedočiti javno (kao što je nedavno, u red iskaza, u procesu Miloševiću učinio Jovan Babić) ili odobri objavljinje svoga ranijeg iskaza, te na taj način samomu MKSJ-u i strankama u drugim postupcima prišesti trud i vrijeme.

Ako mu je prije nekoliko godina i prijetila kakva opasnost, danas, kad je predsjednik države, Mesić je siguran i mogao bi o tom svjedočenju kazati istinu. Ali, Mesić ne bi bio Mesić kad bi se držao načela.

Slučaj četvrti: sisačka željezara

Ne održavši obećanje o javnom imenovanju financijera svoje predsjedničke kampanje (uz obrazloženje da to nisu učinili ni drugi kandidati, kao da su obveze neuspješnoga kandidata prema javnosti istovjetne onima izabranog predsjednika!), Mesić se na čelu države upustio u pravi veleslalom s državnim interesima, nacionalnom sigurnošću i činjenicama kao takvima. Zaljubljenici u bizarnosti pamtit će morbidne viceve i šarlatansku površnost, ali i kamere postaje *Channel Four* nad dokumentima koji predstavljaju državnu tajnu ili nad spektakularnim otkrićem tobožnjega "crnog (ili crvenog?) telefona" između Pantovčaka i Dedinja.

Predsjednik se susreo s požeškim gospodarstvenicima i građanima

Mesić: Nikad nisam lagao

POŽEGA - Odmah po dolasku u posjet Požeškoj županiji predsjednik Stjepan Mesić susreo se s najuspješnjim požeškim gospodarstvenicima. Pružio im je potporu u izvoznim planovima županije, koja među rijetkima u zemlji bježi vanjskotrgovinski deficit.

U kavani "Boba" predsjednik je popio kavu s građanima i razgovarao o hrvatskim aktualnostima. Komentirajući odluku Vlade o radnoj obvezni lječenika u štrajku, predsjednik je izjavio da je sve imalo pomalo čudan tječek. - Svi su tvrdili da rade i svi su tvrdili da štrajkaju. Potez Vlade bio je dakako u koristi pa-

cijenata jer iz proračuna se može dati samo koliko u njemu ima - rekao je Mesić.

Komentirajući jučerašnju odluku Vlade o prodaji sisačke željezare predsjednik je izjavio: - Problem je bio nepotreban jer je ruski partner tražio razgovor u mojojem uredu, zajedno sa županom Brodarcom i ministrom Vidovićem. Njihov je prijedlog za mene bio znanstvena fantastika jer kad se pregovaralo o opstanaku Željezare i otpuštanju dijela radnika, pojavljuje se veliki konzorcij, koji je podržao i ruski veloposlanik u RH, a koji želi suradnju sa Siskom. U mojojem uredu razgovarali smo o namjeri koja

mi je ostala u uhu i koju i sada podržavam. No, odmah zatim na jednom skupu na novinarsko pitanje da je ugovor o protokolu s Rusima prevara, nisam povezao namjeru i ugovor, koji nisam niti vidi. Nisam bio svjestan da se namjera nazvala protokolarnom. Nakon toga na mene se podigla velika vatra da sam lagao, što nikad nisam, jer poznato je moje zauzimanje za otvaranje novih radnih mesta, što mi je i tada bila jedina namjera. Optužbe dolaze od onih kojima tragovi smrde od Dubrovačke banke pa do osječkih pretvorbenih manipulacija - izjavio je predsjednik Mesić. *K. Balog*

tekstu piše upravo suprotno.

U četvrtoj fazi odgovornost je prevaljena na nekakvog Mesićeva savjetnika. Taj se velikodušno posuo pepelom, preuzeo odgovornost i 11. veljače "ponudio ostavku". Neki su pomislili da će savjetnik *otperjati*, radi ljepote pripovijesti. Ali, početkom ožujka Mesić je priopćio kako "ne će prihvati ostavku svog savjetnika za ekonomiju **Dubravku Radoševića**", jer za to - "nema nikakva razloga". Doista, čovjek nije kriv. Možda jest nekompetentan, ali, nije ni predsjednik kompetentniji, pa mogu *rukumu pod ruku*, vojvoda i serdar Balkanski, jer Balkanu i težimo.

I onda, shvaćajući da su ga zbog laganja u aferi o sisačkoj željezari kritizirali svi koji drže do sebe, Mesić je na nove kritike u *Novom listu* odmahnuo rukom: "Prdnula baba u mlin da pojača buku!". Neće predsjednik dalje od Balkana, ali - ne da se ni Balkanu iz predsjednika, zar ne... □

Ovaj će broj "Političkog zatvorenika" ugledati svjetlo dana otprilike u vrijeme kad je pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju u Den Haagu navršeno izricanje osude **Mladenu Naletiliću - Tuti i Vinku Martinoviću - Štelu**, navodno svojedobno važnim ljudima u *Kažnjeničkoj bojni* Hrvatskog vijeća obrane. Sud o toj postrojbi moći će se donijeti nakon ozbiljnijeg istraživanja arhivskoga gradiva, ali se i sada može kazati kako glas koji je bije i među Hrvatima ne odaje da bi se pripadnike *Kažnjeničke* općenito moglo nazivati nedužnim cvjetkom pokraj puta. No, ni nakon moguće osude dvojice spomenutih optuženika, *Kažnjenička* ne će moći biti proglašena "zločinackom organizacijom", niti će njezini pripadnici moći kolektivno odgovarati.

O tome je li tko od njih počinio kakav zločin, valja utvrditi od slučaja do slučaja, kako je to već uobičajeno u uljuđenom svijetu. Da Bosna i Hercegovina pod guvernoratom Europske unije ne spada u uljuđeni svijet pokazuju danomice njezini namjesnici. Ona je valjda jedina država u kojoj se - u ime pravde, demokracije i civilizacije - primjenjuje načelo kolektivne odgovornosti. Dokaz? U prilogu donosimo cijeloviti tekst odluke koju je u srpnju 2002. (dakle, osam-devet mjeseci prije prvostupanske, a tko zna koliko prije pravomoćne presude Tuti i Štel!) donio komesar Prijelazne policije (IPTF) **Sven Frederiksen**, izbacujući trajno iz državne službe čovjeka samo zbog toga što je bio pripadnik *Kažnjeničke*.

Povijesno-politička preamble rješidbe priča je za sebe: bez ikakve odluke suda i bez ikakvih historiografskih istraživanja, Komesar konstatira da su Hrvatska vojska (HV) i Hrvatsko vijeće obrane 9. svibnja 1993. pokrenuli ofenzivu u Mostaru, s ciljem etničkog čišćenja grada i Hercegovine, koristeći pritom najbrutalnija sredstva. A kako je adresat rješidbe identificiran kao pripadnik *Kažnjeničke bojne*, "razumno je zaključiti" "da je i on počinio zločine! Kada, gdje, na čiju štetu, čime se dokazuje? Koga to, uostalom, zanima, kad ne zanima hrvatsku vladu koja ima ustavnu obvezu štititi interes Hrvata izvan Republike Hrvatske. A u zaštitu njihovih interesa nesumnjivo spada zaštita prava na poštenu suđenje..."

07. 2002

Gospodine,

IPTF je sproveo sveobuhvatan pregled Vaše ratne prošlosti. IPTF je pronašao da Vas vaša djela i propusti čine nepodobnim za rad u policijskim snagama u Bosni i Hercegovini.

U mom svojstvu IPTF Komesara ja, sa trenutnim stupanjem na snagu povlačim Vaše privremeno ovlaštenje za primjenu policijskih ovlasti. Ova odluka sprječava

NAČELO KOLEKTIVNE ODGOVORNOSTI U ASHDOWNOVOJ GUBERNIJI

Vaše zaposlenje, bilo sada ili u buduće, na bilo koju poziciju unutar bilo koje agencije za sprovedbu zakona u Bosni i Hercegovini. Svoju odluku baziram na slijedećim saznanjima:

1. 09. svibnja 1993. HV (Vojska Republike Hrvatske) i HVO (Hrvatsko vijeće obrane) su pokrenuli veliku vojnu ofanzivu protiv Bosansko Muslimanske populacije u Mostaru i pozicije Armije BiH (ABiH) u gradu, izazivajući početak oružanog sukoba sa ABiH u općini Mostar. Cilj te kampanije od HV i snaga HVO-a, obično se odnosi na "etničko čišćenje" i bio je sticanje kontrole nad općinama Mostar, Jablanica i ostalim BiH i prisiliti Bosansko Muslimansku populaciju na tim područjima da napusti ta područja ili da znatno smanje i podčini tu populaciju.

2. Sredstva korištena u te svrhe, uključivala su ubijanja, premlaćivanja, mučenja, istjerivanja iz stanova, uništavanja kulturnog i vjerskog nasljeđa, pljačkanja, masovna istjerivanja i zatvaranja, sve to je urađeno prateći sustavno obrazac etničke diskriminacije. Kao rezultat te kampanje, desetine tisuća Bosanskih Muslimana napušta Mostar, Jablanicu i ostale općine u BiH.

3. HV je podupirala i podržavala HVO te razmjestila svoje postrojbe u Mostar i ostale BiH općine. Među postrojbama koje su učestvovale u zajedničkim akcijama sa HV je bila "Kažnjenička bojna" (također poznata kao i "Tutići") pod zapovjedništvom Mladena Naletilića (zvanog Tuta).

Gosp. Reg. br.
Policajac
Ministarstvo unutarnjih poslova
županije/kantona 7
Mostar
Bosna i Hercegovina

4. "Kažnjeničku bojnu" je osnovao "Tuta" sredinom 1991. Sastojala se od 200 do 300 vojnika organiziranih u nekoliko podgrupa, zvanih ATG ili ATJ ("Anti teroristička grupa" ili "jedinica") sa bazama u općinama Mostar, Široki Brijeg i Ljubiški. Glavni zadaci "Kažnjeničke bojne" su bili borbeni zadaci na liniji fronta, istjerivanja i napadi protiv Bosansko Muslimanskih civila na teritoriji pod okupacijom HV i HVO.

5. Članovi "Kažnjeničke bojne" su odgovorni za nezakonita zatvaranja, uhićenja, prisilna premještanja i deportaciju Bosanskih Muslimanskih civila; podvrgavanje Bosanskih Muslimanskih civila mučenju, nehumanom i okrutnom postupanju i ubojstvima; korištenje Bosanskih Muslimana za prisilan rad, uključujući i rad na

Piše:

Martin ZORIĆ

liniji sukoba, korištenja istih kao ljudskih štitova; pljačkanje javne i privatne imovine Bosanskih Muslimana.

6. Vi ste identificirani kao aktivan član "Kažnjeničke bojne" u periodu od veljače 1993 do veljače 1994.

7. Bazirano na Vašem članstvu u "Kažnjeničkoj bojni" razumno je zaključiti da ste počinili, planirali, podstrekivali, naređivali, i inače pomagali i podsticali, pripremali ili izvršavali krivična djela ciljajući ne-Hrvate, na i oko područja općine Mostar u periodu od veljače 1993. do veljače 1994. Prema tome, razumno je zaključiti da snosite odgovornost za krivična djela protiv humanosti, ozbiljno kršenje Ženevske konvencije, kršenje zakona i pravila rata, a sva su podložna kazni prema Federalnom krivičnom zakonu.

Sukladno IPTF-ovoj politici o "Oduzimanju privremenih ovlasti i diskvalifikaciji osoblja Agencija za sprovedbu zakona u BiH" (IPTF-P-10/2002), oduzimanje privremenih ovlasti od UNMIBH/IPTF obvezuje Ministarstvo unutarnjih poslova županije/kantona 7 da osigura:

(1) da Vi, tjeđan dana po primitku/uručenju pisma vratite svoju odoru (ako je imate), od policije izdat pištolj (ako ga imate), i UNMIBH/IPTF-ovu identifikacijsku karticu (ako je imate) Ministru unutarnjih poslova županije/kantona 7, ili osobi određenoj od njega, u nazočnosti IPTF-ovog časnika za vezu pri Ministarstvu. UNMIBH/IPTF-ova identifikacijska kartica mora biti zatim predata IPTF-ovom časniku za vezu.

(2) Prateći primitak obavijesti o oduzimanju privremenih ovlasti, mjere za prekid Vašeg radnog odnosa trebaju započeti. Obavijest od IPTF Komesara može biti korištena kao pravna osnova za prekid Vašeg radnog odnosa.

(3) Ministarstvo unutarnjih poslova treba poslati pisano objašnjenje IPTF Komesaru o tome zašto prekid Vašeg radnog odnosa nije bio iniciran od odgovarajućeg osoblja agencije za sprovedbu zakona, uključujući i Vašeg nadređenog, prije obavijesti o oduzimanju privremenih policijskih ovlasti.

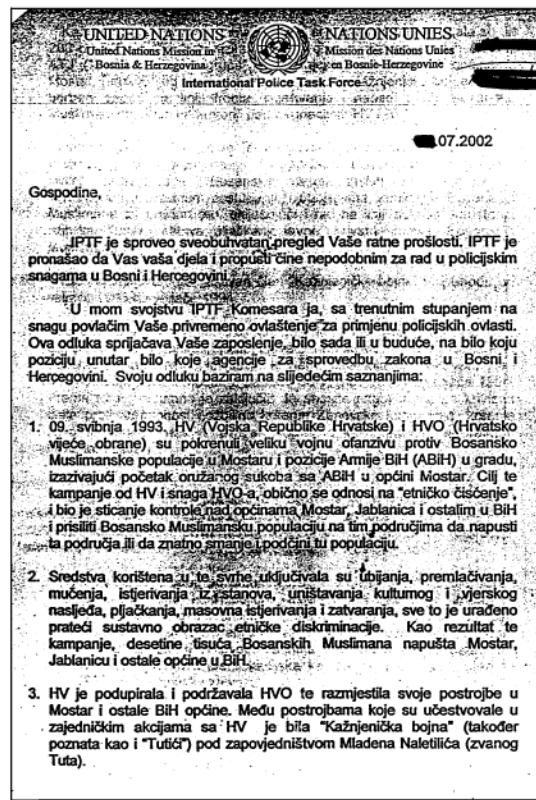
(4) Odgovarajući policijski dužnosnik unutar zainteresirane agencije za sprovedbu zakona treba da naredi trenutnu istragu po djelima opisanim u pismu, i da odgovarajući dužnosnik koji radi na sprovedbi zakona pošalje pisani poruku IPTF Komesaru o planiranim istražnim akcijama koje će odmah biti poduzete.

Cetraest dana po primitku pisma o oduzimanju privremenih policijskih ovlasti, možete zatražiti ponovno razmatranje svog slučaja ako imate bitnih informacija koje mogu opravdati to ponovno razmatranje. UNMIBH/IPTF će odlučiti o Vašem zahtjevu za ponovno razmatranje i potom Vas obavijestiti o svojoj konačnoj odluci. Zahtjev za ponovno razmatranje ne odlaze oduzimanje privremenih ovlasti, ali su obveze Ministarstva unutarnjih poslova županije/kantona 7 u (2) obustavljene do odluke po zahtjevu za ponovno razmatranje.

Iskreno Vaš,

Sven Frederiksen
IPTF Komesar
(potpis)

Kopija: Gosp. Paddy Ashdown, Visoki predstavnik General John Silvester, COMSFOF Ambasador Robert M. Beecroft, Voditelj misije, OSCE Gosp. Werner Blatter, Voditelj misije, UNHCR □

UNITED NATIONS MISSION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA
United Nations Mission in
Bosnia & Herzegovina
Mission des Nations Unies
dans la Bosnie-Herzégovine
International Police Task Force
07.2002

Gospodine,

IPTF je sproveo sveobuhvatni pregled Vaše ratne prošlosti. IPTF je pronašao da Vas vaša djela i propisi čine nepodobnim za rad u policijskim snagama u Bosni i Hercegovini.

U mom svojstvu IPTF Komesara ja, sa trenutnim stupanjem na snagu povlačim Vaše privremeno ovlaštenje za primjenu policijskih ovlasti. Ova odluka sprječava Vaše zapošljene, bilo sada ili u buduću, na bilo koju poziciju, unutar, bilo koje agencije za sprovedbu zakona u Bosni i Hercegovini. Svoju odluku baziram na slijedećim saznanjima:

1. 09. svibnja 1993. HV (Vojska Republike Hrvatske) i HVO (Hrvatsko vijeće obrane) su pokrenuli veliku vojnu ofanzivu protiv Bosansko Muslimanske populacije u Mostaru i pozicije Armije BiH (ABiH) u gradu, izazivajući početak oružanog sukoba sa ABiH u općini Mostar. Cilj te kampanje od HV i snaga HVO-a, obično se odnosi na "etničko čišćenje", i bio je sticanje kontrole nad općinama Mostar, Jablanica i ostalim u BiH i prisiliti Bosansko Muslimansku populaciju na tim područjima da napusti ta područja ili da znatno smanje i podčini tu populaciju.

2. Sredstva korištena u te svrhe uključivala su ubijanja, premlaćivanja, mučenja, istjerivanja iz stanova, uništavanja kulturnog i vjerskog nasljeđa, pljačkanja, masovna istjerivanja i zatvaranja, sve to je urađeno prateći sustavno obrazac etničke diskriminacije. Kao rezultat te kampanje, desetine tisuća Bosanskih Muslimana napušta Mostar, Jablanicu i ostale općine u BiH.

3. HV je podupirala i podržavala HVO te razmjestila svoje postrojbe u ostale BiH općine. Među postrojbama koje su učestvovale u zajedničkim akcijama sa HV je bila "Kažnjenička bojna" (također poznata kao "Tutići") pod zapovjedništvom Mladena Naletilića (zvanog Tuta).

ŽRTVE BEZ LOBBYJA

U namjeri da nas zadave, drugovi iz ove Vlade i poslušnici joj, dosljedni su. U prošloj godini javno smo i više puta prigovorili da su ovoj vlasti draži *pederi* nego politički zatvorenici, očekujući da će od toga glasa biti koristi. Ali kad smo vidjeli da se među homoseksualce umiješao i ministar unutarnjih poslova, a nije bio jedini iz Vlade, bilo nam je jasno da je Vlada sklonija pederima. I to se ove godine i pokazalo. Naime, HDPZ se natjecao u projektima za izdavanje *Političkog zatvorenika*, *Leksikona hrvatskih političkih uznika* i njegovanja grobišta, ali kao i prošle godine - sve je odbijeno.

*Pi{e:***Jure KNEZOVIĆ**

Istina, nije onako bezobrazno kao lani kad su napisali da je nestručno napravljeno, ili da leksikon tiskamo u dnevnim novinama. Ne, sada su napisali da je leksikon znanstveno-istraživački projekt i - pohvalivši ga - odbili uz ljubazan savjet da se obratimo Ministarstvu kulture radi financiranja nerentabilnih knjiga. *Politički zatvorenik* su najprije ishvalili da je "stručna skupina ocijenila argumentacijski dio projekta, u kojem je sadržana analiza stanja i važnosti ove inicijative vrlo uvjerljivim," da bi potom rekli kako *Politički zatvorenik* u najvećoj mjeri služi razmjeni in-

DALMATINSKI ODBOR SOLIDARNOSTI, SPLIT	PRAVNA POMOĆ I ZAGOVARANJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA STANOVNIŠTVU BENKOVCA I KNINA	25.000,00	Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava
SRPSKI DEMOKRATSKI FORUM, ZAGREB	PRUŽANJE BESPLATNE PRAVNE POMOĆI SOCIJALNO UGROŽENIM KATEGORIJAMA STANOVNIŠTVA PUTEM UREDA SDF-A U BENKOVCU I DONJEM LAPCU	37.000,00	Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava
GRAĐANSKA ORGANIZACIJA RAZVOJA DALJ-GORD, DALJ	OTVORENI DANI	20.200,00	Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava
UDRUGA ŽENA DALJ, DALJ	NASILJE NAD ŽENAMA U OBITELJI I DRUŠTVU	15.000,00	Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava
SRPSKI DEMOKRATSKI FORUM-PODRUŽNICA BANIJA I KORDUN	ŽENSKA INICIJATIVA VOJNIĆ-PILOT PROJEKT SADNJE LAVANDE I LAVANDULE	15.000,00	Ministarstvo za obrt, malo i srednje poduzetništvo
SRPSKI DEMOKRATSKI FORUM-PODRUŽNICA ZAPADNA SLAVONIJA, PAKRAC	JAČANJE KAPACITETA MJESENHIH ODBORA I UDRUGA	62.300,00	Vlada Republike Hrvatske, Ured za udruge
PROТИВНИЦИМА HRVATSKE DRŽAVE	UKUPNO	174.500,00	
KLUB SUŠAČANA, RIJEKA	IZDAVANJE ČASOPISA "SUŠAČKA REVIJA"	20.000,00	Ministarstvo kulture
SAVEZ ANTIFAŠISTIČKIH BORACA HRVATSKE, ZAGREB	OSTVARIVANJE SOCIJALNIH, MIROVINSKIH, INVALIDSKIH, ZDRAVSTVENIH I DRUGIH PRAVA SUDIONIKA NOB HRVATSKE	80.000,00	Ministarstvo rada i socijalne skrbi
SAVEZ ANTIFAŠISTIČKIH BORACA / ANTIFAŠISTA RH, ZAGREB	PRAVO NA INFORMIRANJE KAO LJUDSKO PRAVO	15.000,00	Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava
NASLJEDNICI ZLOČINAČKE KOMUNISTIČKE PARTIJE	UKUPNO	95.000,00	
UDRUGA "LORI", RIJEKA	PISANI MEDIJU O HOMOSEKSUALNOSTI	20.500,00	Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava
ISKORAK-GRUPA ZA PROMICANJE I ZAŠTITU RAZLIČITIH SPOLNIH MANJINA, ZAGREB	PRAVNE PERSPEKTIVE HOMOSEKSUALNIH OSOBA U RH	45.000,00	Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava
ISKORAK. GRUPA ZA PROMICANJE I ZAŠTITU RAZLIČITIH SPOLNIH USMJERENJA, ZAGREB	PSIHOLOŠKO I ZDRAVSTVENO SAVJETOVALIŠTE ZA HOMOSEKSUALNE I BISEKSUALNE OSOBE "HOMO S.O.S."	16.000,00	Ministarstvo zdravstva
HOMOSEKSULCIMA	UKUPNO	81.500,00	

DRUŠTVENE TEME

formacija, stavova i ideja među samim ~lanstvom, pa mu zbog toga odbija bilo kakvu potporu.

Pogledali smo malo dodjele drugih podnositelja zahtjeva i, vidi vraka, dala Vlada potporu komunističkim partizanima "za pravo na informiranje kao ljudsko pravo". Hrvatskim političkim uznicima nije priznala ni to ljudsko pravo.

Potporu su dali i za "Sušačku reviju" koju izdaju Sušačani koji žive u Rijeci. To je stvarno važno za stvaranje hrvatske države, važnije od žrtava više od sto tisuća političkih uznika i nekoliko stotina tisuća pobijenih od strane njihovih komunističkih ideoloških otaca. Za doba fašizma i talijanske okupacije Rijeke, Istre i hrvatskih otoka Sušak je bio pogranični gradić, ali danas to je praktično jedan grad. Nije teško razumjeti da su Riječani dobili potporu, nego je teško razumjeti da HDPZ za *Politički zatvorenik*, unatoč pohvali, nije dobio potporu, a o usporedbi s nasljednicima zločinačke komunističke partije da se i ne govori.

Evo, vidi se da je Vlada ono gnijezdo iz kojega se rušitelji hrvatske države i morala financiraju, jer se većina ovih programa ne financira preko ministarstava nego preko Vlade Republike Hrvatske. Ona je lansirala krilaticu "govor mržnje", a stvarno su njezini članovi prakticirajući mrzitelji. Sad nam je jasnije čija je to vlada i nadamo se da će na idućim izborima za te svoje zasluge biti odgovarajuće nagrađena.

Hrvatski politički zatvorenici i dalje ostaju odbačeni i žrtve bez lobbyja. □

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Klasa: 007-01/03-01/11
Ur.br. 50419-03-208
Zagreb, 27. veljače 2003.

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika
n/p predsjednice/predsjednika

Poštovana/Poštovani,

Sukladno Vašem odazivu na Javni poziv od 09. rujna 2002. godine, za prijavu projekata/programa udruge u Republici Hrvatskoj za ostvarivanje finansijske potpore u okviru raspoloživih sredstava Državnoga proračuna za 2003. godinu na poziciji Ureda za udruge, izvješćujemo Vas o rezultatima ocjenjivanja prijavljenih projekata/programa udruge.

Na temelju ocjene i mišljenja Stručne radne skupine u sastavu: gđa Ines Krauth i gđa Ines Loknar Mijatović, predsjednice i članice gđa Dubravka Maleš, gđa Iva Murat Kočić, gđa Bahrija Seifić, gđa Gordana Cerjan-Letica, gđa Dubravka Šimonović, gđa Dunja Pastuzzi-Ferenčić i gđa Lidija Grbić-Junačko, koja je ocjenjivala projekte i programe iz područja promicanja i zaštite ljudskih prava, Savjet za razvoj civilnog društva, na sjednici održanoj 07. veljače 2003. godine nije odobrio finansijsku potporu iz sredstava Državnoga proračuna za prijavljeni projekt Vaše udruge pod nazivom *Leksikon hrvatskih političkih zatvorenika – Hrvatske političke zatvorenice*.

Razlog neprimačanja projekta:

Stručna radna skupina diskvalificirala je ovaj projekt budući da se radi o znanstveno – istraživačkom radu, što nije u skladu s Pozivom za prijavu projekata/programa udruge. Preporuča se udruzi da se izravno javi Ministarstvu kulture na natječaj za tiskanje knjiga kojim se podupiru značajna djela nekomercijalnog karaktera.

U nadi da ova odluka neće utjecati na našu daljnju suradnju, želimo Vam uspjeh u radu i iznalaženje drugih izvora finansiranja koji će omogućiti provedbu Vaših projekata u ovoj godini.

S poštovanjem,

Predstojnica Ureda

Cvetana Plavša-Matić, dipl.oec.

10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 78, Hrvatska, tel: +385 (0)1 610 6500, fax: 610 9972
e-mail: ured.za.udruge@zg.tel.hr, web site: www.uzuvrh.hr

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Klasa: 007-01/03-01/11
Ur.br. 50419-03-118

Zagreb, 27. veljače 2003.

BROJ: 20
06 OŽUJ 2003
U L A Z

HRVATSKO DRUŠTVO
ZATVORENIKA
n/p predsjednice/predsjednika

Poštovana/Poštovani,

sukladno Vašem odazivu na Javni poziv od 09. rujna 2002. godine, za prijavu projekata/programa udruge u Republici Hrvatskoj za ostvarivanje finansijske potpore u okviru raspoloživih sredstava Državnog proračuna za 2003. godinu na poziciji Ureda za udruge, izvješćujemo Vas o rezultatima ocjenjivanja prijavljenih projekata/programa.

Na temelju ocjene i mišljenja Stručne radne skupine u sastavu: gđa Miljenko Šmit, predsjednik i članovi prof. Mirjana Krizmanić, gđa Slaven Tolj, gđa Ivica Poljak i gđa Marija Boltek, koja je ocjenjivala projekte/programe iz područja demokratizacije i razvoja civilnog društva, Savjet za razvoj civilnog društva, na sjednici održanoj 07. veljače 2003. godine nije odobrio finansijsku potporu iz sredstava Državnoga proračuna za prijavljeni projekt Vaše udruge pod nazivom *Obilježavanje i uređenje mjeseta stradanja hrvatskih političkih zatvorenika*.

Razlog neprimačanja projekta:
Stručna radna skupina nije mogla podržati predloženi projekt, jer se radi o investicijskom ulaganju. Sukladno Pozivu za prijavu projekata/programa udruge na natječaj se između ostalog, nisu mogli prijaviti projekti/programi koji se baziraju na investicijskom ulaganju.

U nadi da ova odluka neće utjecati na našu daljnju suradnju, želimo Vam uspjeh u radu i iznalaženje drugih izvora finansiranja koji će omogućiti provedbu Vaših programa u ovoj godini.

S poštovanjem,

Predstojnica Ureda
Cvetana Plavša-Matić, dipl.oec.

10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 78, Hrvatska, tel: +385 (0)1 610 6500, fax: 610 9972
e-mail: ured.za.udruge@zg.tel.hr, web site: www.uzuvrh.hr

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Klasa: 007-01/03-01/11
Ur.br. 50419-03-209
Zagreb, 27. veljače 2003.

BROJ: 29
06 OŽUJ 2003
U L A Z

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika
n/p predsjednice/predsjednika

Poštovana/Poštovani,

Sukladno Vašem odazivu na Javni poziv od 09. rujna 2002. godine, za prijavu projekata/programa udruge u Republici Hrvatskoj za ostvarivanje finansijske potpore u okviru raspoloživih sredstava Državnoga proračuna za 2003. godinu na poziciji Ureda za udruge, izvješćujemo Vas o rezultatima ocjenjivanja prijavljenih projekata/programa udruge.

Na temelju ocjene i mišljenja Stručne radne skupine u sastavu: gđa Ines Krauth, gđa Ines Loknar Mijatović, gđa Dubravka Maleš, gđa Iva Murat Kočić, gđa Bahrija Seifić, gđa Gordana Cerjan-Letica, gđa Dubravka Šimonović, gđa Dunja Pastuzzi-Ferenčić i gđa Lidija Grbić-Junačko, koja je ocjenjivala projekte i programe iz područja promicanja i zaštite ljudskih prava, Savjet za razvoj civilnog društva, na sjednici održanoj 07. veljače 2003. godine nije odobrio finansijsku potporu iz sredstava Državnoga proračuna za prijavljeni projekt Vaše udruge pod nazivom *Izdavanje glasila politički zatvorenik u 2003. godini*.

Razlog neprimačanja projekta:
Stručna skupina ocjenila je argumentacijski dio prijedloga projekta, u kojem je sadržana analiza stanja i važnosti ove inicijative vrlo uvjerljivim. S druge strane dio prijedloga projekta u kojem su sadržani provedeni i finansijski plan nije zadovoljio postavljene kriterije stručne skupine, uslijed nedorečenosti gledi sadržaja i autora priloga plana rada za Izdavanje Glasila. Pored navedenih primjedbi Stručna radna skupina smatra kako predložena aktivnost u načelnoj mjeri služi razmjerni informaciji, stavova i ideja među samim članstvom udruge, a u Natječaju je posebno naglašeno kako će se prednost dati projektima koji razvijaju partnerstvo s drugim udružinama i suradnju s lokalnom upravom i samoupravom, te projektima u kojima su aktivnosti usmjerene na skupine i zajednice u potrebi ili područja od posebne državne skrbi, s posebnim naglaskom na interaktivnu suradnju sa članstvom u zajednicom u kojoj udruga djeluje.

U nadi da ova odluka neće utjecati na našu daljnju suradnju, želimo Vam uspjeh u radu i iznalaženje drugih izvora finansiranja koji će omogućiti provedbu Vaših projekata u ovoj godini.

S poštovanjem,

Predstojnica Ureda
Cvetana Plavša-Matić, dipl.oec.

10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 78, Hrvatska, tel: +385 (0)1 610 6500, fax: 610 9972
e-mail: ured.za.udruge@zg.tel.hr, web site: www.uzuvrh.hr

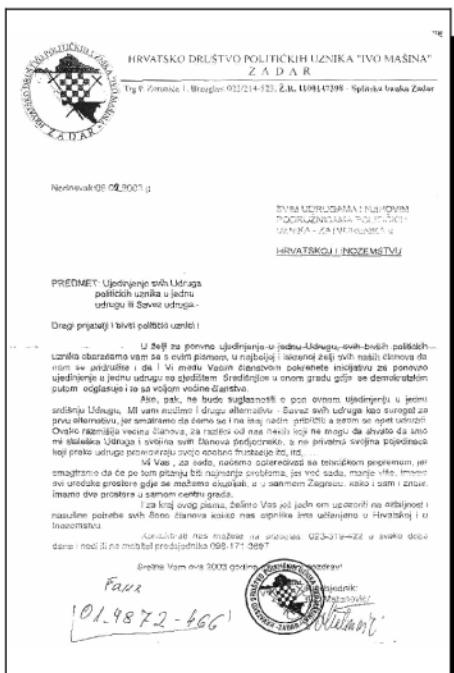
M. Matić

ZATVORENIK

br. 132, ožujak 2003.

PRAVI MOTIVI LAŽNIH UJEDINITELJA

S nekoliko se strana javljaju glasovi o potrebi ujedinjenja svih društava političkih uznika u jednu udrugu. Njih šire oni koji se izdaju brižnicima zajedništva, a skrivajući stvarni razlog svojih vapaja iza kojih ne стоји čak ni šačica bivših političkih uznika.

U posljednjem broju mjeseca javili smo da se u Zadru razbijaju glave onima koji su s njime tikve sadili. Tamo je obračun između **Matanovića**, koji se ne da s predsjedničkog položaja, i **Arasa**. Oni su osnovali društvo političkih zatvorenika "Ivo Mašina" i uzeli za znak kartu NDH, ali su im članovi i bivši IBOVCI. Sada taj gospodin Matanović poziva podružnice Hrvatskog društva političkih zatvorenika na ujedinjenje u jednu udrugu ili u savez udruga. On nama nudi ono što mi već davno imamo, jer je HDPZ ujedno jedna udruga koju čine podružnice koje imaju vlastitu pravnu osobnost, a povezane su zajedničkim statutom.

Odpadnici bi morali znati da je moguć samo povratak a ne partnerstvo. Vjerljivo to i znaju, ali misle da mi ne ćemo znati prave uzroke.

Jedinstvo jest poželjno, ali nije bezuvjetno. To oni znaju, pa jedna skupina traži novčanu pomoć između 5.000 do 10.000 kuna, jer su "došli u nemogućnost plaćanja režija", dok se druga lažno predstavlja vlasnikom dva ureda navodeći: "u samom Zagrebu, kako i sami znate, imamo dva prostora u samom centru grada.", što je najobičnija laž. U Zagrebu, u središtu grada ima HDPZ dvoje prostori, ali Matanović nije član HDPZ-a. On

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

je član "ŽK-", a sada kad se posvađao s Arasom možda nije ni to. Ipak ni "ŽK" nisu u ružičastom stanju, jer ne plaćaju ni telefonske račune, pa mu ovih dana preстоji dražba budući da se na ovršnu odluku oglasiće i u vajan vremenu održavajući.

HDPZ znade da ujedinjenje s dužnicima donosi dug za koji naši članovi nisu

krivi i opterećivati ih time bilo bi nepošteno. Zato neka predlagatelji najprije podmire svoja dugovanja, pa se onda jave na pregovore prema uvjetima našega Statuta.

HDPZ nije protiv jedinstva, ali bismo bili glupi kad bismo uši opet metnuli sebi pod košulju. Za zavedene među njima postoji statutarno određen put, a HDPZ ne će svoje jedinstvo i sklad izložiti nikakvim eksperimentima nekih naivnjaka niti ugrozbi dokazanih podlaca.

Mi zato obavejećujemo članstvo da HDPZ s ovim inicijativama nema ništa, ali da njihove namjere znade i postupke prati. □

<p>OPĆINSKI SUD U ZAGREBU 10002 Zagreb - Ul. grada Vukovara 84 Piščanski pretinac 303</p> <p>ZAKLJUČAK</p> <p>Općinski sud u Zagrebu po pritu... 293 ovrhvoditelja 7.3.2003. 293 protiv ovršenika HRVATSKO DRUŠTVO POL. ZAVOD 293 TRG KACI P. REŠETNIK 8 radi namirenja ovršne tražbine od kn ..... te pripadajućim kamataima i troškovima, a nakon što je rješenje o ovrsi postalo pravomoćno i protekao rok od najmanje 15 dana od popisa stvari koji je proveden dana 5.2.2003 zaključio je:</p> <p>I Trošak ovršnog popisa na dan 5.2.2003 utvrđuje se kn ..... II Određuje se prodaja popisanih stvari ovršenika kako slijedi:</p> <p>Opis stvari: 1. RACUNARO "IN5" I STAMPAC vrijednost kn: 4000,00</p> <p>Popisane stvari se prodaju po cijeni 1-II JAVNOM DRAŽBOM koja će se održati dana 7.3.2003 u 19.45 sati, u stanu ovršenika 293 TRG KACI P. REŠETNIK 8 odnosno Popisane pokretnine procijenit će se po vještaku - neće se procijeniti po vratku</p> <p>Popisane stvari ne mogu se prodati na I dražbi ispod trećine procijenjene vrijednosti. Ako na I dražbi nije postignuta cijena u visini procijenjene vrijednosti sud će na prijedlog stranke odrediti novu dražbu na kojoj se stvari mogu prodati ispod procijenjene vrijednosti, ali ne ispod trećine te vrijednosti. Prijedlog za II dražbu stranka može podnijeti u roku 30 dana, od dana I dražbe. Sud će obustaviti postupak ako niti jedna od stranaka nije stavila u propisanom roku prijedlog za II dražbu, ili ako se stvari nisu mogle prodati niti na II dražbi. Kupac je dužan cijenu položiti i stvari preuzeti odmah nakon zaključene dražbe. Kupcu ne napadaju prava po osnovi jamstva zbog manje stvari.</p> <p>119108 ovrhvoditelj je dužan da najkasnije 15 dana prije dražbe položi predujam za izlazak sudskog ovrtitelja - za vještaku kn na žiro račun ovoga suda br: 2390001-1500001115 kod HPB d.d. Općinski sud u Zagrebu, jer će sud u protivnom obustaviti ovršni postupak.</p> <p>Kod uplate je obavezno pozvati se na broj 05 159-193/02 Prodaja na javnoj dražbi objavit će se pribijanjem ovog zaključka na oglasnoj ploči ovog suda i</p> <p>ZAKLJUČAK DOSTAVITI: 1. Ovhvoditelju: ..... 2. Ovršeniku: ..... 3. Oglašna ploča suda: ..... 4. Sudskom ovrtitelju: ..... 5. Vještaku: ..... 6. Grad Zagreb - područni ured: ..... OPĆINSKI SUD U ZAGREBU 10002 Dne, 6.2.2003.</p> <p>NAPOMENA: Dokaze o uplati predujma obavezno je dostaviti ovom sudu na gornji broj spisa. Ovršenik zaposlen: ..... (zaključak o dražbi)</p> <p>SUDAC: BURCAR Zahtjev očitovanje:</p>	<p>OVER - 1953/02 Posl. br: 11.01.19 26 VELJ 2003 ULAZ u ovršnom predmetu</p>
--	---

U BRATISLAVI ODRŽANA III. SJEDNICA PREDSJEDNIŠTVA INTER-ASSO

Uz članove predsjedništva Internacionale asocijacije bivših političkih uznika trećoj sjednici predsjedništva, održanoj 15. veljače 2003. u Bratislavi, nazočili su gospođa dr. Anne Kaminsky, ravnateljica Zaklade za savladavanje posljedica komunističke diktature iz Berlina i ing. Marian Gula, voditelj Dokumentacijskog centra za komunističke zločine pri Ministarstvu prav-

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

Zaklada financira godišnje preko 250 projekata vezanih uz komunističku diktaturu a rađenih prema znanstvenim kriterijima. Podupire postavljanje spomenika i muzeja o komunističkim

zločinima. Podupire politički odgoj u školama, organizira okrugle stolove. Financira godišnje šest promocija na temu komunističke diktature. Podpomaže istraživačke institute, skuplja materijal o ustanku njemačkih radnika 17. lipnja 1953., koji onda pohranjuje na CD i DVD i distribuirala, te konačno pomaže udruge žrtava komunističke diktature u Njemačkoj.

Na sjednici je između ostalog zaključeno da iduća sjednica predsjedništva bude u Hrvatskoj, a da Internacionala asocijacija sudjeluje u proslavi 50. jubilarne obljetnice protukomunističkog ustanka u Berlinu.

Predsjednik je izvijestio predsjedništvo o diskriminaciji bivših političkih uznika u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, posebno upozorivši na istjerivanja s posla bivših političkih uznika. Predsjedništvo je opunomoćilo predsjednika da se obrati NATO-u i guverneru u BiH g. Ashdownu. □

Predsjedništvo Inter-Asso zasjeda

vosuđa Republike Slovačke, te predsjednik slovačke udruge bivših političkih uznika - Saveza protukomunističkog otpora - ZPKO Jozef Dubniček i dopredsjednik g. Jozef Vicen.

Tema sjednice bila je priprema XI. kongresa koji se treba održati u Slovačkoj u rujnu tekuće godine. Puno važnije je upoznavanje s naporima slovačke vlade da zakonskom regulativom pokuša postići savladavanje posljedica komunističke diktature te razmjena iskustava s njemačkom Zakladom s ciljem postizanja potpore. Gospodin Gula upoznao je članove predsjedništva s mogućnostima rada i zakonskim okvirima. Za nas može biti zanimljiva činjenica da je u Slovačkoj, zahvaljujući Dokumentacijskom centru, podignuto četrnaest prijava zbog kaznenih djela počinjenih za vrijeme komunističke diktature.

Gospođa dr. Kaminsky izvijestila je o radu Zaklade, njenim ciljevima i zadatcima kao i o finansijskim mogućnostima i realizaciji tih mogućnosti. Zaklada je državna institucija njemačkog Bundestaga i ima godišnji proračun od 4,5 milijuna eura.

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Svojim su nsebičnim prilozima daljnje izlaženje našeg mjeseca pomogli sljedeći darovatelji:

Stipan Mušterić, Zagreb	300,00 kn	Božidar Vrtiprah, Zagreb	40,00 kn
Ivan Tolj, Rijeka	200,00 kn	Milan orlović, Zagreb	50,00 kn
Krešimir Lisak, Zagreb	200,00 kn	Marija Đurčević-Biondić, Virovitica	300,00 kn
Franjo Pražak, Rogać (Šolta)	500,00 kn	Nikola Muslim, Zagreb	100,00 kn
Ante Šola, Zagreb	120,00 kn	Marko Šepac, Požega	20,00 kn
Longin Prebeg, Zagreb	50,00 EUR	N.N.	500,00 kn
Đuro Crljenko, Zagreb	400,00 kn	Tomislav Cvetnić, Zagreb	120,00 kn
Petar Rusić, Zagreb	100,00 kn	N. N., Krapina, upl. HP Budinčina	300,00 kn
Branko Čingel, Zagreb	120,00 kn	Gabrijel Bunta, Visoko	200,00 kn
Nikola Erdeljić, Osijek	200,00 kn	Nikola Pavelić, Varaždin	500,00 kn
Stanislava Rotkvić, USA	1.400,00 kn	Marko Majhen, Gornje Vratno	100,00 kn
Ivana i Velimir Seiwert	500,00 kn	Vjekoslav Ljubas, Postire	100,00 kn
N. M., Zagreb	720,00 kn	Dragica Pejićić, Varaždin	180,00 kn
Milan Babić, Zagreb	100,00 kn	HDPZ – Podružnica	
Višnja Sever, Zagreb	100,00 kn	Slavonski Brod	300,00 kn
Marijan Kunštek, Zagreb	300,00 kn	Mirko Viljevac, Špišić Bukovica	400,00 kn
Marija Mogilnicki, Zagreb	120,00 kn	Petar Pečanić, Zagreb	120,00 kn
Vlado Predrijevac, Zagreb	200,00 kn	Ivan Lukinec, Kanada	1.200,00 kn
Zvonimir Ocvirk, Kirchheimboland	340,00 kn	Katarina Vučaj, Zagreb	120,00 kn
Regina Knežević, Našice	200,00 kn		
Branko Rakarić, Zagreb	300,00 kn		
Adelka Nikolić, Vinkovci	500,00 kn		
Ljubica Bujanović, Zagreb	200,00 kn		
Veljko Antonina, Žman	20,00 kn		
Marijan Čuvalo, Zagreb	350,00 kn		
Borislav Pleić, Zagreb	300,00 kn		

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti.

BRITANSKO IZVJEŠĆE O STRADANJU HRVATA U JUGOSLAVIJI (III.)

HRVATSKA DJELATNOST U INOZEMSTVU

HRVATSKO PARLAMENTARNO
PREDSTAVNIŠTVO

Hrvatska seljačka stranka
– narodni vođa dr. Maček

Njihova važnost i njihova uloga opisana je u sljedećoj izjavi, koju su Hrvati iz Chiga¹ nedavno dali: "HSS predstavlja hrvatski narod sve od 1918. Od šezdeset sedam hrvatskih poslanika, izabranih na posljednjim općim izborima održanima 1927. (s izuzetkom bosanskih Muslimana, organiziranih na konfesionalnoj bazi), šezdeset jedan pripada Hrvatskoj seljačkoj stranci, šest ostalih podijeljeno je na drugih pet političkih grupacija. U skladu s tim, Hrvatska seljačka stranka i nije politička stranka u uobičajnom značenju riječi, nego je istovjetna sa samim politički organiziranim hrvatskim narodom. Zbog toga su sve beogradske vlade, želeći potisnuti hrvatski narod, provodile nemilosrdne kampanje protiv HSS, a posebice protiv njegova osnivača i vođe Stjepana Radića. Iz istog razloga, današnji vlastodršci posvećuju posebnu pozornost Radićevu nasljedniku, današnjemu hrvatskom nacionalnom vođi, dr. Mačeku. Tijekom prvih mjeseci nakon proglašenja diktature, pokušali su pridobiti ga nudeći mu ministarske stolice. Kad su se ti pokušaji pokazali besplodnima, pribjegli su metoda zastrašivanja i prijetnji. Na koncu, uhićen je kao zločinac i nametnut mu je proces. Na zgrajanju uljuđenog svijeta, nastavili su mučiti pojedine osobe s ciljem da izvuku optužbe protiv dr. Mačeka. Kad su te metode raskrinkane, bili su prisiljeni razriješiti ga krivice i pustiti ga na slobodu."²

Priredio:

Tomislav JONJIĆ

"Nešto kasnije, napadaji i prijetnje umorstvom sustavno su pratile dr. Mačeka, kao što je bio slučaj i s Radićem posljednjih mjeseci prije njegova ubojstva. Sada, kao i onda, napadaji i prijetnje dolaze do pojedinaca i organizacija koje, iako neodgovorne, ipak ovise o režimu. U posljednje vrijeme te su prijetnje postale sve učestalije. Kralj Aleksandar je 31. siječnja u Zagrebu objavio: "Sada više nema posrednika između Kralja i naroda; uklonio sam ih jer su priječili najviše interese nacije, sijući mržnju i ubijajući vjeru."

Neki su elementi interpretirali ovu izjavu kao dopuštenje da se ukloni nezgodni Maček, kao što je Puniša Radić neutralizirao Radića.

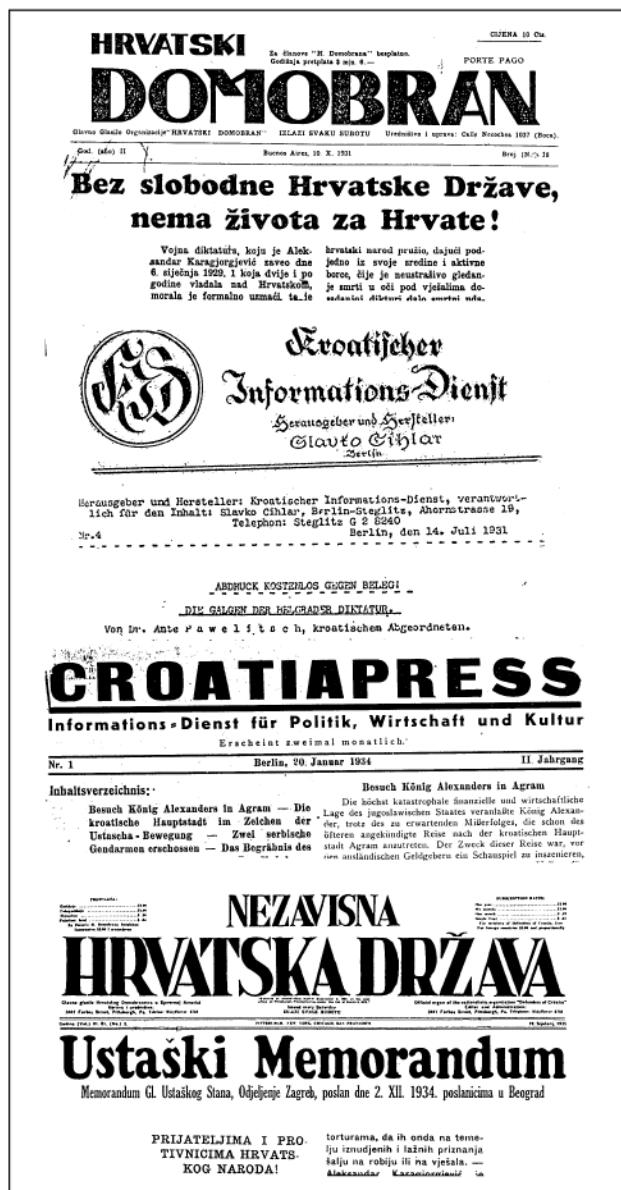
Skrećemo pozornost javnog mnijenja na ove činjenice, držeći da je naša dužnost naglasiti da su za život i osobnu sigurnost dr. Mačeka odgovorni beogradski diktator i njegovi najbliži suradnici.

Hrvatska djelatnost u inozemstvu

Diktatorski režim je, naravno, ugušio svaku političku aktivnost. Ipak, Hrvatsko narodno predstavništvo to nije šutke promatralo. U zapadnu Europu poslalo je izaslanstvo (zastupnici Košutić i Krnjević) da bi Europskim razjasnilo pravi tok stvari pod diktaturom, a napose stvarno raspoloženje Hrvatske.

To je izaslanstvo odaslando dva memoranduma glavnim predstvincima javnog mnijenja u svijetu.³ Također redovito tiska glasilo nazvano "Croatia" (izdavač: Krnjević) obraćajući se istoj javnosti.

Jedna od najboljih potvrda situacije pod diktaturom može se naći u memorandumu Iza-

Dio nacionalističkih publikacija prema britanskim informatorima

¹ Chicago?

² Maček je uhićen 21. prosinca 1929. Brojni su hrvatski optuženici iz njegova predmeta, skupa s Mačekom, odvedeni u Beograd 4. siječnja 1930., gdje je započelo suđenje pred Sudom za zaštitu države. Na glavnoj je raspravi Maček 7. lipnja 1930. izrekao odvazni obrambeni govor, a osuda je izrečena 14. lipnja 1930. Niz optuženika osuđen je na visoke zatvorske kazne, dok je sam Maček oslobođen.

³ Oba je memoranduma, Krnjevićev, upućen Društvu naroda iz Beča, 7. studenoga 1929., te Krnjevićev i Košutićev, upućen Društvu naroda iz Geneve, 25. siječnja 1930., na njemačkom jeziku objavio Ante Pavelić, u knjizi "Aus dem Kampfe um den selbstständigen Staat Kroatien. Einige Dokumente und Bilder". Verlegt bei Kroatischer Korrespondenz "Grič", Wien, 1931, str. 98.-104.

slanstva Narodnog predstavnika Hrvatske,⁴ koji je vrijedan da ga ovdje navedemo:

"Dok predstavnici slobodnih i uljuđenih nacija održavaju konferencije u Haagu, Genevi i Londonu, da bi konačno s dnevnog reda uklonio svjetski rat i osigurao opći mir suradnjom svih nacija⁵ i uzajamnim poštivanjem slobode i jednakosti, priznajući pravo postojanja svim narodima, Hrvatsko narodno predstavništvo je primorano svemu uljuđenom svijetu, a posebice Društvu naroda i vladama svih uljuđenih država, uputiti sljedeći memorandum:

Režim absolutista kralja Srbije je nametnut silom čitavom hrvatskom narodu, i

(1) Lišava hrvatski narod njegovih elementarnih prava, zajamčenih međunarodnim pravom, posebice:

Jer zatire i arbitrarno zabranjuje uporabu imena hrvatske nacije, nacije koja je priznata mirovnim ugovorom kao međunarodni čimbenik i koja se nikad nije odrekla ni svoga imena, ni postojanja u zajednici naroda;

Jer zabranjuje uporabu hrvatske zastave i hrvatskog grba;

Jer zatvara ili zabranjuje hrvatska kulturna udruženja; jer odstranjuje hrvatski jezik iz škola i administracije; suzue i krivotvorji hrvatsku povijest u školskim udžbenicima i tako pokušava onemogućiti napredak hrvatske kulture; odnarođuje mlade hrvatske naraštaje i ograničava im čitanje hrvatske literature;

Jer potire vjeru hrvatskog naroda i oskvirnuje hrvatske grobove (kao u Zagrebu, 1. studenoga 1929.)

Jer arbitrarno dijeli hrvatska područja i istodobno ih podređuje srpskoj dominaciji, zabranjujući korištenje stoljetnih državnih imena: Hrvatska, Bosna itd.;

Jer bez narodnog odobrenja uvodi namete i poreze, koji se ubiru silom a troše nekontrolirano i, najvećim dijelom, u korist Srbije;

(2) Nastroji uz pomoć neograničenoga, absolutističkog režima uništiti nacionalna predstavništva - izabrana, usprkos progonima i brojnim činima nasilja, na čelu sa **Stjepanom Radićem**, na svim izborima (28. studenoga 1920., 8. ožujka 1925., 8. veljače 1925., 11. rujna 1927.) i, bez obzira na izbor i želje naroda koje su nedvojbeno izražene, zamijeniti naroldno predstavništvo imenovanim službenicima;

(3) Utamničuje predsjednika narodnog predstavništva, dr. Vladimira Mačeka - na temelju podmetnutih dokaza i policijskom silom iščupanih priznanja - i povlači ga pred izvanrednim sudom, gdje je slučaj rješavaniza zatvorenih vrata;

(4) Legalnu obranu nacionalnih interesa čini nemogućom, jer ukida slobodu tiska i pravo sastajanja; zabranjuje kritiku postupaka organa vlasti; ukida neovisnost sudova; ustavljajuje izvanredni sud za političke prijestupe; formira svemoćnu policijsku silu koja nekažnjeno koristi različite i najnevjerljivije oblike torture - posebice udaranje u razne dijelove tijela, prebijanje batinama i vrećicama s pijeskom, vezanje za zid, ubadanje iglicama i čavlićima, prženjem golog

tijela na upaljenoj svjeći, mučenje glađu i žeđu do besvjести. Na smrt se osuđuju i nevini zatočenici, čija krivnja nije dokazana."⁶

Einsteinov apel

Sredinom travnja 1931. uputio je slavni znanstvenik, profesor **Albert Einstein**, skupa s dobro znanim njemačkim pisacem, **Heinrichom Mannom**, posredstvom njemačke sekcije Lige za prava čovjeka, središnjoj organizaciji Lige, sljedeći apel:

"Ne želimo zakazati u našoj dužnosti da skrenemo pozornost MEĐUNARODNE LIGE ZA PRAVA ČOVJEKA na događaje koji su doveli do umorstva hrvatskog znanstvenika dr. Milana Šufflaya, 18. veljače ove godine.

Kad se dr. Šufflay navedenog dana vraćao kući, na ulici je straga napadnut i, prema informacijama kojima raspolažemo, udaren željeznom šipkom. Umro je dan kasnije od zadobivenih ozljeda.

Ing. August Kolutić u društvu obitelji Dra Ante Pavelića u gradu Livorno 1929.

Bio je vrlo poznat po znanstvenom radu. Tiskanje popisa njegovih radova zabranjeno je u zagrebačkim novinama, čak je i objava smrti konfiscirana, a slanje brzojava sučuti zabranjeno. Nije se smjela objaviti niti vijest o vremenu pogreba, a zabranjena je i zastava žalosti na Sveučilištu. Vlasti su išle čak tako daleko da su istjerale iz Zagreba sveučilištarce koji su išli u pogrebnoj povorci, a s groba su uklonile vijence urešene hrvatskim bojama.

Ime ubojice, **Nikole Jukića**, dobro je poznato, kao što je poznato i ime organizacije čiji je on član - "Mlada Jugoslavija" - Nadalje, općenito je poznato da je umorstvo dogovoren u noći 11.-12. veljače u stanu gradskog zapovjednika, generala **Belimarkovića**. Na tom su sastanku sudjelovali ovi članovi "Mlade Jugoslavije": **Brkić, Godler, Marčec**, te ubo-

⁴ ^itav memorandum, datiran u Genevi 25. siječnja 1930. donosi Rudolf Horvat, Hrvatska na mučilištu. Pretisak, Zagreb, 1992., str. 464.-466. Ovdašnji tekst ipak je preveden s engleskoga, radi mogućnosti usporedbe.

⁵ U engleskom jeziku pojam "nation" ne označava samo naciju, nego i državu.

⁶ Kao što se vidi, informatori britanskih parlamentaraca propustili su spomenuti niz drugih pokušaja da se hrvatsko pitanje internacionalizira, poput Pavelićeva apela Društvu naroda (1. rujna 1929.), obraćanje Hrvata Južne Amerike Društvu naroda (10. srpnja 1930.), te obraćanja toj međunarodnoj instituciji Hrvata Belgije (1. rujna 1930.), Francuske (4. rujna 1930.) i Njemačke (6. rujna 1930.). Neke od tih predstavki objavljuje Horvat (nav. dj., str. 471.-476.), a sve Pavelić (nav. dj. 95.-98., 111.-112., 116.-125.). Pavelić objavljuje i Krnjevićevo pismo predsjedniku Pančeuropejske unije, francuskom ministru vanjskih poslova Aristidu Briandu, iz rujna 1930. (A. Pavelić, n. dj., 112.-115.)

jica Jukić. Zagrebačka policija je 19. veljače ipak službeno priopćila da je identitet ubojice nepoznat.

S obzirom na ovako strašnu situaciju, molimo MEĐUNARODNU LIGU ZA PRAVA ČOVJEKA da uznastoji spriječiti nemilosrdni režim nasilja koji vlada Hrvatskom, kao što smo upravo izložili. Umorstvo, beskrupulozno korišteno kao sredstvo za postignuće političkih ciljeva, ne bi smjelo biti tolerirano.⁷

SRBI IZVAN Srbije

Gospodin Svetozar Pribićević, koji je četvrt stoljeća predvodio Srbe u Hrvatskoj i koji je igrao vidnu ulogu u stvaranju Jugoslavije, te je tijekom prvog desetljeća postojanja Jugoslavije sudjelovao u gotovo svim vladama, žestoko napada sadašnji jugoslavenski režim. Prognan je i živi u Parizu. U svojoj knjizi, nedavno objavljenoj, vrlo oštrim riječima opisuje srpsku politiku:

"Ne mogu preoštro osuditi politiku koju Beograd vodi protiv Hrvata. U ovom trenutku, ne želim govoriti ni o Srbima izvan Srbije. Prije svega, govorit će o Hrvatima. Prije rata imao

postao središtem nasilja, reakcije i autokracije, besprimjerne po žestini i beskrupuloznosti na čitavu Balkanu, pa čak i u Europi."

Postojeći "Ustav" Jugoslavije, s nadnevkom 3. rujna 1931. analiziran je u publikaciji "Croatia" dr. J. Krnjevića, 10. rujna 1931.

"Najvažnije obilježje parlamentarne vladavine je to da je vlast odgovorna parlamentu i da vladin opstanak ovisi o izglasanim povjerenju parlamentarne većine.

Ustav kojeg je donio kralj Aleksandar 3. rujna 1931. ne dopušta takvo pravo parlamentu kojega utemeljuje. Izbor i raspuštanje vlade ovisi u potpunosti o suverenovoj volji. Članak 77. određuje: Kralj imenuje i opoziva predsjednika kabineta i ministre, predsjednik kabineta i ministri čine Ministarsko vijeće koji je pod neposrednom kraljevom vlašću.

Parlament se sastoji od dva doma: Senata i Poslaničkog doma. Da bi neka odredba postala zakon, potrebno je da je izglasaju oba doma i da je sankcionira kralj. Poslanici se biraju. Polovica senatora se bira, a polovicu imenuje kralj. Dopušteno je opće pravo glasa, ali je glasovanje javno, manjinskim strankama nije priznata zaštita (članak 54.). Budući da član 13. određuje da se političke stranke ne smiju organizirati na religijskoj, regionalnoj ili nacionalnoj bazi, o vlasti u potpunosti ovisi hoće li ili neće dopustiti neku kandidaturu.

Kako postojanje političkih stranaka ovisi o volji vlasti, a i uvođenjem javnog glasovanja, očito je otvorena mogućnost namještanja izbora. Mora se, također, dodati da poslanici i senatori ne uživaju potpuni imunitet. Protiv njih se može postupati kad je u pitanju zločin ili prijestup i bez prethodnog odobrenja Poslaničkog doma ili Senata (čl. 74.). Pripajanjem Senata - polovicu čijih članova imenuje kralj - Poslaničkom domu, zakonodavno tijelo potpuno ovisi o kralju.

U službenoj emisiji koju je emitirala agencija "Avala", kazano je da banovine uživaju 'široku autonomiju'. Banovine imaju svoje vijeće koje bira pučanstvo banovine, a izvršni organ banovinske skupštine je Banovinski komitet. Međutim, provođenje bilo kojeg akta tih organa može suspendirati ban (čl. 93.) kojeg se imenuje na prijedlog predsjednika Ministarskog vijeća, a koji treba predstavljati središnju vlast u banovini (čl. 86.). Prema čl. 93. ban je ovlašten suspendirati provođenje 'svih odluka koje mogu nanijeti štetu državi'. Uz postojanje takvog kriterija, sva autonomija banovina postaje iluzorna. Štoviše, proračun banovinske skupštine mora odbrojiti ministar financija središnje vlade (čl. 95.). Tako 'autonomne' banovinske vlasti postaju potpuno ovisne o središnjoj upravi.

Iz točaka koje smo ispitali, očito je da je kralj ostao *de iure* ili *de facto*, izravno ili neizravno, apsolutni gospodar središnje uprave, zakonodavnog tijela, kao i 'autonomnih' banovinskih uprava. Štoviše, on je vrhovni zapovjednik vojske (čl. 29.). On može objaviti rat i zaključiti mir (čl. 31.). On je ovlašten sklapati čisto političke ugovore sa stranim silama bez obveze dobivanja pristanka parlamenta (čl. 65.). Parlament ne može ograničiti njegovu civilnu listu bez njegove suglasnosti (čl. 49.); a on je, bez odobrenja Parlamenta, ovlašten za jednu godinu produljiti trajanje budžetsko-financijskog perioda.

sam neprekidno mogućnost u zagrebačkom "Srbobranu" (organ Pribićevićeve stranke u doba Austro-Ugarske) veličati slobodu koja je cvala u Srbiji. Neprekidno sam nagovarao Hrvate da vide i shvate kako bi slobodni bili da se ujedine sa Srbijom. Događaji su u potpunosti opovrgli moje riječi. Umjesto žarišta slobode, što je bio prije rata, Beograd je

⁷ Čitav tekst Einsteinova i Mannova apela v. u: Dr. Milan Šufflay. Znanstvenik, borac i mučenik. Povom 60. godišnjice od atentata 1931-1941., izd. Hrvatska stranka prava, Zagreb, 1991., str. 145.-147.

Najčudnija od svega ipak je odredba po kojoj kralj ili njegovi nasljednici pridržavaju pravo na ukidanje ovog ustava, na isti način na koji je to urađeno 6. siječnja 1929. Kralj proglašuje da je on 'čuvan nacionalnog jedinstva i integriteta države' (čl. 29.). U Deklaraciji objavljenoj s promulgacijom ustava, on ponavlja: 'Očuvanje narodnog jedinstva i integriteta države, moja je sveta dužnost i najviša svrha mog vladanja. To je bio i uzrok i glavni razlog režima uvedenog 6. januara 1929.' Ispitamo li članak 29. u svjetlu ove proklamacije, vidimo da ustav ovlašćuje kralja da ukine ustav u trenutku kad on smatra da je to potrebno radi 'očuvanja narodnog jedinstva i integriteta države'.

Prethodno jasno pokazuje da ovaj ustav ne znači reduciranje apsolutne i arbitrarne moći diktatora: ona se nastavlja, prikrivena poljuustavnom formom. Postoji, ipak, jedna razlika: u pogledu odgovornosti za čine koje je poduzeo kralj. Pod režimom uvedenim 6. siječnja 1929. sva je odgovornost padala na kraljevu osobu. Po članku 34. novog ustava, kralj nije odgovoran, nego je sva odgovornost za suverenove čine prebačena na Ministarsko vijeće. Točno je kazati da je to jedina bitna novota uvedena u režim instaliran početkom 1929.

Glava 2. regulira osobnu sigurnost, nepovredivost stana, slobodu tiska i pravo sastajanja i druženja; ali, svim je članovima dodano da ta prava i slobode vrijede 'u granicama zakona'.

'Svi postojeći važeći zakoni', kaže se u čl. 118., 'ostaju na snazi'. Tako u stvarima osobne sigurnosti, građanskim pravima, slobodi tiska i pravu sastajanja ništa nije promijenjeno. Sve je ostalo kao i prije, s jedinom već spomenutom razlikom, da je prema sadašnjem ustavu formalna odgovornost za čine kraljeva osobnog režima skinuta s ramena kralja Aleksandra i prebačena na ramena njegovih ministara."

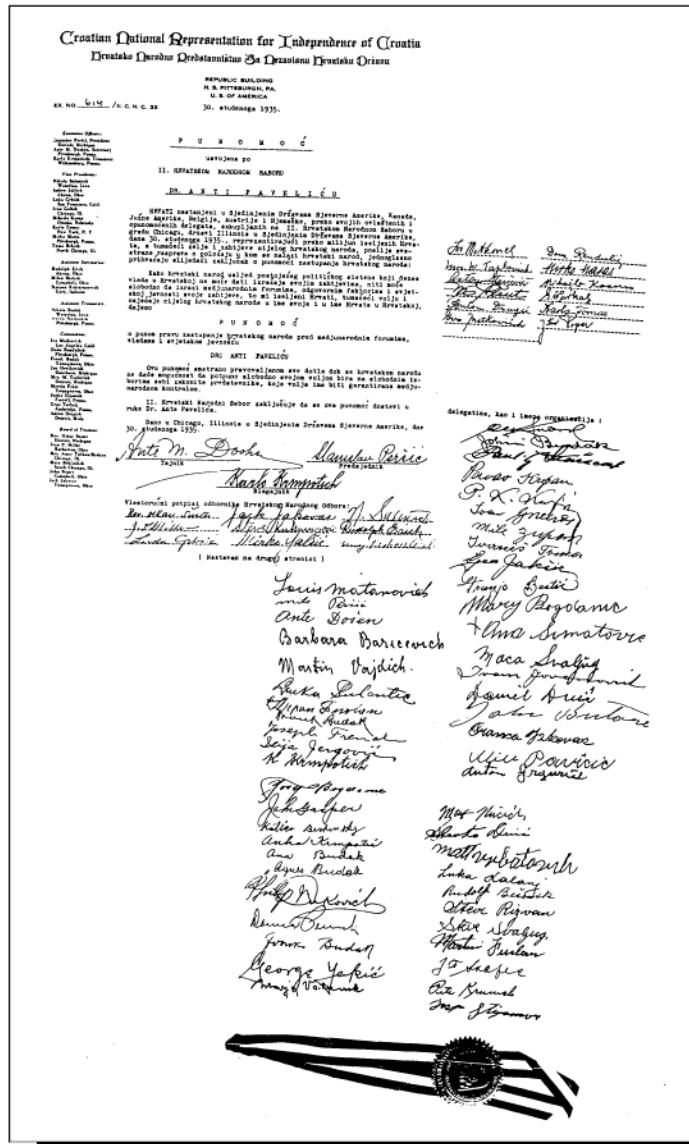
Hrvati kritiziraju Kraljeva opravdanja Ustava

"Koji je cilj najnovijih kraljevih poteza i koje su političke posljedice novog Ustava od 3. rujna 1931. na postojeće probleme u Jugoslaviji, pitanja su koja zanimaju svakoga i potrebno je dati odgovor na njih.

U samom Ustavu, a još više u popratnoj proklamaciji, Kralj posebice naglašuje da je ustav ruho za provođenje politike koju je on formalno uveo proglašujući apsolutizam početkom 1929.

U članku 29. Ustava stoji ovo: 'Kralj je odgovoran za očuvanje narodnog jedinstva; on bdije nad trajnim interesima jedinstva.' U obliku prijege (čl. 39.) kralj obećaje 'iznad svega čuvati narodno jedinstvo.' Njegova proklamacija počinje: 'Čuvanje narodnog jedinstva je moja sveta dužnost i najviša svrha mog vladanja.' Nastavlja se: 'Bio je to uzrok i glavni razlog režima uvedenog 6. siječnja 1929.' Zaključujući proklamaciju, navodi razloge dopuštanja ustava: 'Odlučio sam izvršiti zacrtano djelo i provesti narodnu i državnu politiku na širokoj bazi neposredne suradnje s narodom.'

Najistaknutiji organ postojećeg režima, zagrebačke "Novosti" komentiraju donošenje Ustava u broju od 4. rujna 1931. sljedećim riječima: 'Ustav i kraljevska proklamacija prožeti su idejom na kojoj je kralj često inzistirao kao na zakonu za samoga sebe i za sve ostale: narodno jedinstvo. Od sada više ne smije biti nesporazuma oko naše narodne

Nakon Marseillea: iseljeni-ka punomoj Paveli&u

orientacije. Temeljni zakon je obveza svih dopuštenih narodnih stranaka da poštivaju narodno jedinstvo. Taj zakon ne dopušta organiziranje stranaka na vjerskoj, regionalnoj ili narodnoj⁸ bazi. Tu počiva jedan od najviših interesa naše države i glavni uvjet njezina postojanja i napretka, jer je diferencijacija stranaka prema vjeri, nacionalnoj pripadnosti ili regiji omogućavala sve separatističke tendencije i sprječavala proces narodne i državne konsolidacije. To znači da strankama ne će biti dopušteno oživljavanje u obliku u kojem su postojale prije 6. siječnja 1929. Te su stranke bile jezgra svih nesloga i separatizma. Prema kraljevskom manifestu, očito je da ovaj prijelaz na ustavni život znači intenziviranje rada na narodnome i državnom polju, u smjeru koji je već bio zacrtan, uz narodnu suradnju, a ne promjenu ili popuštanje u već postignutom napretku."

Ova dva komentara iz najpouzdanijih izvora - od samoga kralja i od njegova najistaknutijeg organa - pokazuju na precizan način politiku koju je kralj najavio proklamirajući ustav od 3. rujna 1931.

(nastavit če se)

⁸ U izvorniku: nationality. O~ito neprecizan prijevod pojma "plemenski".

HRVATSKA SELJAČKA STRANKA I NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA (VIII.)

PODZEMNA DJELATNOST HRVATSKE SELJAČKE STRANKE

U izvješću od 30. rujna 1943. Košutić i **Torbar** su izvjestili predstavnike Hrvatske seljačke stranke u izbjeglištvu o svojim pregovorima s **dr. Nikolom Mandićem**, predsjednikom vlade Nezavisne Države Hrvatske(209). U poruci upućenoj Farolfiju 13. lipnja 1944. iz Londona zahtijevaju da im se hitno pošalju "najtočniji vojnički podaci o njemačkoj vojsci kod nas. Broj divizija, njihove brojčane oznake, vrsta tih divizija (oklopljene, motorizovane, vrsti tenkova), avijacija (broj i tip aparata), skladišta municije i pogonskog materijala i smještaj vojske i njezino kretanje. (...). Isto tako su potrebni precizni podaci o domobranstvu i o ustaškoj vojnici. Dalje su potrebni podaci o utvrdama na našoj obali. Ovi podaci predstavljaju također jedan dio pomoći

Piše:

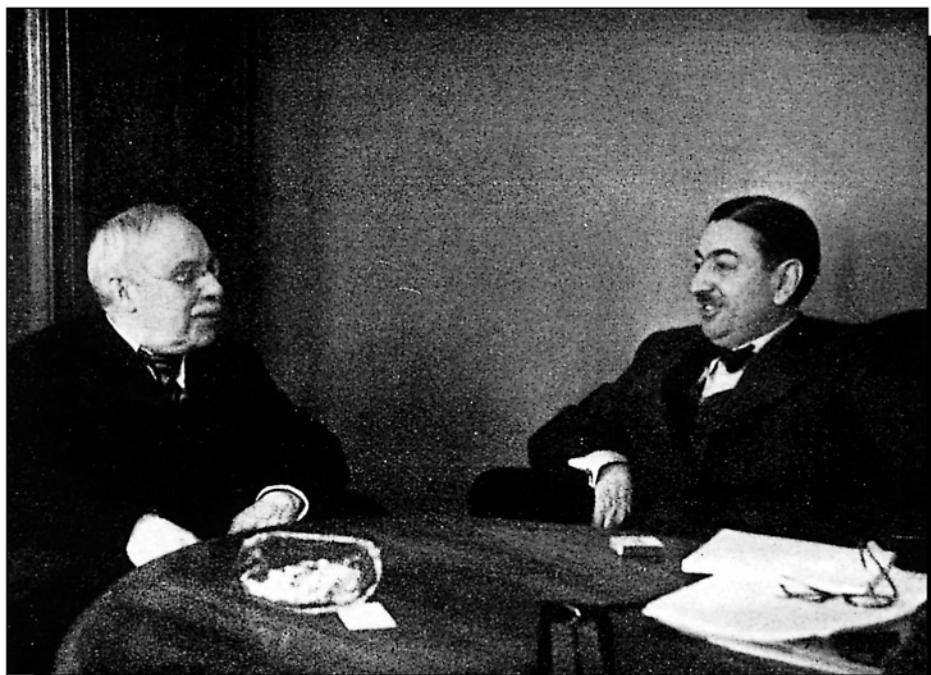
Ivan GABELICA

za subverzivni rad, zahtjevi za pribavljanjem obavještajnih podataka, padobranci i td. Sve je to, na žalost bilo u službi obnove Jugoslavije a ne u službi slobode hrvatskoga naroda.

Bez obzira što je stalno tvrdila, da je jedini legitimni predstavnik hrvatskoga naroda, pozivajući se na izborne rezultate iz 1935. i 1938., Hrvatska seljačka stranka je bila svjesna svoje slabosti. Zbog toga se ipak nije odrekla želje, da igra samostalnu političku ulogu. Zato je pokušala potražiti snage, koje će joj u tomu pomoći. Te snage je ona vidjela u Hrvatskom domobranstvu, u kojem

i sumnja u opstanak Nezavisne Države Hrvatske izazvali su u jednom dijelu takvoga časničkog kadra kolebljivost i spremnost da prihvate i druga, pa i jugoslavenska, politička rješenja. Takvi su uglavnom potjecali iz redova bivših jugoslavenskih časnika. Među njima je Hrvatska seljačka stranka razvila promidžbu da surađuju s njom i da u datom trenutku prijeđu na njezinu stranu.

Veze s domobranstvom organizirao je i vodio dr. Ivanko Farolfi. Kako bi osigurala što bolji uspjeh u pridobivanju domobranstva, Hrvatska seljačka stranka ga nije napadala. Baš naprotiv: ona ga je hvalila i branila, tvrdeći da je to njezina vojska. U tomu smislu je u "Pravici" sredinom 1943. pisalo, da "hrvatski seljački narod međutim nije protiv domobranstva, jer znade da svaki narod mora imati jednu organiziranu snagu kojom će moći očuvati svoje domove i svoj narodni teritorij od svakoga tko bi ih htio ugroziti, pa tko to bio da bio. To vriedi naročito za Hrvate sada u ovim teškim vremenima. Hrvatski se narod dobro sjeća 1918. godine, pa da se ta ne ponovi, domobrani ne će ni odbaciti oružje ni razbjeci se kućama. Oni će biti uviek tamo gdje je i cieli hrvatski narod, jer su dio toga naroda. U tome treba da su složni svi: momčad, dočasnici i časnici. Ali narod je isto tako jednodušan i u tome da svoju vojnu dužnost vrši samo u granicama Hrvatske i za zaštitu svojih domova i naroda, dakle da domobranstvo služi samo hrvatskom narodu i domovini"(211). Zahvaljujući ovim čimbenicima, dio domobranksih časnika je prihvatio suradnju s Hrvatskom seljačkom strankom. Koliki je bio ukupan njihov broj, teško je, a možda i nemoguće, ustanoviti. No, sigurno je, da nije bio velik. Kao što je već istaknuto, kada je povodom afere **Lorković-Vokić** bila uhićena skupina takvih časnika, među domobranstvom se nisu osjetili nikakvi politički pomaci. Nisu se osjetili ni prije toga ni nakon toga. I prilikom povlačenja u svibnju 1945. ono je ostalo čvrsto i na okupu, dijeleći sudbinu cijelog hrvatskog naroda. Najpoznatiji časnici u ovoj skupini, koja je surađivala s Hrvatskom seljačkom strankom, bili su generali **Pero Blašković** i **Ivan Prpić** i pukovnici **Ivan Babić**, **Stjepan Mateša**, **Oton Čuš**, **Antun Medved**,

Maček i Cvetković u Zagrebu

naše stranke u naporima saveznika"(210). Iz izvješća, što ih je Farolfi poslao u London, dade se zaključiti, da je on tim zahtjevima udovoljio.

Dakle, iz te dokumentacije, a ona je daleko obilnija nego što je ovdje navedeno, vidi se, da su iz Zagreba slani politički, gospodarski, vojni i slični podaci, a iz Londona i Washingtona razne obavijesti o političkim događajima i kretanjima u svijetu, upute

su se na istaknutim položajima nalazili i neki njezini bivši simpatizeri. Određen broj visokih domobranksih časnika bio je i prijateljski povezan s prvacima Hrvatske seljačke stranke u domovini. Neki su svoj vojnički poziv shvatili kao stjecanje karijere i išli su tam, gdje im je to bilo osigurano. Sve su te osobe u početku prihvatile Nezavisnu Državu Hrvatsku i stupile su u njezine oružane snage. Nepovoljan razvitak stanja na ratištu, zabrinutost za vlastitu budućnost

Franjo Mrak, Stjepan Jandrašić i drugi(212).

Ta skupina časnika nije imala čvrsto ustrojstvo, ali je sačinjavala međusobno povezan krug, koji je težio, da se proširi i da zavlada cijelim domobranstvom. Taj cilj je Hrvatska seljačka stranka pokušala postići pomoću ustaških

Glavnoga stožera domobranstva. Krajem kolovoza 1945. bio je izručen Jugoslaviji, ali je podkraj te iste godine pušten na slobodu. Takav postupak jugoslavenskih komunističkih vlasti prema osobi, koja je zauzimala najviše položaje u domobranstvu, tim je čudniji, kad se zande da su te iste vlasti i obične

Saveznicima nego i sa silama Osovine. Tako je početkom svibnja 1941. **Otto Mitterhammer**, attaché za tisak pri njemačkom poslanstvu u Zagrebu, vodio tajne razgovore s Košutićem, **Glojnarićem i Leakovićem**, nastojeći ih pridobiti za obavještajni rad. Hrvatske državne vlasti su za ovo saznale, provjedovale su kod njemačkih vlasti, pa je Mitterhammer prebačen u Beograd, Košutić, Glojnarić i Leaković su uhićeni, ali su ubrzo pušteni iz zatvora(214). Njemački general Glaise von Horstenau je nakon rata izjavio, da je održavao bliske sveze s Hrvatskom seljačkom strankom(215). No, te sveze nije održavao samo on. Održavali su ih i drugi njemački vojnički zapovjednici, ali i političari. U 1942. i 1943. održano je više sastanaka između njih. Nekoliko sastanaka održano je između njemačkoga predstavnika **Neudorfa** i Košutića u stanu generala **Pere Blaškovića** u Gajevoj ulici u Zagrebu. Uz Košutića, na nekim od ovih sastanaka bio je nazočan i **dr. Josip Torbar**(216). Prema stanovitim izvorima, postojale su i sveze između pripadnika vodstva Hrvatske seljačke stranke u domovini i talijanske vojne misije u Zagrebu(217). Iako ovi susreti nisu doveli ni do kakvih rezultata, oni su bili štetni za hrvatski državni suverenitet, jer su se održavali bez znanja hrvatskih vlasti i kriomice od njih.

Sami se uprezali u britanska kola

Posve drukčije značenje su imale sveze Hrvatske seljačke stranke u domovini sa Saveznicima i njihovim obavještajnim službama. Između njih je postojala prava suradnja. Ona je nužno proizlazila iz odnosa s jugoslavenskom izbjegličkom vladom i krugom ljudi oko nje. Ta je vrla bila posve pod britanskim nadzorom. Svoje djelovanje morala je podpuno uskladiti s britanskim strateškim ciljevima. Sva izvješća, koja su joj bila upućena, stizala su u britanske ruke. Postojala je, međutim, i neposredna suradnja političkih čimbenika Hrvatske seljačke stranke u domovini s britanskim obavještajnim službama. **Msgr. dr. Augustin Juretić**, jedna od istaknutijih osoba, koja je, povezana s Hrvatskom seljačkom strankom, prikupljala i slala izvješća predstavnicima jugoslavenske izbjegličke vlade, bio je u službi britanske i američke obavještajne službe. O njemu je **dr. Milan Martinović** pisao, da je u

Košutić i Pavelić u Italiji 1929.: nakon što mu je Pavelić pomogao, Košutić će ga početi klevetati

prvaka dr. Mladena Lorkovića, tadašnjega ministra unutarnjih poslova, i krilnika Ante Vokića, tadašnjega ministra oružanih snaga i ministra prometa i javnih radova. Predstavljajući se, da želi spasiti hrvatsku državu, radila je u stvari na pridobivanju domobranstva, koje bi joj poslužilo za osvajanje dijela vlasti u obnovljenoj Jugoslaviji. Lorković i Vokić su im nasjeli i upustili su se u urotu protiv vlastite države, u stvaranju koje su i sami sudjelovali. Ta afera poznata pod nazivom puč Lorković-Vokić tragično je za njih završila. Sve pojedinosti te afere još nisu utvrđene ni znanstveno obrađene. No, sigurno je, da se njome nije išlo za spašavanjem hrvatske državne nezavisnosti. Prostor ne dopušta, da se iznesu svi dokazi za ovu tvrdnju, pa će to trebati učiniti u posebnoj raspravi.

Među skupinom časnika povezanih s Hrvatskom seljačkom strankom posebno valja istaknuti generala **Prpića** i pukovnika **Babića**. General Prpić je bio na najvišim položajima u Hrvatskom domobranstvu. Od jeseni 1942. pa do kolovoza 1943. bio je čak i glavar

vojnik strijeljale. Pukovnik Babić obavljao je dužnost glavara stožera za svezu Hrvatskoga domobranstva s **E. Glaiseom von Horstenauom**, njemačkim opunomoćenim generalom u Hrvatskoj. Bio je zapovjednik škole za izobrazbu hrvatskih časnika u Stockerau, u blizini Beča, te Središnje domobranske škole u Varaždinu. On je bio glavna osoba, preko koje su održavane sveze domobranskih časnika s Hrvatskom seljačkom strankom. Kao politički izaslanik te časničke skupine i te stranke 9. siječnja 1944. prebjegao je k Saveznicima u Bari, Italija. No, oni ga kao takvoga nisu prihvatali, pa je zatočen i u zatočeništvu je ostao do kraja rata.

U svojoj političkoj djelatnosti Hrvatska seljačka stranka je u Drugome svjetskom ratu, pa i prije toga, stupala u sveze sa stranim državama i njihovim obavještajnim službama. Prema nekim izvorima, britanski konzulat u Zagrebu joj je još prije uspostave Nezavisne Države Hrvatske, preko **Augusta Košutića**, davao novac za rad(213). Za vrijeme same Nezavisne Države Hrvatske ona je održavala sveze ne samo sa

"tri navrata obavijestio i nadležne vlasti kod Sv. Stolice o prilikama u Hrvatskoj. Uz to je svaki put predao tadašnjem otpravniku poslova kod Sv. Stolice **msgr. Niki Moscatelu** opširne izvještaje o prilikama u domovini i poruke inž. Augusta Košutića i **Ivana Farolfija**, pošto je dr. Maček u međuvremenu bio zatvoren u zloglasnom logoru

Sinčića pred partizanskim istražnim tijelima i prema tvrdnjama pukovnika Babića, bio dobro povezan s Englezima odnosno s njihovom obavještajnom službom Intelligence Service(221). Stoga je nedvojbeno, da je i Krnjević obavještajac dr. M.P., s kojim treba uspostaviti svezu, upravo taj dr. Miroslav Pandaković.

pukovnika Babića i otvorenu Titovu osudu njega i Jančikovića"(223).

Za područje Nezavisne Države Hrvatske, kao i za cijeli prostor bivše Jugoslavije, posebno je bio značajan rad britanske Službe za posebne operacije (Special Operations Executive – SOE). Ta je obavještajna služba osnovana u srpnju 1940. u okviru Ministarstva za gospodarsko ratovanje. Ona je 30. ožujka 1943. Hrvatskoj seljačkoj stranci u domovini poslala upute za prihvat britanskih padobranaca(224). Prema raspoloživim podacima, preko nje je prvacima Hrvatske seljačke stranke u Zagreb došla "poruka da se svakako radi na sporazumu" s partizanima(225). Te obavještajne službe naročito su se zanimale, što je i razumljivo, za prikupljanje vojnih podataka, dakle i za stanje u domobranstvu i ustaškoj vojnici. To su postizali preko časnika povezanih s Hrvatskom seljačkom strankom, pogotovo preko generala Ivana Prpića i pukovnika Ivana Babića. "Negdje koncem travnja 1943. uputio je general Prpić, glavar Glavnog stožera HD (Hrvatskoga domobranstva – op. I. G.), preko fra Dominika Mandića, u Rim izvještaj o stanju u HD, s porukom, da je isto u stanju pomoći stvaranju moslobrana u slučaju savezničkog iskravanja u Dalmaciji"(226).

Kada su predstavnici Hrvatske seljačke stranke u jugoslavenskoj izbjegličkoj vlasti u jesen 1942. tražili određene podatke o vojnemu slomu Kraljevine Jugoslavije, pukovnik Babić je, s odobrenjem generala Prpića, na temelju dokumentacije, koja se čuvala u Ministarstvu oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, sastavio elaborat i predao ga Farolfiju, koji ga je preko Juretića u prosincu 1942. poslao Krnjeviću i Šubašiću(227). O davanju povjerljivih vojnih podataka sam Babić piše: "Od početka godine 1943. dr. Farolfi tražio je u nekoliko mahova od nas časnika domobranstva odgovore na konkretna pitanja Saveznika o stanju u HD i o mogućnostima suradnje sa saveznicima. Odgovori su bez odlaganja davani dr. Farolfiu. Kojim putem je on te obavijesti upućivao Saveznicima, nije nam iz konspirativnih razloga nikad saopćio, niti smo ga mi to pitali. Tek početkom godine 1947. saznao sam, da su te obavijesti upućivane preko zubara dr. Pandakovića, koji je imao vezu s jednim savezničkim obavještajnim centrom u Švicarskoj"(228). Prilikom

The front page features a large title 'NARODNE NOVINE' in bold letters, with 'SLUŽBENI LIST NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE' below it. There are several columns of text in both Croatian and German. The German columns include 'POSTARINA PLACENS', 'SABOBO', and 'ABSCHNITT 1'. At the bottom left, it says 'God. CVII' and 'ZAGREB, utorak 15. lipnja 1943.' At the bottom right, it says 'Broj 134'.

"Jasenovac", nastavljujući, da je "rad i djelovanje dra Juretića u [vicarskoj]" bio "značajan i plodonosan. Uspostavio je odmah vezu sa britanskim a kasnije i američkom obavještajnom službom, kojima je redovno slao izvještaje o prilikama u domovini i o vojničkom položaju neprijatelja"(218).

I Martinović je, kao i ostali predstavnici Hrvatske seljačke stranke u izbjeglištvu, surađivao s tim službama. On sam opisuje, kako su Krnjevićeve upute vodstvu Hrvatske seljačke stranke u domovini poslane krajem ožujka 1943. pomoću britanske obavještajne službe. U tomu je sudjelovao i **Stjepan Jakšeković**(219). Krnjević je u tim uputama naredio, da odmah treba "uspostaviti vezu sa drom. M. P. iz Zagreba, koji sarađuje sa savezničkom obavještajnom službom i njegovi se izvještaji primaju kao potpuno pouzdani", te da "treba urediti obavještajnu službu sa Carigradom"(220). U Zagrebu je za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske živio i kao stomatolog radio dr. Miroslav Pandaković, koji je, prema iskazu Davida

Suradnja Hrvatske seljačke stranke u domovini s britanskim obavještajnim službama stizala je i do najviših vrhova britanske vlasti. Početkom travnja 1944. Anthony Eden na postavljeno mu pitanje u Donjem domu je odgovorio: "Mi smo nedavno preko agenta "C" u Švicarskoj primili poruku od dr. Farolfija i dr. Tomašića iz Hrvatske seljačke stranke, koji nas pitaju da li smo pripravljeni stupiti u dodir s Hrvatskom seljačkom strankom u Jugoslaviji posredstvom pukovnika Babića i da li smo za suradnju između Hrvatske seljačke stranke i Tita"(222). Iz ovoga se odgovora vidi ne samo obavještajna suradnja Hrvatske seljačke stranke u domovini s britanskim vlastima nego i njezina posvemašnja zavisnost od Velike Britanije u donošenju političkih odluka. Na Farolfijevo i Tomašićevu pitanje Eden je odgovorio, da Britanci podupiru suradnju Hrvatske seljačke stranke s Titom, ali da prepustaju zainteresiranim stranama da se sporazumiju u pogledu Babića i Jančikovića "s obzirom na kolaboracionističku reputaciju

svoga bijega Babić je, uz neke jo{ druge dokumente, "na malim listićima papira, tankim kao cigaretni papir, u rukavici", nosio "pismo prof. Luje Toma{ića za dr. Krnjevića i mar{alu Montgomery-u ... i pismo nepoznate" mu "osobe... za britanski Intelligence Service. U nuždi mogao" je "ove listice sažvakati i progutati". Tek nakon rata je saznao, da je ta nepoznata osoba bio zagrebački zubar dr. Pandaković(229). S tim Pandakovićem su, dakle bili povezani Farolfi i Toma{ić, a preko njega i s britanskim obavje{tajnom službom Intelligence Service.

Zbog ovakve povezanosti Hrvatske seljačke stranke u domovini s inozemnim obavlještajnim službama razumljiva je izjava švicarskoga konzula u Zagrebu, što ju je 14. srpnja 1942. poslao svojim državnim vlastima, da "je konzulat neizravno uspostavio vezu sa špijunskom organizacijom Mačekove stranke. Ta je veza uspostavljena, kako bi se švicarska kolonija i konzulat pri smjeni režima mogli automatski staviti pod zaštitu novih vlasti"(230). Ova špijunska djelatnost dr. Farolfija, prof.

Tomašića i njihovih stranačkih drugova, u kojoj je sudjelovala i skupina domobranskih časnika, predvođenih generalom Prpićem i pukovnikom Babićem, podkapala je temelje mlade hrvatske države i nikakvim se političkim, pravnim i moralnim razlozima opravdati ne da.

Nema suradnje s ustašama, ali su poželjni pregovori s četnicima!

Bez obzira na njihov cilj da biološki istrijebe hrvatski narod, prvaci Hrvatske seljačke stranke u domovini vodili su pregovore s četnicima o međusobnoj suradnji. Takav njihov postupak uvjetovalo je nekoliko političkih čimbenika. Draža Mihailović, vođa četničkog pokreta, bio je ministar u jugoslavenskoj izbjegličkoj vladi, u kojoj su bili i predstavnici Hrvatske seljačke stranke. Oni su dakle u toj vladi bili koalički partneri. Dr. Juraj Krnjević, Mačekov izabranik i zamjenik u izbjegličkoj vladi, polovicom mjeseca svibnja 1942. javno je, preko londonskoga krugovala, pozvao na suradnju s četnicima. Dražu Mihailovića otvoreno su podupirali i britanski i američki politički krugovi, polažući u nj velike nade. A Hrvatska seljačka stranka, to treba još jednom naglasiti, bila je najobičniji ekspONENT anglo-američkih političkih probitaka. Stoga bi bilo čudno, da njezini prvaci u domovini nisu s četnicima pregovarali o suradnji.

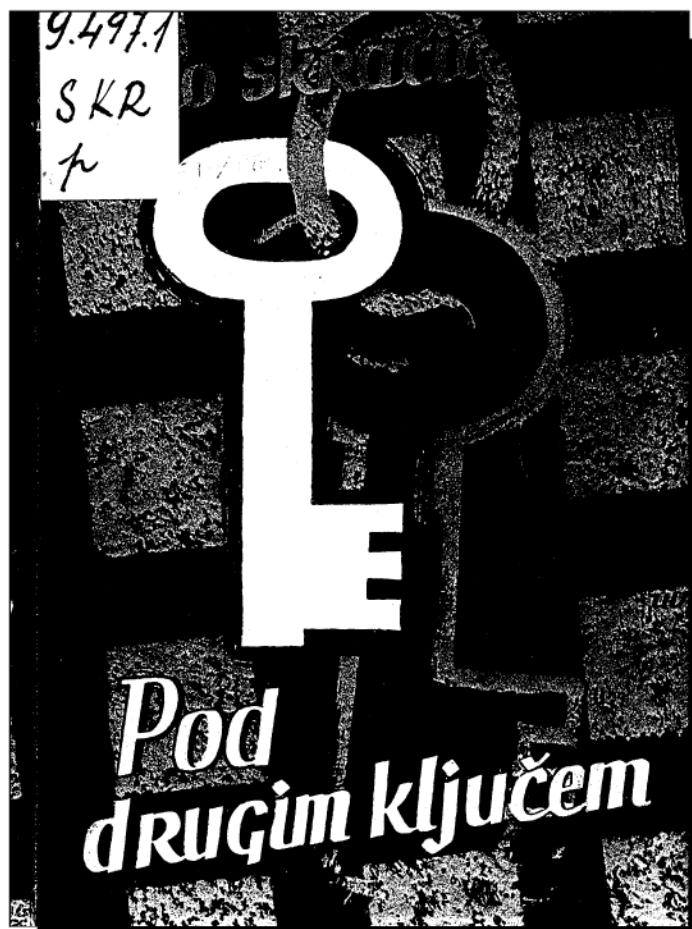
Ti su se pregovori počeli voditi još od 1941. godine. To proizlazi iz pisma, što ga je u listopadu 1942. Ilija Trifunović-Birčanin, jedan od četničkih prvaka, pisao Draži Mihailoviću. Trifunović-Birčanin naime piše: "U cilju da se pokretu,

kome ste na čelu, priključe i nacionalni Hrvati, činio sam napore više od godinu dana, pa ipak nisam naišao s te strane na dovoljno razumevanje. U tom pravcu išao sam toliko daleko, da sam u svoje vreme, u tri maha, razgovarao i sa predstavnicima dr. Mačeka, sugerujući im tom prilikom potrebu da formiraju zasebne hrvatske nacionalne čete, samo da izjave, da će te čete biti u sastavu jugoslovenske vojske, kojom Vi komandujete. Stavio sam im tada do znanja da ništa nećemo imati protiv, da ti njihovi odredi, pored jugoslovenske, nose čak i hrvatsku zastavu. Oni su bili oduševljeni i sva tri puta dali su svoju potpunu suglasnost, ali na tome je i ostalo. Do danas nisu dali nikakvih rezultata"(231).

BILJEŠKE:

209. Isto, str. 140.- 141.
210. Lj. Boban: Hrvatska u diplomatskim izvještajima izbjegličke vlade 1941.- 1943., sv.2. Zagreb, 1988., str. 284.
211. F. Jelić-Butić, nav. dj., str. 124.- 125., fuznota 146.
212. Isto, str. 125.
213. T. Jonjić, nav. dj., str. 209.
214. Isto, str. 610. , fuznota 525.
215. Vasa Kazimirović: NDH u svetu nemačkih dokumenata i dnevnika Gleza fon Horstenau 1941-1944, Beograd, 1987., str. 16., i Ivan Babić: Moja misija kod Saveznika godine 1944., obj. u "Hrvatskoj reviji", Jubilarni zbornik 1951.- 1975., Muenchen-Barcelona, 1976., str. 253.
216. I. Babić, nav. dj., str. 254.
217. T. Jonjić, nav. dj., str. 613.- 614.
218. Lj. Boban: Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1941.- 1943., Zagreb, 1985., str.115.
219. Isto, str. 115.- 116.
220. Isto, str. 116. i 117.
221. Bogdan Krizman: Ustaše i Treći Reich, sv. 1., Zagreb, 1983., str. 271. i Ivan Babić, nav. dj., str. 257. i 260.
222. F. Jelić-Butić, nav. dj., str. 250.; Lj. Boban: Kontroverze iz povijesti Jugoslavije Zagreb, 1987., str. 247.
223. F. Jelić-Butić, nav. dj., str. 250. i Lj. Boban, nav. dj., str. 260.
224. Lj. Boban: Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1941.- 1943., Zagreb, 1985., str.114.
225. F. Jelić-Butić, nav. dj., str. 227.
226. I. Babić, nav. dj., str. 257.; Lj. Boban: Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1941.- 1943., Zagreb, 1985., str. 202.
227. I. Babić, nav. dj., str. 257.
228. Isto, str. 257.
229. Isto, str. 260.
230. T. Jonjić, nav. dj., str. 615., fuznota 555.
231. F. Jelić-Butić, nav. dj., str. 111.- 112.

(nastavit će se)

Knjiga uspomena iz Maček-Šubašićeva konc-logora: Jerko Skračić, Pod drugim ključem

UBOJICA JE DJED VESNE PUSIĆ

Na str. 29. Političkog zatvorenika br. 131 (veljača 2003.) objavljena je fotografija ispod koje piše: "Grob hrvatskog omladinca **Marka Zovke**, kojega je ubio **Berislav Andelinović**, nagrađen diplomatskom službom u Washingtonu". Fotografija je relativno poznata, jer je u više navrata objavljena u tisku između dva svjetska rata, a i u nizu knjiga. Ipak, ime žrtve krivo je napisano: treba biti – **Marko Zovko**. No, to je manje važno.

Grob hrvatskog omladinca Marka Zovke, kojega je ubio Berislav Andelinović, nagrađen diplomatskom službom u Washingtonu

Ne znam je li uredništvu poznato nešto što je malo aktualnije. Prije nekoliko mjeseci su politički protunošći predsjednice Hrvatske narodne stranke prebacili dr. Vesni Pusić da je unuka Grge Budislava Andelinovića, koji je u interesu karađorđevičevskog Beograda, kao janjičar Svetozara Pribićevića, zapovjedio masakr hrvatskih domobrana i civila na Jelačićevu trgu u Zagrebu 5. prosinca 1918., zalivši tako hrvatskom krvlju stablo nove jugoslavenske države. (Fotografije grobova prosinačkih žrtava ste, uostalom, objavili na str. 26. istog časopisa.)

Na te tvrdnje dr. Pusić je nadmoćno odgovorila da joj prebacuju neznalice, jer ona, eto, uopće nije unuka Grge Andelinovića, nego je njezin djed Grgin brat Berislav, kojim se dr. Pusić - ponosi. Radi toga je dobro podsjetiti da je njezin djed ubojica hrvatskog omladinca, čime je dokazao svoju odanost Beogradu i bio nagrađen službom novinskog izaslanika pri jugoslavenskom poslanstvu u Washingtonu. Za grijehu očeva deca doista nisu kriva, još manje za grijehu djeđova. Tako ni dr. Vesna Pusić nije kriva za ono što su učinili njezini predci. I bilo bi joj doista neuskusno i neumjesno prebacivati djedove krvave ruke, da se ona njima, kako kaže – ne ponosi...

Mislav ANIĆ, Zagreb

TREBA OBJAVLJIVATI VIŠE ŽIVOTOPISA POLITIČKIH UZNIKA!

Iako se sada nalazimo u drugoj državi, mi i dalje pripadamo jednomu narodu i jednoj hrvatskoj domovini. Za iste smo ideale robiali, i radi toga naš mjesecnik "Politički zatvorenik" smatramo zaista svojim glasilom, pa ćestitamo svima koji se trude oko njegova izlaženja i uređivanja.

Ali, slobodni smo vam uputiti i neke primjedbe i prijedloge. Na ovim se prostorima, naime, nalazi još dosta živih mučenika koji su godinama robovali i vjerujemo kako bi mnogi od njih željeli da se nađu na stranicama svoga glasila. Mnogo je onih koji to zaslužuju. U takve svakako spada i **Stanko Zeljko Jurkić**, čiju smo kratku analizu zatvorskih i inih događanja poslali poštom uredništvu "Političkog zatvorenika". Vjerovali smo kako će se njegov tekst naći u božićnom broju "Političkog zatvorenika", ali od toga nije bilo ništa.

Znamo da su zanimljive i druge teme, koje sustavno obrađuje nekoliko autora. Radi se svakako o pismenim i školovanim ljudima, čiji radovi zaslužuju biti trajno sačuvani u obliku knjiga. Ali, moje je mišljenje da političko-povijesnim temama posvećujete previše prostora, jer ako to do sada nismo spoznali i naučili, onda je prekasno danas učiti. Zato vas molimo da se okrenete objavljivanju što više životopisa iz prošlosti hrvatskih političkih uznika.

Tomislav BARBARIĆ,
predsjednik HDPZ Široki Brijeg

Uredništvo "Političkog zatvorenika" nikad nije dijelilo Hrvate po regionalnim, pa ni po današnjim državnim granicama. Štoviše, ne jednom mu je predbačeno da se previše bavi pitanjima Hrvata koji su živjeli ili žive u Bosni i Hercegovini. Na to se nikad nismo obazirali. I nema doista nikakve zapreke da se svi hrvatski politički uznici "nađu na stranicama" ovog mjeseca. Jedina prepostavka za to je da nešto – napišu. Sjećanja i svjedočenja doista bi trebala biti središnja rubrika ovog lista, ali ta sjećanja i svjedočenja trebaju napisati oni koji se sjećaju i koji osjećaju potrebu svjedočiti. Uredništvo stalno poziva na suradnju, a suradnika je sve manje i manje. Nevolja je u tome što ljudi ne pišu, a najčešće ne pišu oni koji najviše prigovaraju. Dakle, nije odgovornost na uredništvo.

Što se konkretnog teksta tiče, Uredništvo koje nije dužno obrazlagati razloge (ne)uvrštenja pojedinih tekstova u mjesecnik, iznimno će podsjetiti da nije riječ ni o kakvom sjećanju i svjedočenju, nego upravo o pokušaju opširnoga povijesno-političkog traktata koji uključuje doslovce prepisane pasuse i stranice tekstova drugih pisaca. Pritom, nažalost, nije navedeno da su prepisani dijelovi tuđih tekstova. Neki od njih objavljeni su u ovom mjesecniku (pa bi ih bilo smiješno objavljivati s drugim potpisom), a neki su objavljeni drugdje. Pisac je, ne navodeći to, prepisao, primjerice, i čitave pasuse tekstova koje je glavni urednik "Političkog zatvorenika" prije dvanaest godina objavio u "Hercegovačkom tjedniku". Ne bi, dakle, bilo pristojno objaviti tekst u tom obliku. List ostaje otvoren svima, pa i gospodinu Zeljku, ali ne na način koji podcjenjuje uredništvo.

KAZALO ČASOPISA "POLITIČKI ZATVORENIK" ZA GODIŠTE XII/2002. (II.)

Kraljević, Egon. Alkemičari komunističkog državotvorstva. 2-7(124/25)

Kraljević, Egon. Kako je to biti Hrvat : dekroatizacija u nekoliko slika. 3-4(126)

Kraljević, Egon. Potop u Savudrijskoj vali. 6-7(127)

Mijatović, Andelko. Političke prilike u kojima je stasao dr. Branimir Jelić. : (Predavanje održano u prigopdi Jelićeva) rođendana 28. Veljače 2002. u Omišu). 16-18(122)

Mužić, Ivan. Masonerija je tradicionalno protuhrvatska i protukatolička. 10-14(1124/125)

Strčić, Petar. Prvi zatočenici na Golome otoku. 31-33(126)

Šela, Dragutin. Zla vlast – vlast zla. 13-15(118)

Živić, Dražen. Stigmatizacija u funkciji kriminalizacije domovinskog rata. 2-4(123)

Živić, Dražen. Srpski ratni zločini nad Hrvatima i Hrvatskom tijekom domovinskog rata. 15-19(124/125) lit.

RAZGOVORI

Gabelica, Ivan, Jonjić, Tomislav. Msgr dr. Stjepan Lacković, tajnik nadbiskupa Stepinca : Za nadbiskupa je rodoljublje bilo jednom od najvećih krjeposti! 5-8(126)

M.N. Hrvati u BiH nisu ravnopravni! : (Razgovor s dipl.ing. Želimirom Crnogorecem, predsjednikom Podružnice Hercegovina). 13-14(126)

Zatražit ćemo suspenziju Hrvatske u Vijeću Europe : (Razgovor s predsjednikom Hrvatskog društva političkih zatvorenika, Jurem Knezovićem, objavljen u *Slobodnoj Dalmaciji*). 15-17(128)

SJEĆANJA I SVJEDOČANSTVA

Božić, Zoran. Proljećarska rašomonija. 31-34(127)

Božić, Zoran. Proljećarska rašomonija (II.). 31-33(128)

Božić, Zoran. Proljećarska rašomonija (III.). 32-34(129)

Čamba, Slavko. Antifašist – komunist. 28(127)

Čamba, Slavko. Svedočanstvo starice Slavice. 43(128)

Čamba, Slavko. Karceli. 34(129)

Priredila:

Mr. Zorka ZANE

Dujmović, Anica. Još o stradanju srijemskih Hrvata. 34(124/125)

Franić, Augustin. S onu stranu kaznioničkog zida (I.). 46-51(124/125)

Franić, Augustin. S onu stranu kaznioničkog zida (II.) : Pokušaj stvaranja organizacije za oslobođenje hrvatskih političkih osuđenika iz KPD Lepoglava. 23-27(126) lit.

Gabelica, Ivan. Križari – Hrvatski pokret otpora u Imotskoj krajini 1944. – 1951. (I.). 33-38(122) lit.

Gabelica, Ivan. Križari – Hrvatski pokret otpora u Imotskoj krajini. 27-31(123) lit.

Geoheli, Višnja. Djetinjstvo bez oca. 28-30(128)

Gotovac, Ljubomir. Bilo je to 1950. 32-34(120)

Grlić-Radman, Gordan. Križni put Marka Marine. 37-40(127)

Ivičević, Jozo. Ostavke u vodstvu SKH (uz 30. obljetnicu na Maticu Hrvatsku, II.dio). 27-31(120)

Ivičević, Jozo. Politička i policijska hajka. : (Uz 30. obljetnicu udara na Maticu Hrvatsku, III.dio). 15-18(121)

Ivičević, Jozo. Radije zabrana, nego moralna kompromitacija. : (Uz 30. obljetnicu udara na Maticu Hrvatsku, IV. dio). 19-22(122)

Jonjić, Dinko. Linč na Golome. 35(124/125)

Jukić, Petar. Derventska križarska i suradnička skupina suđena 1947. i 1948. 35-37(120)

Jukić, Petar. Derventsko križarska i suradnička skupina suđena 1947. i 1948 (II.). 35-37(121)

Katinić, Elizabeta. I ja sam imala oca... 28(127)

Katušić-Geoheli, Višnja. Lepoglava. 52-53(124/125)

Mađerić, Mate. Tri dimenzije zločina. 29-30(119)

Matijević, Vjekoslav. Putokaz mučeničke obitelji Tente. 43(122)

Musap, Mario. Sjećanje na Šimuna Serdarevića. 35(124/125)

Napad na Maticu Hrvatsku. : (Uz 30. obljetnicu udara na Maticu Hrvatsku 11.1.1972.-11.1.2002.). 15-20(119)

Nibler, Vladimir. Moj Bleiburg. 41-43(127)

Novaković, Milan, Kereković, Marijan, Bolković, Gašpar. Optužnica – dopuna sjećanja na T.O.H.M. 39(123)

Ostojić, Vinko. Živio je, borio se i poginuo za Hrvatsku : U spomen Andriji Radošu. 65-66(1,24/125)

Pelikan, Dragutin. Sjećanje na poginule u Voćinu. 42(128)

Poljak, Josip. In Tyrannos. 35-38(129)

Radičević, Slavko. Ni mrtvome nisu dali mira. 30-31(118)

Radić-Ilas, Milan. Stradanje i patnje obitelji Josipa Šimraka. 39(123)

Suton, Josip Jozo. Ante Vrban i Mirko Ćavar na Čvrsnici 1946. 39-40(122)

Tadić, Mate. Namješteni politički procesi u Duvanjskoj općini (2.). : (svjedočanstva trojice osuđenika). 32-34(118)

Talan, Franjo. Gdje su nestali varaždinski profesori 1945. . (Povodom 150. obljetnice rođenja prof. Franje Galinca, ravnatelja Varaždinske gimnazije). 34-36(128)

Vlašić, Ljubomir. Ne zna se gdje su... 39(121)

Vražić, Vladimir. Moja sjećanja. 26(119)

Vražić, Vladimir. Događanja na putu do "Pakla". 37-38(123)

Vukić, Ivan. Partizanski zločin nad plavom divizijom. 27-28(119)

Vukić, Ivan. Fragment jedne gospičke tragedije (svjedočenja Mare Frković) 38-39(120)

Vukić, Ivan. Umro je partizanski silnik Mićo Jelača (1919.-2002.). 36(123)

Zorić, Bruno. "Društvenoopasno pismo". 35-36(123)

Zorić, Bruno. Djelovanje Matice hrvatske u Duvnu 1968. – 1971. 43-45(124/125)

Zorić, Bruno. Jedna od mnogih osuda bez dokaza. 63-64(124/125)

Zorić, Bruno. Jugokomunistička "pravda". 35-36(126)

Zorić, Bruno. Špiljari-škripari i njihovi pomagači u ravnokotarskom i velebitskom kraju. 26-27(127)

BIBLIOGRAFIJA

Zorić, Bruno. Suđenje suradnicima hrvatske emigracije. 35-36(127)
Zorić, Bruno. progon katoličkih svećenika. 37-39(128)

TRAŽE SE

Bičanić, Nikola. O kom Baljku je riječ? 34(123)
Dedić, Katica. Traži se Nikola Dorčić. 27(118)
Petričušić, Jozo. Traže se Ante i Mijo Petričušić. 39(126)
Tomičić-Primorac, Vera. Traži se Andelka primorac. 43(128)
Vukelić, Dragan. Traži se Dragan Vučić. 10(119)
Vukušić, Dragica. traži se Marijan Rogić. 62(124/125)

U SPOMEN

Alilović, Ivan. Ilko Tomić. 46(120)
Bičanić, Nikola. In memoriam Davida Meštrović. 46(122)
Bičanić, Nikola. prof.Grgo pejnović. 44-45(126)
Blažetić, Antun. U spomen Stjepanu Lešku, mom pobratimu, hrvatskom mučeniku i junaku. 44(122)
Ferenc, A., Obrdalj, T. Anton Bilela. 45(119)
HDPZ – Podružnica Hercegovina. Nad grobom Stipe Buconjića. 43(119)
Knezović, Jure. Nad grobom dr. Tihomila Rađe. 43(121)
Knezović, Jure. Napustio nas je rodoljubni dragulj. 43(126)
Pereković, Kaja. U spomen Mariji Maršić – šest godina kasnije. 44-45(119)
Pereković, Kaja. U spomen Ljubici Štefan. 45(121)
Pereković, Kaja. Zvonimiru Veriću. 45(122)
Radić-Ilas, Milan. Otkrivanje spomen-ploče biskupu Janku Šimraku. 46(128)
Vjekoslav Lujo Lasić. 42(121)
Zorić, Bruno. U spomen prof. Želimiru Meštroviću. 448121)
Zorić, Bruno. U spomen Stjepo Delija. 64(124/125)

UVODNICI

Jonjić, Tomislav. Trideseta obljetnica obračuna s Hrvatskim proljećem. 1(118)
Jonjić, Tomislav. Bosna, da "Protiš... 1(119)
Jonjić, Tomislav. Kriza koalicije ili kriza sustava? 1(120)
Jonjić, Tomislav. Tko ima biračko pravo u Hrvatskoj? 1(121)

Jonjić, Tomislav. Novi primitivizam. 1(122)
Jonjić, Tomislav. Kulturna revolucija. 1(123)
Jonjić, Tomislav. Da bi Hrvatska bila prosperitetna, mora najprije biti Hrvatska! 1(124/125)
Jonjić, Tomislav. Ponovno verbalni delikt? 1(127)
Jonjić, Tomislav. Sudioništvo u zločini. 1(128)
Jonjić, Tomislav. Zar je "Zapadni Balkan" posljedica "Oluje". 1(129)
Knezović, Jure.Zloduh boljševizma. I(118)
Knezović, Jure.Vlada nekom majka, a nekomu mačeha. I(119)
Knezović, Jure. Agonija. I(120)
Knezović, Jure. Ministar kapitulacije. I(121)
Knezović, Jure. Savladavanje prošlosti. I(122)
Knezović, Jure. Budi se, narode! I(123)
Knezović, Jure. Komunistički zločinci. I(124/125)
Knezović, Jure. Račan oskvrtjuje hrvatsko katoličko svetište. I(127)
Knezović, Jure. Žrtvu pretvaraju u zločinca. I(128)
Knezović, Jure. Je li globalizacija novi pokus? I(129)

AUTORSKO KAZALO (označuje se stranica i broj časopisa)

Alilović, Ivan 46(120), 34(126)
Balog, Zvonimir 11(127)
Baljak, Ivan 37(126)
Barbarić, Tomislav 5(129)
Bičanić, Nikola 46(122), 34(123), 44(126)
Biščan, Drago 5(120)
Blažević, Antun 44(122)
Bolković, Gašpar 39(123)
Božić, Zoran 31(127), 31(128), 32(129)
Brdar, Josip Ljubomir 11(119), 4(129)
Čamba, Slavko 29(118), 39(119), 45(124/125), 33(126), 43(128), 34(129)
Čubaković, Zlatko 13(122)
Ćutuk, Hrvoje 12(129)
Donat, Branimir 23(122)
Dujmović, Anica 34(124/125)
Ferenc, A.45(119)
Franić, Augustin 41(123), 46(124/125) 23(126), 44(127)
Gabelica, Ivan 8(118), 21(118), 21(119), 13(120), 12(120), 33(122), 5(123), 27(123), 22(124/125), 5(126), 17(126), 17(127), 21(128), 20(129)
Gabrilovac, Srećko 45(118)
Gamulin, Hrvoje 13(129)

Geoheli, Višnja 28(128)
Gotovac, Ljubomir 32(120)
Grlić-Radman, Gordan 37(127)
Hajba, Ladislav 31(121), 54(124/125), 41(128)
Heres, Tomislav 11(128)
Ivičević, Jozo 15(119), 27(120), 15(121), 15(121), 19(122), 20(123)
Jakovljević, Ilija 23(128)
Jonjić, Dinko 35(124/125), 25(127)
Jonjić, Tomislav 1(118), 25(118), 42(118), 18119), 32(119), 37(119), 1(120), 10(120), 42(120), 1(121), 2(121), 9(121), 1(122), 1(123), 22(123)
1(124/125), 1(126), 2(126), 5(126), 1(127), 2(127), 1(128), 1(129)
Jukić, Petar 35(120), 35(121)
Jurcan, Vlado 12(118), 8(127)
Kale, Ankica 34(118), 20(119), 42(121)
Katušić-Geoheli, Višnja 52(124/125)
Knezović, Jure I(118), I(119), 2(119), 13(119), 31(119), I(120), 3(120), 21(120), I(121), 19(121), 27(121), 41(121), I(122), 2(122), 5(122), 6(122), 11(122), 26(122), I(123), 15(123), 16(123), 18(123), 25(123), I(124/125), 8(124/125), 30(124/125), I(126), I(127), 29(127), I(128), 4(128) 13(128), 15(128), 26(128), I(129), 11(129), 14(129), 19(129), 26(129)

Kereković, Marijan 39(123)
Kovačić, Ivan Goran 7(123)
Kraljević, Egon 4(118), 7(120), 4(121), 2(124/125), 3(126), 6(127), 9(129)
Kruhek, Milan 9(122)
Krželj, Joško 10(127)
Kuhar, Zvonko 26(118)
Lazzari, Srećko 34(123), 64(124/125)
Mađerić, Mato 29(119)
Marčinko, Mato 35(118), 38(118), 8(119), 40(119), 25(120), 40(120), 21(121), 37(121), 14(122), 41(122), 11(123), 40(123), 20(124/125), 67(124/125), 9(126), 12(127), 45(127), 18(128), 44(128), 16(129), 42(129)

(nastavit će se)

ISPRAVAK

U potpisu fotografije na str. 29. prethodnog broja, tiskarskom je pogreškom otisnuto da je **Berislav Andelinović** ubio **Marka Zorka**. Ubijeni hrvatski omladinac zvao se **Marko Zovko**. Ispričavamo se čitateljima i nasljednicima žrtve. A i nasljednicima ubojice.

(Ur.)

VELIKA OBMANA

Nakon raspada Jugoslavije i uskrnuća Republike Hrvatske očekivao sam da će iz tame skrovišta na svjetlo dana izići brojna književna i ostala umjetnička djela, koja će svjedočiti o srbekomunističkom nasilju i zločinima izvršenim nad hrvatskim narodom. Očekivao sam da će hrvatska inteligencija prihvati svoju povijesnu zadaću i biti predvodništvo svom narodu. Očekivao sam da će Republika Hrvatska biti uređena kao pravna država, država reda, rada i socijalne pravde. Očekivao sam da će hrvatski znanstvenici, a posebice povjesničari i sociolozi reći znanstvenu istinu o ustaškom pokretu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i skinuti nam s vrata taj mlinski kamen, kojim nas ucjenjuju domaći i strani neprijatelji.

Nisam očekivao ovakve korumpirane političare, koji u sprezi s mafijom opljačkaše narodna dobra, koja su naraštaji svojim znojem i krvlju stvarali. Političare koji su izvršili neoprostiv zločin-urušavanje onoga silnog oslobođiteljskog i stvaralačkog zanosa, na čijim krilima je uskrsala Hrvatska, kojeg smo čekali stoljećima i tko zna kad će se u toj silini opet iznjedriti. Nisam očekivao da će Kristova crkva u Hrvata tražiti nekakav suživot s novovjekim farizejima, onakvima kakvi razapeše Krista i ubiše apostole.

Crvena kuga nadila se nad Hrvatskom. Svugdje se osjeća njezin smrdljiv zadah. Razni Canjuge i Pusići konstruiraju optužnice o fašistoidnosti ustaša i NDH, te o ponovnoj pojavi ustaštva u Hrvatskoj. "Znanstveni" okvir tim suludim optužbama daje Goldstein a "mudrac" Ninić umije, kako se partizansko-komunistički zločini ne mogu izjednačiti s ustaškim, jer su oni civilizacijska antifašistička tekovina.

Komunisti diljem svijeta pobiše sto milijuna ljudi, a tu nisu ubrojene žrtve iz Jugoslavije. Jesu li, druže Niniću, sve te žrtve bili fašisti?

Priredio:

Ivan VUKIĆ

Je li to baš tako, kako ti drugovi, a danas gospoda umuju? Nije, barem ne po ovo nekoliko primjera koje ću navesti!

U Gospicu, u Žabičkoj ulici, dvojica ustaša 1944. izvršila su grabežno umorstvo dviju starica srpske narodnosti. Uhitilo ih je **ustaško redar-**

stvo, a ustaški sud osudio na kaznu smrt vješanjem. Smrtna kazna je javno izvršena. Pogubljeni su danima bili izloženi, kao opomena puku, da će se takve drastične mjere primijeniti prema svim prekršiteljima.

Još u Gospicu ima živih svjedoka ovog događaja.

Ustaški časnik Ante Vukić-Velebitski vuk ispričao mi je da je jedan njegov vojnik, koji je bio omiljen u postrojbi, silovao umobolnu pastiricu

ODJELJENJE ZAŠTITE NARODA
(OZNKA) za ZAGREB

Broj: 15027/45.

23. XI. 1944. god.
u Zagrebu

JAVNI TUŽILAC LIKE

GOSPIĆ

Pr. 129/45

30/ XI. 1944.

U vezi Vašeg dopisa br. 129 od 29.X. o.g. dostavljamo Vam podatke za ustašu BILJAN TOMU.

Imenovan je rodom iz Gornjeg Kosinja, kotač Perušić. U Zagreb je došao kao nedoučeni slagar. U bivšem Savezu grafičkih radnika za vrijer. Jugoslaviju bio je poznat kao frankovac i ustaša, i kao takav bio je nekoliko puta hapšen.

Dolaskom okupatora u Hrvatsku, Biljan postaje gradski podnačelnik i savezničar u Savezu grafičkih radnika. Kao podnačelnik sudjeluje i u organiziranju prehrane u gradu Zagrebu, i u odboru za odput gradskih činovnika, koji su bili tada nepočudni, a zajedno sa Tinterom i Jelićem. Iste godine pređao je ustaškim vlastima druga Srđana Bruića, tada studenata, kojemu je uspjelo nekako pobjeći iz zatvora. Isti drug je sada potpukovnik J.A.

Još 1941. g. odlazi on na teren u Liku i tamо kao ustaški posružnik vozi akcije protiv Narodno oslobođileće vojske. Čuje se također da je u Kosinju vršio pokolj, što bi tamošnje stanovništvo moglo znati. Biljan uživo je veliko povjerjenje Paveliću, koji ga imajuje prisjednikom odbora za gradnju radničkih stanova, i sudjeluje na raznim konferencijama sa najvišim funkcionerima ustaškog pokreta.

Jedine 1942. postaje i član pokretnog prijekog suda i to za vrijeme kadu padaju najviše smrtnih osuda. Nakon odlaska sa dužnosti savezničara iz Saveza grafičkih radnika, on dobiva bivšu tiskaru "Istra" za svoje usluge, koje je učinio ustaškom pokretu i tamо terrorizira radništvo sa prisnjenjima. Tamо si je olmah namještio Zagor Josipe, također iz Gornjeg Kosinja, s kojim kasnije odlazi ponovo u Liku, gdje vode akcije protiv NOJ. Za to vrijeme Biljan uživa vrlo elegantan stan u Zagrebu, Karlovačka ul. 43./IV., kojega su ustaše nekonom oduzeli.

Tomo Biljan poznat je u relativnoj grafičkom radništva od svoje najranije mladosti kad opasan je.

Smrt fakultetu - Složila narodu!

P.S.
Prilikom sprovođenja Tome Biljana poslali smo i opširni materijal za njega, kao i zapisnike koje smo mi sačuvali ovom djeteljenju. Inače Tomo Biljan kao član ust. pokreta za vrijeme Jugoslavije učesnik u pavelićevom ustanku u Liki, a isto tako i jedan od organizatora pokolja u Kosinju prema izjavama i podacima drugova, koji ga su u ranije poznavaju. Druge podatke nismo mogli da prikupimo. Vjerovatno je kao takav poznat na terenu i u Kosinju.

Za Osobljenje:

Prihvati spis 2. 129/45
30-XI-45 Javni tužilac
Gospić

SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

UŽNO ODEJENJE ZAŠTITE NARODA (OZNALA LIKU)		JAVNI TUŽILAC LIK GOSPIĆ	
Br. K-769/45 Z.A. 1945		Br. K-769/45 L. I. K. H. 3/XI 1941	
<p>Prosljedjujemo Vam pismene izjave, koje je ovom Odjelenju podnijele Bruić Milka, a odnose se na Biljana Tomu i Fadijević Mariju /Miciku/. Iz ovih izjave možete koristiti razne stvari za optužni materijal kad se budu predavali pomenutim na sudjenje.</p> <p>Smrt fašizma. Sloboda narodu!</p> <p>Prilog: 3 izjave.</p> <p>JAVNI TUŽILAC LIKE K-769/45 3/XI 1941</p>			

srpske narodnosti. Kao zapovjednik našao se u nedoumici, što napraviti? Ako ga prijavi, radi nečasna čina strijeljat će ga, i to će narušiti mir u postrojbi. Kao nadređeni časnik sam mu je presudio. Iz prve bitke taj vojnik se nije živ vratio, jer je okljao vojnu čast i odoru.

Jedna moja prijateljica rekla mi je da su nakon organiziranog samovoljnog odlaska Srba iz Gospića, dan uoči minobacačkog napada na Gospic u Domovinskom ratu, u skladištu komiteta našli sudske spise iz 1945. Bilo im je čudno zašto su ti spisi ostali u komitetu, jer su takvi dokumenti pohranjeni u Povijesni arhiv u Karlovcu.

Pročitao sam te spise i neke preslikao. Ni meni nije jasno zašto ih je komitet zadržao. Nameće se jedini logičan odgovor: htjeli su ih uništiti radi prikrivanja zločina.

Posebno je bio izdvojen i skretao na sebe pozornost spis pod nazivom "Tomo Biljan"

Tko je Tomo Biljan?

Rodio se u Gornjem Kosinju. Živio je u Gospicu. Po zanimanju je bio tipografski radnik. Bolovao je od tuberkuloze pluća, od koje su u to vrijeme oboljevali radnici njegova zvanja. Godine 1932. zbog svog do moljublja bio je uhićen i osuđen na

zatvorsku kaznu. U zatoru se upoznao i sprijateljio s brojnim hrvatskim političkim uznicima.

Nakon izlaska s robije nije mogao naći posao. Velikosrpska vlast ga je proganjala, pa 1939. pristupa ustaškom pokretu, koji je zastupao ideju da se Hrvatska samo oružanom borbom može osamostaliti i oslobiti velikosrpskog despotizma.

Po uspostavi Nezavisne Države Hrvatske 1941. i jedan dio 1942. obnaša dužnost dogradonačelnika grada Zagreba. Gradonačelnik je bio gospodin Werner s kojim se nije slagao.

Zahvalio se na dužnosti dogradonačelnika 1942.

Zbog pomoći mnogima osumnjičenima, uhićenima i optuženima i sam je postao sumnjiv. Bio je uhićen i dva dana zatvoren.

Obnašao je dužnost savezničara Saveza grafičkih radnika, organizirao je prehranu u gradu Zagrebu i bio predstojnik odbora za izgradnju radničkih stanova.

Oženio se Ljerkom Popović, za koju sam kaže da je znao da su ona i njena rodbina bili pripadnici partizanskog pokreta.

Po njegovu iskazu pomagao je u Novoj Gradiški Ivanu Ražiću i

obitelji Milana Tomića i Zvonka Lucića. Ivan Ražić bio je šef sekcije u Novoj Gradiški, jedna partizanska brigada nosila je ime Milan Tomić, a Zvonko Lucić bio je major OZN-e.

U Kosinju je pomagao i zaštitio osumnjičene Maricu Špoljarić, Pepu Pleša, Srpinju Milku Bjelobrk, te srpske obitelji Trive Bobića i Mane Pavlovića. Đuru Špoljarića i njegovu obitelj štitio je sve vrijeme rata. Đuro Špoljarić je iza rata bio glavni sekretar radničkih sindikata u Beogradu.

U svom stanu u Zagrebu 1941. i 1942. sklanjao je sumnjivce, kojima je prijetilo uhićenje. Prisjeća se tako obitelji Glezinger, Neuman i Vajić.

No, ništa mu to nije pomoglo. Iz spisa je vidljivo kako je partizanska vlast grčevito tražila svjedočike koji će ga optužiti. Našli su ih. Osim ispravnih riječi niti jednog dokaza o Biljanovoj krivnji nema. Brojni svjedoci obrane dali su čvrste dokaze da je Tomo Biljan spasio njih osobno i mnoge druge.

Zatvorska kazna na koju je bio osuđen zamijenjena je smrtnom kaznom. Okružni narodni sud u Gospicu odbija molbu za pomilovanje. Član sudskog vijeća Maksim Dragosavac kao izvjestitelj iznosi svoje mišljenje:

"Dragosavac Maksim glasuje da se dade mišljenje da se molba za pomilovanje ne uvaži obzirom što iako se je optuženi zauzeo za pojedince učinio je to radi ličnih protuusluga znancima i prijateljima a ne iz ideoloških razloga, te ove usluge ne mogu biti protuteža vrlo teškim krivičnim djelima počinitelja kao i teškim posljedicama istih koja je počinio kao funkcijonar ustaških vlasti"

S ovakvim izvješćem suglasni su Ivo Ferri predsjednik suda, Milan Engelsfeld, član vijeća, Živko Mrčić, tajnik suda i Filip Delač, zamjenik javnog tužitelja. Jednoglasno su donijeli zaključak da se molba za pomilovanje ne preporuči Prezidiju Narodne Skupštine FNRJ.

(nastavit će se)

IZGRADNJA BARAKA NA GOLOME OTOKU

Tijekom prethodne godine u više se navrata na stranicama našeg časopisa raspravljalo o izgradnji prvih baraka i nastambi na Golome otoku. **Dinko Jonjić** je spomenuo mogućnost da su ih gradili Hrvati, osuđenici iz KPD Lepoglava. Riječ je o vrlo važnom pitanju, pa pozdravljam činjenicu da je ono napokon otvoreno. Volio bih da se sa svojim svjedočenjem javi što više hrvatskih političkih uznika, kako bi se utvrdila povijesna istina.

Kako sam u to vrijeme robijao u Staroj Gradiški, izlažem svoje sjećanje, uvjeren da su u izgradnji prvih baraka sudjelovali osuđenici iz KPD Stara Gradiška. Jesu li tada tamo bili i osuđenici iz Lepoglave, ne mogu znati, a nepobitno je da su prvo nastambe kasnije dogradivali i proširivali ibeovci.

U rano proljeće 1950. vraćeni smo iz Zemuna na auto-cestu odnosno asfaltnu bazu Nova Kapela. Negdje krajem travnja te godine doveli su nas u Staru Gradišku. Većina je prvi put u Gradiški, a neki se u nju vraćaju nakon godinu dana. Upoznajemo robijašnicu: I. odjel u Kuli (koju bi trebalo spasiti od propaganđa!) i III. odjel u koji su smješteni osuđeni pripadnici oružanih snaga bivše hrvatske države, suradnici i osuđenici za tzv. nova djela, te II. odjel, dobro izoliran i čuvan, u kojemu su smješteni ibeovci. Čuvaju ih posebne snage KNOJ-a. Režim je kod njih bio osjetno teži nego kod nas. Raspođeni smo na različite poslove, bilo u tamničkom krugu, bilo izvan njega. Obavljamo zemljane radove i gradimo stambene zgrade za potrebe službenika.

Svakodnevno dolaze novi informbiorovi. Kad ih dovoze kamionom, moramo se udaljiti. Tko su? Odakle? Tajna! Upoznajem nekoliko starijih osuđenika koji su u Gradiški prijateljevali s mojim ocem koji je tu nakratko bio. Ponosan sam na oca, jer su me zahvaljujući njemu priglili stari osuđenici, u prvom redu **F. Kovačević**, **Tomo Babić** i drugi. Uz njih je nekoliko časnika hrvatskog domobranstva, zatim splitski gradonačelnik u doba NDH **dr. B. Nardelli**, **B. Sinković**, sve akademski obrazovani ljudi i čvrsti rođoljubi. Iz te skupine praktično nitko nije radio izvan "kruga", nego su za-

Piše:

Milan PAVELIĆ

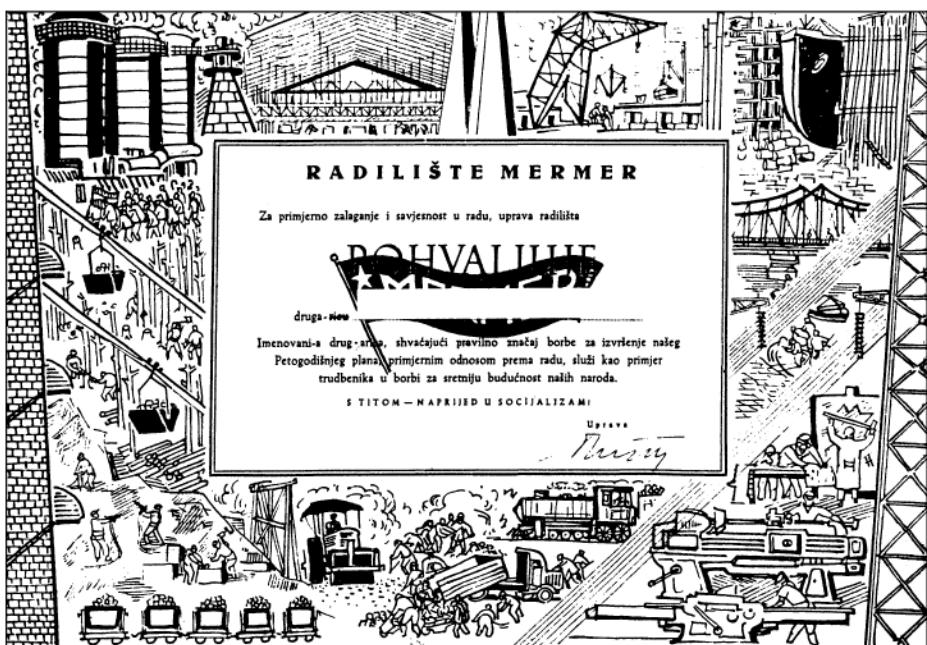
posleni u računovodstvu, skladištu, ekonomatu, kuhinji, pekari, pa čak i na krpanju vreća.

Zahvaljujući svojoj izobrazbi, oni su često raspravljali o važnim političkim pitanjima, pa tako i o novonastalom sporu između **Staljina** i **Tita**. Bilo je slučajeva da su se u raspravu s njima upuštali i poneki stražari. Neki su govorili: "Napadnu li nas Rusi, dat ćemo

gradiške zidine i otišli nekamo na rad, ali svi nisu mogli ići. Odabran je ipak priličan broj osuđenika koji su se već iskazali na izgradnji nastambe za starogradiške domske službenike. O točnjem broju se ne usuđujem nagađati.

Moje je, dakle, mišljenje da su prvi "pravi" ibeovci na Goli došli tek 1950. Ako ih je bilo ranije, onda su to bili "sitni" i bezopasni, za koje nije bilo mesta u Staroj Gradiški, a nije im bilo nužno nametnuti režim kakav je kasnije vladao na Golome.

U kolovozu i rujnu 1950. procurila je

Goloootička pohvalnica suradnicima UDB-e i istaknutim "revidircima"

vam oružje, pa ćemo se skupa braniti!". U sklopu tih razgovora spominjalo se kako su neki od osuđenika otišli graditi nastambe za neki logor namijenjen u prvom redu ibeovcima. Ne mogu se sjetiti kad je to točno bilo (vjerojatno 1949.), kad je spomenuto da su toj skupini iz skladišta dana nova odijela, rublje, postole, hrana i sl. Govorilo se da je riječ o pustom otoku, jer da je za ibeovce Gradiška nesigurna, budući da je blizu madžarska granica.

Negdje početkom lipnja 1950. od kolega koji rade u računovodstvu i skladištu dobivamo informaciju da se na Goli sprema nova skupina osuđenika s manjim kaznama, mahom zidara, tesara i sl. Priprema se odjeća i rublje za njih. Mnogi bi rado nasuputili staro-

vijest da se ponovno priprema odlazak veće skupine osuđenika na vanjske radove, pa im se pripravlja odjeća, rublje, hrana i sl. Brzo se doznalo da je to novo radilište ugljenokop Raša u Istri. U prvom dijelu te skupine bili su mahom intelektualci, osuđeni na visoke kazne. Razdužili su osobnu odjeću i dobili zatvorsklu, koju do tada nismo imali. Otišli su, mislim, u rujnu. Drugi dio je pripremljen koji tjedan kasnije: otišli smo negdje početkom listopada. Kako je 1998. u ovom mjesecniku spomenuo moj supatnik "Prle" (**Ante Prlić**), na popisu za Rašu bili su samo izabrani... Nas pet se vratilo u starogradiški pakao 1952. godine... □

SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

VOJNI SUD U ZAGREBU
I.č. br. 199/72.
Dana 4. IX 1972.

U I M E N A V O D A I

Vojni sud u Zagrebu, u vecu sastavljenom od sudije pukovnika pravne službe Fumić Mr. Ivana, kao predsednika veća, te sudija: poročnika pukovnika Gregec ing. Vinka i zastavnika Jovović Zdravka, kao članova veća, uz sudelovanje Vojvodić Nevenke, kao zapisnicara, u krivičnom predmetu protiv PEJIĆ RADOMIRA, vojnika za bog kriminalnog dela iz čl. 118. st. 1.č.Z, optuženog otožničkom Vojnog tužioca pri VP 7250 Zagreb i VP. br. 160/72. od 11. IV 1972., održao je dana 4. septembra 1972. glavni javni pretres u prisutnosti optuženog i njegovih branionika poročnika pravne službe Veselić Milana i advokata Gnjidić Ernesta, te zastupnika optužbe pukovnika pravne službe Alinić Milana, pa je istog dana doneo i u prisustvu stranaka objavio sledeću

P R E D U Z I U

Ovt. PEJIĆ RADOMIR, vojnik VP 2480/5 Ljubljana, sin Mile i Dušan K. r. Kolar, rođen 29.IV 1952. u Čapljini, sa boravištem u Fru

e/ na novo rukovodstvo CR SKR izjavio je da su Jeđva čekali kako bi dobili položaj, da su karijeristi i da nisu sposobni da reše probleme, te da ni oni istotako neće dugo vladati;

f/ uporedjujući našu demokratiju sa zapadnom, izjavio je da bi bilo bolje da živi u Engleskoj, jer je tako veća demokratija, da se kod nas ne može reći sve što se jede, kao što se to može na pr. u Hajd parku, te da bi se u Engleskoj, Italiji ili Švedskoj slobodnije osećao;

Zapisničar:
Vojvodić Nevenka

Predsednik veća:
pukovnik pravne službe
Fumić Mr. Ivan

PRAVNA POUKA:

Protiv ove presude nezadovoljna stranka ima pravo žalbe u roku od 8 /osam/ dana od dana primite pismenog otprečka iste. Žalba se dojavlja u 2 jedinaka primerka ovom суду za Vrhovni vojni sud Beograd, preporučenom pošiljkom putem pošte.

DOĐI I VIDI, TI MOŽEŠ

Dodi upoznati moje rijeke
Možeš upoznati i šume
Prošetati u vremenu poslije
kiša
U rujnu kad moj Prostor
zarumeni
I progovori
Uzdigne se kao mahovina
prirasla
Na crijeponima moga Doma
Možeš
I dodri
Upoznati čud moga hrvatskog
čovjeka
Zauštavi svoje korake
I kočije
Nakloni se vodi i vjetru
I ljubi Zemlju
Moju zemlju koja je porodila
I ratare
I junake
I golobradu dječicu
Koja u snu ljubav snivaju
Dodi i možeš
Upoznati moju Zemlju
I kazati svojoj Domovni i
vladaru
Hrvat je krotko janje
Ali i zvijer ako ustreba
I osinjak ako ga se dirne
I zvijer nad zvijerima
Ako se pogaze njegove svetinje
Dodi i vidi
Ti možeš.

Trojački klinčekи

Trojački klinčekи
dišju.
Tičekи z kruške
kričju.
Vuz nas španciraju
naše žele
kak mladi soldati.
Sunčeko
zlati
deždove kapi
v trave.
Nebe se
plavi.

Sej čas
se vse obrne.
I tak gledimo
v kmicu
kak svečica
polehko trne.
Si kaj smo imeli radi
prešli su čkomeč
u nadi.

Višnja SEVER

CENZURA U JUGOSLAVENSKIM KNJIŽNICAMA

U Jugoslaviji su se nekoliko puta pojedine kategorije knjiga selile iz fonda otvorenih za javnost u zatvorene fondove. Takva jedna akcija velikog stila provedena je 1945. godine čim su komunisti uspostavili i učvrstili svoju vlast. U najboljoj boljševičkoj maniri, oponašanjem bogata iskustva postrevolucionarnih vlasti u SSSR-u, jugoslavenski su komunisti, odmah nakon što su ušli u neki grad, započeli s čišćenjem knjižnica od reakcionarnih i drugih nepoželjnih knjiga, a budući da su u vrijeme preuzimanja vlasti imali mnogo neprijatelja, broj knjiga koje je valjalo izbaciti iz knjižnica, odnosno skloniti u zatvorene fondove bio je vrlo velik i vrlo raznolik. Tu su ponajprije bile knjige koje se nisu slagale s komunističkom ideologijom, odnosno u kojima se ta ideologija napadala, potom knjige koje su loše i iskrivljeno prikazivale stvarnost u SSSR-u, sve knjige koje su što pisale protiv ljevičara i knjige koje su napisali ustaše, četnici i mnogi drugi neprijatelji. Posebno je trebalo ukloniti knjige vjerskog sadržaja. Mnoge od tih knjiga koje su u to vrijeme bile smještene u zatvorena spremišta, izišle su iz njih tek kada su komunisti sišli s vlasti, naravno u onim dijelovima Jugoslavije u kojima se to dogodilo.

Nažalost, o sudbini knjiga koje su nove vlasti izbacile iz knjižnica ili koje su "zatvorene" u posebna spremišta nemamo podrobnjih podataka, posebno ne pisanih dokumenata, a postojeći dokumenti još nisu proučeni. Poneki od starijih knjižničara sjećaju se da su odmah nakon rata postojali popisi knjiga koje je trebalo maknuti s polica pristupačnih javnosti, no od tih popisa nema danas ni traga. Ipak, i bez njih znamo koje su to knjige morale biti odstranjene s tih polica. To su bile ponajprije sve knjige pisane korijenskim pravopisom za vrijeme NDH, kao i sve knjige koje su objavljene za vrijeme trajanja te države (1941-1945). Samo zbog toga što je na njima pisalo da su u to vrijeme objelodanjene, morale su u zatvorena spremišta bili smještene knjige F. M.

Piše:

**Prof. dr. Aleksandar
STIPČEVIĆ**

Dostojevskog, Homera, Victora Hugoa, Jeana Racinea, Augusta Šenoe, Ivane Brlić-Mažuranić i mnogih drugih. Zbog svoje bizarnosti spomenut ćemo slučaj Dantjeova *Pakla* koji je tiskan 1943. godine u prijevodu Vladimira Nazora. U vrijeme kada je knjiga proglašena nepočudnom i stavljena u zatvoreni fond Radničke biblioteke "B. Adžija" u Zagrebu, obnašao je prevoditelj te knjige V. Nazor dužnost predsjednika hrvatskog Sabora, a to znači da je bio jedna od najutjecajnijih ličnosti nove vlasti.

Najveći dio knjiga koje su tada završile u zatvorenim fondovima nije uopće bio štetan za novu vlast, ali je ona smatrala da nije poželjno podsjećati korisnike knjižnica na to da je jednom postojala država koja se zvala Nezavisna Država Hrvatska - osim kada ju je trebalo prikazati kao oličenje zla. Strah vlasti od toga da bi korisnik knjižnice mogao doći na posmisao da je u toj državi bilo bar nešto dobro - npr. da je u toj državi u vrlo teškim ratnim vremenima bilo moguće objaviti toliko mnogo dobrih knjiga (biografije Chopina, Beethovena, Turgenjeva), da je bilo moguće izdavati sabrana djela poznatog povjesničara umjetnosti i pomalo ljevičara Ljube Babića, pa čak i sabrana djela Vladimira Nazora i mnogih drugih, da su u tim vremenima knjige imale mnogo bolju opremu i papir negoli su to uspijevali postići komunisti odmah nakon završetka rata, taj je strah bio jedan od razloga što su se najvećim dijelom potpuno bezazlene knjige morale odlagati u zatvorena spremišta (ako nisu završile u tvornici papira!) i tamo čamiti punih 45 godina, tj. do pada komunističke vlasti u Hrvatskoj.

Odmah nakon rata u zatvorenim su fondovima, posebice u pučkim knjižnicama, završavale knjige L. Trockog jer je loše pisao o "velikom učitelju" jugoslavenskih komunista J. V. Staljinu, a i

sve druge po sadržaju slične knjige A. Hitlera, J. GoebBELSA, B. Mussolinia i dr.

Zatvoreni fondovi ponovno su se počeli puniti 1948. godine nakon što su se jugoslavenski komunisti posvađali s Rusima. Dobiva se međutim dojam, kad se analizira sadržaj zatvorenih fondova, da se veoma malo knjiga spasilo time što su bile smještene u zatvorene fondove. Najveći je dio onih bezbrojnih jeftinjih sovjetskih brošura koje su u prijevodu preplavile jugoslavensko tržište u vrijeme "vječnog prijateljstva" između sovjetskih i jugoslavenskih komunista uništen, i to tako temeljito da su te brošure danas prava rijetkost, doduše ne bibliofilski jer će malo koji ljubitelj knjiga skupljati brošure Ždanova, Višinskog itd.

Nakon što je M. Đilas koji je dotada bio glavni agitpropovac u Jugoslaviji, a to znači i glavni tamanitelj knjiga koje je smatrao opasnim za ideoološku čistoću u zemlji, došao 1954. godine u sukob sa svojim komunističkim drugovima, doživio je da se i njegove knjige nađu u zatvorenim fondovima zajedno s onima koje je on sam tamo otpremio.

U Hrvatskoj je najviše knjiga završilo u zatvorenim fondovima nakon 1971. godine, kada je nasilno prekinuto tzv. hrvatsko proljeće. Knjige I. Frangeša, V. Pavletića, Š. Dodana, V. Gotovca i mnogih drugih pisaca od kojih su neki završili i u zatvoru, slijedile su sudbinu svojih autora - i one su strpane u knjižnični zatvor u kome su čamile više godina negoli njihovi autori - sve do pada komunizma 1990. godine.

Još su dvije skupine knjiga u bivšoj Jugoslaviji završavale u zatvorenim fondovima. To su ponajprije bile knjige vjerskog sadržaja i knjige političkih emigranata, ali i onih autora koji nisu bili politički emigranti ali su u inozemstvu pisali i tiskali svoje knjige za koje je bilo najbolje da korisnici knjižnice nikad ne saznaju da postoje.

(*Iz knjige A. Stipčevića, Cenzura u knjižnicama, Zagreb, 1992.*)

STRADANJE ŽITELJA OPĆINE CESTICA (KRIŽOVLJAN – CESTICA) U RATNO I PORATNO DOBA

Oko dva sata iza pola noći mi uhićenici dopremljeni smo kod Bregovića u podrum. Za Miju Bregovića (mlađeg – unuka) su govorili da je «naoružani terorist», a tako su nam kasnije napisali i u optužnici. Tu su odmah započela naše muke i izjavljanje, naše batinanja, osobito Josipa Korotaja i mene.

Udbaši su istragu vodili u zadnjoj sobi obitelji Bregović, baka je ostala u prednjoj sobi, dok su ostali članovi obitelji bili ili zatvoreni: **Franjo** (1903.) **Alojzija** (1908.) i sin **Antun** (1930.) bili su uhapšeni u mjesecu veljači 1947 i bili su u zatvoru na Udbi Varaždinu), a djed Mijo bio je zatvoren u vlastitom podrumu! Sin **Ivan** nestao je kod povlačenja negdje u Bleiburgu, a sin Mijo koji je iz Belog Manastira pobjegao iz vojske sakriva se uglavnom u klijeti u Pestikama na slovenskoj strani.

Istražitelji su nas podvrgli strahovitom mučenju već za ispitivanja u kući Bregovića, u čijem podrumu su smjestili i zatvor. Zapomaganje i stenjanje čulo se nadaleko od kuće. Polegli su me na dasku koja mi je došla do polovine križa (leđa) te su me čvrsto vezali štrikom, uz tijelo su bile povezane i ruke, veoma čvrsto da se nisam mogao ni pomaknuti. Noge su nam stavili pod ormar, a iza daske stavili su stolac tako da smo bili podignuti stražnjim dijelom oko 50 cm od poda. Tako smo visjeli jedno vrijeme te nam je glava klonula, a usta su nam bila otvorena. U usta su nam onda sipali sol (čašom), a nakon toga zalijevali bi nas vodom. (U sobi se nalazio lonac od 30 litara u kojem je bila voda). Istražitelji su bili **Ivica i Mirko Gretić** i još dva udbaša koje nisam poznavao.

Mučenje u podrumu obitelji Bregović

Kad smo prvu turu soli i vode progutali, postupak bi se ponovio sve dok tijelo više nije moglo primati tekućine. Bio sam u nekoj fazi polusvijesti. Nakon toga jedan od istražitelja (Ivica Gretić) skočio mi je na trbuš tako da mi je na sve otvore izletjela voda (i kroz usta i nos). Jedan od istražiteljskih običaja bi je i udaranje u spolne organe, u testise. Od boli i udarca padali smo na pod, nakon toga slijedilo je udaranje čizmama, u bubrege, kralješnicu, svuda

Piše:

Franjo TALAN

kuda nas je udbaška čizma dostigla. Kad smo već bili skroz bez svijesti, prebacili su nas u podrum gdje sam se probudio. Sličnu torturu prošao je i Josip Korotaj, samo njemu su udbaši na jednoj ruci

je "komanda": Ruke na leđa! Nakon toga jedan od istražitelja nas je tukao svibovim prutom po vrhovima prstiju. Pošto je prvi u redu bio Mijo Bregović (1873.), on je prvi dobio po rukama, od boli je jaukao i vriskao. Tu sam dobio snage da sam i ja lakše podnij mučenje. Bilo mi je žao starca. Udbaši su u mučenju uživali, te su nam, mlateći nas, govorili: - Htjeli ste promjene, sad je imate. Evo vam ih,

Unutrašnjost kapelice

uspjeli prekinuti mišić na nadlaktici, toliko su ga jadnika mučili. Toliko su ga po rukama istukli da mu je iz njih tekla krv, a i ja sam krvario i strašno sam žđao.

Ujutro kada smo se već ponadali da je došao kraj našim mukama, po nas je došao udbaški džip iz Varaždina, te su nas sve prebacili u Varaždin na Udbu (današnja policija), gdje su nas strpali u podrumu. Prije nego su nas ukrcali u vozilo, ispod koljena stavili su nam štap, palicu, te su nam ruke vezali za noge, stopala za šake, ispod štapa. Nismo se mogli nikud pomaknuti, a u takvom stanju bacili su nas na džip. Da bi pred narodom sakrili svoje životinske postupke, tijekom transporta sjedili su na nama, tako da se mi uopće nismo vidjeli u vozilima, a normalno nismo ni vidjeli kuda nas voze. Kod Bregovića nisu tukli djeda Miju i Ivana Ivančić (1925.).

Kad su nas istovarili, odvezali su nam ruke, morali smo se okrenuti k zidu. Pala

majku vam ustašku! Te je slijedilo novo batinjanje.

Za vrijeme mučenja odvijalo se i ispitivanje: Prvo smo morali reći gdje je «bandit» Mijo Bregović te sve o tome gdje smo ga vidjeli. Naravno kod toga je batinjanje bilo uključeno. Na Udbi prvi dan saslušavao nas je odnosno mlatio samo jedan udbaš!

Osuđenike su odvodili u samice i okivali ih lancima

Ispitivanje se odvijalo na sljedeći način: udbaš bi udario jednog od nas, te ga je upitao: Gdje si vidio naoružanog terorista? Nakon dobivenog odgovora batine bi dobio sljedeći. Zašto ga nisi javio? Nakon toga uslijedilo je ponovo batinjanje. Te prelazak na sljedećeg uhićenika. Djed je plakao kao kiša, trebao je odati unuka za kojeg ni sam nije znao gdje se nalazi. Sličnu torturu prolazili su i otac i majka (Franjo i Alojzija), te malodobni brat Antun.

Prvoga dana na Udbi svečani «prijam» trajao je oko četiri sata, nakon dobrodošlice strpali su nas u podrum u ćeliju. Sa mnom u prostoriji bio je **Tomo Ferenčak** iz Lobora kod Zlatara, i još jedan uhićenik, a ostale su porazmjestili po ostalim prostorijama. Zatim su počela ispitivanja i to uglavnom noću, poslije deset sati. Dok su udbaši stigli iz grada. Ako su oni u gradu prošli gore, mi bismo dobili žešće batine kod ispitivanja. U ćelijama na Udbi nismo imali ništa osim golog poda, gdje smo ležali, sjedili i spavalici. Stražari su bili na hodnicima s automatima dosta opasni, a ljudi su svake noći nestajali. Užasno smo se bojali. Pogotovo kada bi noću začuli zvečkanje ključeva od stražara. Najgore su prošli oni u samicama (moj suuznik Tomo Ferenčak dobio je 14 dana samice – odveli su ga jedne noći te se nakon 14 dana vratio sav s otečenim rukama za koje su bili pričvršćeni okovi s lancima). Bili su svezani lancima, a često su umjesto ručka dobili u glavu kantu vode za rashlađivanje.

Ubojstvo Mije Ivančića iz Vinice Brega

U zatvoru smo tjedno smjeli primiti jedan paket hrane od kuće i to u točno određeni dan. Pakete su nam nosili članovi obitelji. Postupak se odvijao na sljedeći način. Član obitelji predao bi paket stražaru, a on ga je odnio na pregled, te ga je nakon toga tek dobio uhićenik. Tako su i mene pozvali, mislim da je bio četvrtak, oko deset sati. Stražar bi otključao vrata i viknuo – “Ivančić Mijo!”. Kada sam se javio, rekao je: - “Ajde po paket! Moram reći da me bilo strah, jer kad te zvao za paket onda si se oprostio s kolegom suuznikom, jer se neki nisu nikad vratili u ćeliju. Koliko smo se veselili paketu, još smo se više bojali okrutnosti stražara, jer su stražari pod izlikom da se preuzme paket znali uhićenika odvesti preplatiti, pa i ubiti. Bojao sam se. Mnogi su odlazeći po paket završili svoj ovozemni život, nisu se nikada vratili već su završili u Dravi ili nekoj šumi ili jarku u okolici. Paket je bio nakon preuzimanja otvoren i «pregledan», kruh prerezan, kao i eventualno meso, a stvari su bile nabacane u omot u kojem ste dobili paket. Strogo se pazilo da ne bi tko dobio kakvo pismo ili poruku, novine ili slično. Uhićenici su bili podvrgnuti

Spomen-križ na grobištu «Križara» u Lovrečanu

kompletnoj izolaciji, bez ikakve veze s vanjskim svijetom.

Kada sam dobio paket, vratio sam se u ćeliju. Još nisam pravo pogledao sadržaj dobivenog paketa, kad opet dođe stražar i zove “Ivančić Mijo! ‘Ajde po paket!’” Sad smo se na brzinu pogledali, još jedanput oprostili te sam krenuo u sobu za pakete, gdje sam opet dobio paket. Malo bolje sam pogledao, te sam rekao da to nije moj paket. On me je opsovao i udario tako da sam krvario na nos i usta i rekao: Pogledaj što piše. I zaista je pisalo “Ivančić Mijo”, ali Vinica Breg. Ja sam rekao da je to od kolege iz Vinice Brega, pitao me poznajem li ga, a ja sam odgovorio da ga ne poznam. Nakon toga me jako udario u noge ispod koljena i u prsa tako da sam se odmah srušio na pod. Kad sam ležao na podu čizmom mi je pritisnuo vrat te me gušio i na kraju sam morao uzeti taj paket, premda sam znao da nije moj. Tako sam znao da je Mijo Ivančić iz Vinice Brega ubijen.

No, Vinica Breg nije daleko od mene (od Gornjeg Vratna) te sam se po odsluženju kazne zanimalo za svojeg imenjaka, makar sam znao da je ubijen. Ali od straha nitko nije znao za njega, te su mi oni koji su znali kakva ga je sudbina zadesila samo rekli: - Nisi bio dosta u zatvoru? Tako mi je i matičar u

Vinica rekao: Hoćeš još dobiti, zar ti nije bilo dosta? Bolje ti je da šutiš!

Ali želja da upoznam obitelj svojeg prezimenjaka je bila velika, stalno me progonio paket. Sva propitivanja ukazivala su na to da nigdje u Vinici nije bilo te osobe. No, nakon propasti komunizma i Jugoslavije dobili smo telefone te sam u telefonskom imeniku pronašao prezime Viktor Ivančić, Vinica Breg. Nazvao sam ga, te sam se predstavio i upitao ga poznaje li Mijo Ivančića iz Vinice Brega. Odgovorio mi je da mu je to otac i da je nestao 1947. na Udbi u Varaždinu. Za jedan sat došao je do mene, zajedno sa sinom. On je u razgovoru potvrdio da mu je otac u to doba nestao, ali je rekao da je i dalje primao pakte. Ispričao sam mu kako sam morao preuzeti paket njegovog oca. Još danas se sjećam u paketu je bio jedan kukuruzni kruh, tri glavice luka, jedno pečeno pile i čiste gače i košulja.

Preseljenje u zatvor u Miličku ulicu u Varaždinu

Nakon završene istrage bili smo otpremljeni u staru Miličku ulicu u zatvor gdje smo čekali suđenje. U zatvoru u istoj ćeliji sa mnom su bili: **Vana Frlin** iz Virje Otoka, kasnije umro u zatvoru Gradiška (u to doba bila mu je u zatvoru i sestra **Rozika** kasnije se udala u Sraćinec), župnik **Antun Bakan** i

svećenik **Sodar** iz Ladanja, **Mato Fotak** i **Vid Valdec** iz Novog Marofa, a s nama su bili još otac i sin **Golub** koji je bio pilot hrvatskog zrakoplovstva, a teretili su ga da je 99 puta bombardirao Moskvu, kao hrvatski pilot u sastavu njemačkih zrakoplovnih snaga. Ukupno nas je u čeliji bilo trideset uhićenika, bili smo tako reći jedan na drugome.

Jednoga dana u Miličkoj, ujutro u sobi prozove me jedan vojnik, vodnik, niska rasta, po govoru Slovenac: "Tko je ovdje Ivančić Mijo, izlazi van!" Kad sam izašao van iz čelije kako sam se preplašio, jer je vani stajalo šest vojnika s automatima. Po čizmama sam zaključio da su artiljerici, a vodnik me odmah počeo žicom vezati. Ja sam se vrlo prepao, a on je to video te je rekao: Kako hoćeš da te vežem? Naprijed ili otraga? Odgovorio sam, otraga. Ako me veže naprijed može me ubiti, reći će da bježim, mislio sam si, te sam se osjećao sigurniji s vezanim rukama na ledima. Rekao je: "Dobro, ali nemoj pokušati pobjeći, bit ćeš ubijen odmah, takovo imam naređenje!" Kad smo izašli van na cestu s jedne strane bila su tri vojnika s automatima kao i s druge strane, tjerali su me Optujskom ulicom

Vidio sam da su neki ljudi i plakali, znali su što se događa, a mnogi su na sličan način ostali bez kojeg člana obitelji. Skrenuli smo u ulicu V. Lisinskog i odveli su me u jednu zgradu, preko puta stare uljare u Varaždinu. I sad još stoji kuća u kojoj su se vršile posljednje istrage za mnoge uhićenike, pa i likvidacije. Doveli su me u jednu prostoriju bez stropa, vidjele su se grede i kroviste, od pokućstva tu je bio stol oko kojeg su bile stolice, a sa strane su bila dva stolca bez naslona (štokrlina). Unutra su se nalazila četiri udbaša i jedna žena, koja je pisala. S grede je visjelo uže koje je završavalo omčom, a ispod užeta nalažio se stolac. U prostoriji su bila i dva vojnika zadužena za likvidacije, vješanje. Stajali su kod vrata i čekali naređenja. Prvo je bilo pitanje: "Gdje si bio 29. rujna 1946. godine?" Odgovorio sam – u Mariboru na poslu!

«Nisi vrijedan da zamastiš komunistički štrik!»

"Lažeš, majku ti banditsku!" - rekao je istražitelj. "Pa, imam deset sati koje sam toga dana odradio na radnom mjestu" - odgovorio sam – "bio mi je imandan." To su provjerili na poslu, no ništa nije

uze oko vrata i poravnao omču iza uha uz riječi: "- Majku ti ustašku! Da ne budeš dugo trkao, majku mu ustašku!" Nakon toga udbaš je naredio vojniku "Trkni stolac!"

Stajo sam na miru kao ukopan. Vojnik nije izmaknuo stolac, a udbaš je rekao "Nisi vrijedan da zamastiš komunistički štrik! Govno ustaško!" I skinuo mi uže. Pustio me dolje sa stolice. Uzeo je pištolj, napeo otpornac, naredio mi da otvorim usta. Rekao je: "Priznaj ili si ubijen!" Ja sam šutio, a on mi je cijev pištolja vrtio u ustima. Jednom rukom uhvatio me iza za glavu a drugom mi je nastavio okretati nabijeni pištolj u ustima. Ostali su nijemo promatrali. Sav sam krvario, a povrijeđene su mi i mandule. Kada je zadovoljio svoj nagon za mučenjem ostavio me na podu. Prihvatali su me ostali te su me ponovo počeli tući i mlatiti, tražeći da priznam gdje sam bio 29. rujna, a ja sam stalno ponavljao da sam bio u Mariboru, kao što sam i bio.

Kad mi je ponovo opsovao majku ustašku, odlučio sam pružiti otpor. Ja sam njemu opsovao majku komunističku. Na to me jedan htio udariti, ali sam ja bio brži pa sam srušio prvoga, a onda i drugog udarcem jednoga u grlo, a drugog u želudac. No, druga su me dvojica svladala. Na moje čuđenje, bitka je prestala te me više nisu batinali. Bili smo svi vrlo zadihani i onda su opet navalili da priznam. Žena mi je ponudila: bolje da idem u kolonizaciju, da ću dobiti dva konja, 15 jutara zemlje i da radim za njih. To sam odbio. Žena mi je odgovorila: "Pa kako živiš? – Majku ti jebem ustaško! Pa kako živi vas deset na pet jutara zemlje. Krađeš, i opet dalje ćeš krasti, a tu ne ćeš ići raditi." Nato sam odgovorio da radim i da sam zaposlen u Mariboru i živim pošteno, bez krađe.

Nakon toga udbaš-istražitelj mi je naredio da stanem u kut i okrenem se prema zidu te sam morao staviti ruke na leđa. Naredio je vojniku da dotjera svjedoka kojeg nisam smio vidjeti. Rekao je svjedok: "Kaži mu u lice gdje je bio 29. rujna." No, svjedok je otvoreno rekao: "Molim, ali nije bio ovaj Ivančić, već sasvim drugi", na što ga je udbaš opsovao i rekao preda mnjom: "Zašto smo mi mučili ovog čovjeka?" I u mojoj prisutnosti pošteno ga išamarao, te je naredio stražaru da ga odmah odvede u samicu. Povlašteni

Križanova zgrada u Gornjem Vratnju koja je donjem dijelom služila narodnoj vlasti nakon «oslobođenja» 1945.

prema starome gradu u Varaždinu. Jedni su mještani to promatrali zapanjeno, a drugi su vikali: "Što ne ubiješ bandita! Daj ga meni da ga ja sredim!"

pomoglo! Rekao je: "Tog dana mogao si doći doma i ujutro se natrag vratiti na posao." Počeli su me tući, zatim se izderao na mene i rekao vojnicima: "Objesite gal!" Morao sam stati na stolicu, a jedan od vojnika stavio mi je

Julijana Bregović u podrumu gdje su bili zatvoreni uhićenici Udbe 1947.

svjedok bio je znanac, naš kolega, **Antun Tenko**, zvani Bašić, a zbog njegova «svjedočenja» osuđeno je dosta ljudi. Htio je sebe spasiti, pa je optuživao ostale sumještane. Za nagradu je ipak dobio četiri godine robije. Kod Bregovića je dobivao sijeno i stalno je bio kod njih, te je sve znao o obitelji, a drugovao je s Mijom Bregovićem, kojeg su udbaši optužili za terorizam, a on je pobegao s odsluženje vojnog roka u Belom Manastiru. Nakon toga opet sam premješten u Miličku ulicu gdje sam čekao suđenje.

No, zbog njegovog svjedočenja mučeno je bilo više ljudi. Tu se nije gledalo na spol ili godine života. Nakon mučenja mnogi su ostali bez noktiju, tko na prstima ruke, tko na nogama, neki su bili osakaćeni, a dosta ih je izgubilo i glavu. Meni su bili počupani nokti na lijevoj ruci, na srednjem prstu i na prstenjaku. Kasnije sam morao ići na slikanje (uzimanje otiska prstiju). Srednji prst bio mi je bez nokta, sav poplavio, a bolovi su bili nesnošljivi. Partizanski poručnik koji mi je trebao uzeti otiske, pitao me tko ih je počupao i tako me istukao? Odgovorio sam da sam si najvjerojatnije vratima prignječio prste. Bojao sam se reći, jer oni koji su se požalili obično bi nestali i više ih nismo vidjeli. Ako bih rekao tko mi je to učinio, navečer bi sigurno bio ubijen, kako su bili svi kojima je uslijed mučenja slomljena kralješnica, ili pak

ruka ili nogu, jednostavno bi nestali. To saznanje i želja za preživljavanjem u meni su probudili osjećaj opreza i nepovjerenje prema svakom udbašu.

No, vratimo se povlaštenom svjedoku. On je bio jedan iz naše skupine i pristao je na Udbin nagovor na suradnju, te nas je optuživao i pritom izmišljao i neke stvari koje se nisu ni dogodile. Svejedno je dobio 4 godine robije, a i dalje je surađivao s udbašima. U Varaždinu je tužitelj bio nekakav Slovenac imenom **Ivan Flaker**, po zanimanju kovač, vrlo okrutan čovjek, nije imao jedno oko. On je uglavnom zahtijevao smrtnu kaznu za sve.

Na suđenje su nas vodili u Koprivnicu

Kad je bila istraga okončana (batinanje, mučenje i iznuđivanje priznanja) čekali smo na suđenje u zatvoru u Varaždinu (Milička ulica). Jedne večeri prozvali su našu «grupu» (Antun Tenko, Ivan Golubić, Ivan Ivančić, Josip Kortaj i Mijo Ivančić). Te cijele noći nismo spavalni, bojeći se da će nas postrijeljati, stalno je netko bio na «kibli», iako zbog zatvorske hrane za tim nije bilo potrebe. To je bilo valjda zbog straha, jer je posuda ostala prazna! To je bilo negdje oko 10. srpnja, jer je istraga vrlo dugo trajala, od 8. travnja 1947. pa do kolovoza kada smo bili osuđeni.

(nastavit će se)

ŽRTVE TUĐINE

Nerado se sečam svoji preživljeni let vu tudine. Bili so to žmeki cajti za nas Hrvate, koji smo z ovoga ili onoga razloga, pred komunizmom, morali bežati od svojega doma, zavičaja, domovine. Bežati vu zemle slobode kaj si spasimo glave, ili kaj si pri tuđem gazde, kak ti sluge, pobolšamo standart življenja.

Nesmo znali, niti veruvali kakov nas tam nevidlivi neprijatelj čeka, koj nam je zarobil srce i dušo. Bila je to nostalгија koja nas je saki dan tiskala, vmarjala, gnela, nemirna bila. Nešće je reknel: Domovina se ima rada vu tuđine. To je gorka istina. Zavičaj, selo, pajdaši, zipka, Hrvacka, s tem se je senjalo, govorilo, za to se je živelio i slobodo čekalo. I čim so se lata više redala, to nas je gnela jakša nostalгијa. Nekoje je ona vračala doma, a nekoje je razarala se do smrti komunizma. No vu otom Dantijevom peklu, vrebala nas je još jedna neman, jedno zlo, grabežljiva zver, a koja je som svojom snagom vrebala naše glave. To je bila plačenička Titova UDBA. Te nemirne preprodane grešne duše, izdajice, krvniki, pratili so naše korake. A dok bi se naš straj malo pritajil, onda bi se rodil drugi. A krvnički udbaški lov je bil samo pod jednem geslo, : hrvacke emigrante vloviti, vmoriti - ma gde bili.

10. listopada 1973. leta, moja je rođena hiža vu koje je na odru ležal moj mrtvi otac, bila opkoljena udbaškim kožnatim kaputima, koji so vrebali ne bili se gde podel državni neprijatelj, da me ščepajo - krej mrtvoga oca - i vu ime naroda osude. A ja sem grcal vu svoje bole vu polumračne bečke sobice i pisal:

O, Bože, koja je štacija bliža?!
Obrisni sozo mi s križa ....

A denes, fala Bogu, moremo reći da so prešla žmekaleta progona po svetu Hrvata radi hrvactva. Ono kaj je zgledalo nemoguće - postalo je moguće. Nakon 25. let zmenjil sem svoj Frenzenpass, z hrvackom putovnicom. I spunile so se reći vu mojaj zapisaj:

"Vrnoti se moram vu Đurđevac moj se bo kak i prije, pak tam bodem svoj" ....

Istina, rečeno, vrnol sem se doma, ali "se bo kak i prije" ostala je samo pusta želja i vapaj. Jer, najjakkša svoja leta i snago ostavil sem v tuđine. I svojo dečico, i vnučad, a Hrvacka, naša Hrvacka - na kolenaj puza prema Evrope: razorená, oplačkana, ponižena, posvađena.

A z nje, na žalost pak beže, sele se - novi gastarbjateri!

Slavko ČAMBA

PROSLAVA TRIDESETE OBLJETNICE OKTOBARSKE REVOLUCIJE

Već su prošle dvije godine kako je završio rat. Na zidovima kuća još se uvijek ističu parole ostale iz ratnih dna, kojima se veličaju TITO i STALJIN, kao i ostali "rukovodioци" koje je izbacila na površinu revolucija. Svakog tjedna održavaju se u Narodnom odboru sastanci, pogotovo sada uoči proslave tridesetgodišnjice velike Oktobarske revolucije.

Piše:

Josip POLJAK

Oktobarske revolucije. To je 7. studenog. Vinku ne ide u glavu zašto se ta revolucija zove oktobarska, a bila je u studenom koga još zovu "novembar". Kad je

obavijestiti o tijeku proslave, i pojedinačno dati neka zaduženja. Vinko nije znao o kakvom se zaduženjima radi, ali se žarko nadoao da će i on, s obzirom na oca borca, dobiti neko zaduženje što će ga jako obradovati.

Konačno, 7. studenog osvane lijepi sunčani dan, iako je dan prije kiša ljevala kao iz kabla. Svi su učenici u zakazano vrijeme došli pred školu i ravnatelj ih je obavijestio kako će teći proslava, a ujedno je pročitao imena onih koji imaju posebna zaduženja, među kojima je bio i Vinko. Njemu nije išlo u glavu zašto proslava počima predvečer, ako se toga dana ne radi. Jedan učenik iz viših razreda mu je rekao, da je to zato što će sudionici revolucije nositi zapaljene baklje, koje po danu ne bi došle do izražaja.

U kasnim poslijepodnevnim satima svi su učenici bili pred školom, lijepo obučeni i počešljani, onako kako idu nedjeljom i blagdanom na misu. Oni koji imaju zaduženja pošli su u zgradu. Vinko je bio sav sretan jer je dobio oveči transparent s natpisom "ŽIVIO DRUG STALJIN!" Bilo je tu još puno i drugih kojima su se veličali naši i sovjetski rukovodioци.

Drugog dana glavna tema u školi bila je ta proslava, i Vinko je tu bio najgratitiji, tako da ga je učiteljica morala sputavati. Za domaću zadaču dobili su zadatak: "Proslava Oktobarske revolucije u našem mjestu!" Čim je stigao kući, Vinko je na brzinu "strpao" u sebe ručak i dao se na pisanje. Evo u cijelosti njegove domaće zadaće na koju je bio jako ponosan, i uvjeren kako će učiteljica kao i obično pred čitavim razredom čitati njegov sastavak, jer je on u tome bio najbolji u razredu:

- "Jučer je u našem mjestu bila revolucija. Revolucija se sakupila na početku sela, a k njoj smo se pridružili i mi učenici. U jednom trenu nastala veliki pljesak, jer se revoluciji priključio i sam predsjednik s najbližim suradnicima i drugovima iz komiteta. Predsjednikove grudi bile su okićene raznim medaljama i odlikovanjima, upravo onako kako mlade snahe to nose nedjeljom i blagdanom u crkvu. Tada je zasvirala glazba koja će ići na čelu revolucije, a za njom najvidjeniji i najzaslužniji ljudi mesta. Medju njima je bio i naš ravnatelj, iako on nema nikakove medalje. Bilo je tu jako mnogo transparenta i slika kojima

Socrealistička parada u Zagrebu 1946.

Mali desetogodišnji Vinko, učenik III. razreda, svaki dan dolazi iz škole s nekim novostima i prepričava ih roditeljima. Ponasan je što je i njegov otac aktivno sudjelovao u narodnooslobodilačkoj borbi, ali mu je krivo što mu o tomu malo pripovijeda. Na njegove upite otac mu kratko odgovara "što će ti to"; ili "to nije za tebe", a u najboljem slučaju "doznat ćeš to kad odrasteš". To ga jako ljuti, zašto bi drugi više znali o ratu nego on, kad je njegov otac bio aktivni borac - partizan.

Ni njegova učiteljica, za razliku od one njegova prijatelja Ante, takodjer mnogo ne pripovijeda o ratu, već samo "jaše" na čitanju i računu kao da je to najvažnije na svijetu. Kad bi mogao, on bi najradnije prešao u Antin razred, jer bi tada mnogo više naučio o ratu, a imao bi i manje školskih i domaćih zadaća.

Posljednji mjesec vrše se pripreme za veliki jubilej, proslave tridesetgodišnjice

za objašnjenje upitao oca, on mu je odgovorio: "Što će tebi revolucija, prihvati se knjige i domaćih zadaća, a o njima ćeš učiti kad za to dodje vrijeme".

U Narodnom odboru je održan sastanak Organizacijskog odbora za proslavu Oktobarske revolucije na kojem je ovaj puta bila i Vinkova učiteljica. Sve je točno isplanirano, uključene sve mjesne organizacije, a nije mimoidjena i škola, čemu se Vinko jako veselio, jer on do sada nikada nije bio aktivni borac - partizan.

Kako se dan proslave sve više približavao, pripreme su bile sve intenzivnije. Iako Dan oktobarske revolucije u našoj državi nije državni praznik, ove godine s obzirom na jubilej, to će biti izuzetak, pa prema tome neće biti ni nastave, čemu su se učenici jako veselili.

Dan prije svečanosti učiteljica ih je obavijestila, da sutradan neće biti nastave, ali ipak svi učenici moraju doći u školsko dvorište, gdje će ih ravnatelj

su se veličali naši i sovjetski rukovodioci, kao i bratstvo naših i sovjetskih naroda. Ja sam nosio transprenat sa slikom druga Staljina i uvjeren sam da su mene najviše gledali, ne radi mene, već radi druga Staljina. Čak mi je i baka, gledajući me s prozora, mahala i smiješila mi se, što me jako čudilo, jer znam kako ona ima mišljenje o revoluciji, što za razliku od drugih, koji su mislili kao i ona, nije od nikoga tajila ni skrivala.

Čitavim putem orile su se borbene pjesme, a najgrlatiji je bio naš brico zvan "Lenjin". On je znao najviše borbenih pjesama i uvijek bi pred odborom u svečanim prilikama poveo kolo uz pjesmu:

Amerika i Engleska bit će zemљa proleterska!

*Kuku - kuku - ruzi stasali do neba,
Neka, neka gladna Amerika gleda!*

*Mila pjesmo, daj poleti,
Živjet ćemo k'o Sovjeti!*

Već je pao mrak kad je revolucija osvijetljena bakljama stigla na prostor pred crkvu, gdje je bila podignuta pozornica. A kad je stigao i posljednji sudionik revolucije, na pozornicu se popeo predsjednik i održao revoluciji podulji govor. Nakon toga je naša susjeda, omladinka Zdenka, iskoračila naprijed i stala između slike Tita i Staljina i počela recitirati pjesmu velikog našeg pjesnika i borca V. Nazora, koji je postao naš prvi predsjednik Sabora:

"Uz Tita i Staljina, dva junačka sina
Nas neće ni pako smest!"

Kraj mene je stajao seoski šaljivdžija "Zumbo" i potiho rekao kako je seoski slikar Gavro dobro narisao Tita, ali kod Staljina je pogodio samo njegov brk. Ali

to su ipak čuli i ostali i počeše se glasno smijati.

Revolucija je završila kasno na večer, a nakon toga predsjednik je sve nazočne pozvao u zadružnu gostionicu na piće, koju sada vodi bivši gostioničar Ignac, koji je inače poznat po tomu što vino "krsti" s priličnom količinom vode, što mu moja baka odobrava, jer bi inače u mjestu bilo još više pijanaca.

Oko ponoći revolucija je bila potpuno pijana, neki su čak i jutro dočekali u grabi, jer nisu znali pogoditi put do kuće, a predsjednika su dva stražara više noseći nego vukući dopratili kući.

Sljedeći dan više od polovice revolucionara nije bilo na radnim mjestima, liječili su glavobolju rasolom od kiselog zelja i stavljali oko glave mokre obloge. Izgleda da je ovaj puta Ignac, s obzirom na važnost proslave, odustao od "krštenja vina".

Vinko nije dopustio da mu ni tata ni mama po običaju pročitaju domaću zadaću, jer već unaprijed zna, kakve bi bile njihove primjedbe, pogotovo tatine, koji inače nije bio oduševljen nikakvom revolucijom, iako je u ratu bio dobar borac.

Već na prvom satu učiteljica je pregledavala domaće zadaće. Kako je Vinko u razredu pisao najbolje zadaće, i obično ih pohvalila pred cijelim razredom, on je to očekivao i sada. No ovaj put to nije učinila. Uzela je njegovu bilježnicu i u sebi čitala i tu i tamo se malo nasmiješila, ali ga nije pohvalila, već je nastavila s pregledavanjem ostalih zadaća. Na kraju sata joj je Vinko pristupio, upitavši je li njegov sastavak dobar. Ona ga je pohvalila i rekla da će drugom zgodom o tome s njim razgovarati. No, to se nije nikada dogodilo, jer je učiteljica radi nekih nesporazuma s ravnateljem škole bila premještena u drugu školu, a kasnije otpuštena iz učiteljske službe, jer, kako mu je rekao sin predsjednika Narodnog odbora, nije imala "moralno-političkih podobnosti", a što su to "podobnosti", Vinko nije znao. Kad je pitao tatu, on je po običaju odgovorio što će mu to i samo je mahnuo rukom.

Vinko je bio posebno dijete. Od najranije

mladosti nisu ga zanimale dječje igračke, već mu je više odgovaralo društvo odraslih. Dok su se njegovi vršnjaci igrali "šutajući" loptu, on je iz prikrajka otvorenih usta slušao razgovor starijih. U posljednje vrijeme ga je mučilo što je to "revolucija", "nacionalizacija", "agrarna reforma", "rekcija", "masovni sastanci", "kolektivizacija" itd. To mu nitko nije htio objasniti, jer su svi smatrali da je suviše mlad, pa je on u svojoj dječoj mašti nalazio objašnjenja, koja su bila daleko od onoga što zapravo znaće. Jednom je majku pitao što je to bratstvo i jedinstvo, a ona se мало prije posvadila s bakom, iako tata njihovu svadbu naziva "burom u časi vode", jer drugog dana kao da ništa nije bilo, lјutito mu odgovori: "Bratstvo, to ste ti, braco i seka, a jedinstvo je baka koja jedina uvijek ima pravo, želi svima zapovijedati i njezina mora biti zadnja!"

Još tu i tamo o tomu baka porazgovori s njim, ali nju u mjestu smatraju "reakcijom", pa nije siguran da je njezino tumačenje točno. Baku smatraju klasnim neprijateljem, jer ima najljepšu kuću u mjestu, koju je sagradio pokojni djed novcem koga je zaradio u Americi. Kako baku predsjednik nije volio, on je tvrdio da je moj djed to zaradio na muci i znoju tudi ljudi. A izrabljivanje "čovjeka po čovjeku" je najveći zločin. Baka se na sve to nije osvratala, već je svojim ošrim jezikom dvostruko uzvraćala. Nikoga se nije bojala, pa su je mjesni rukovodioci izbjegavali, ne želeći s njom ući u raspravu.

Jednom ju je jedna njezina rođakinja ukorila da malo skrati jezik jer se jednom o njoj i na partijskom sastanku u Komitetu razgovaralo, pa bi je mogli i zatvoriti, ali ona se toga nije plašila, već im je poručila da ju slobodno zatvore, pa će je tamo morati hraniti, a kuću joj ne mogu konfiscirati, jer ju je prepisala na kći, s tim da je doživotno uzdržava, a do gradjanskih prava joj uopće nije stalo, jer ionako nema za koga glasovati, budući da joj nitko na njihovoj glasačkoj listi nije po volji. Naime, prvih godina nakon rata uz izricanje vremenske kazne, obavezno se izricala i kazna konfiskacije imovine i gubitak gradjanskih prava.

Kad je Vinko baku pitao štогод o politici, ona je za nju našla vrlo ružnu riječ, koju je nepristojno izgovoriti, kamoli napisati. Zato je odlučio da će poslije srednje škole studirati "politiku", unatoč toga što će se svi njegovi tomu protiviti.

POVRATAK

*Šušte sušičavi kukuruzi, ljeto se za sprovod sprema,
nigdje više cvijeta, nigdje bujnosti i soka.
Skoro će jesen i umrijeti će sve živo. Tek žudnja moja
ponire snažno i biva daleka, duboka.
Jesen će i ja ču doći gologlav i cipela prašnih,
oznojen, umoran, ali čvrst i smiren u duši.
Minut će dani šad ih kao na čisu brojim
... "Još punih dvadeset!" bolno zuji uz uši.
Katkad hrabrosti nemam kalendar uzeti u ruke,
ti dani me bodu kao trnje mladog guštika.
Budem gušterica bez snage da tijelo maknem,
bez krvi, bez kreta, bez trzaja, bez krika.*

PROGON ZAGREBAČKIH SVEUČILAŠTARACA

U Zagreb sam došao 1957. u treći razred gimnazije. Veliki grad pobudio je znatiželju i pitanje, što to grad čini gradom. Odgovor sam tražio, sa svojim društvom, u kinima, kazalištima, matinejama, plesnjacima, šetnjama gradom, gledajući izloge, pamteći fasade. Jedne večeri otisli smo u Ritz-bar vidjeti što je to noćni lokal. Ulažnica je uračunavala kavu, bila je to sva naša narudžba. Budno oko konobara dobro nas je procijenilo, bio je susretljiv.

Kada bismo priskrbili novac, (davali smo instrukcije noću stražarili na gradilištima, nosili drva, tovarili ugljen, kopali kanale i sl.), otisli bismo na večeru u restoran, ali uvijek u drugi, naručivali uvijek drugo jelo, pili drugo vino. Zvali smo to "kušati grad".

Biljetari u kinima, kazalištima ubrzo su nas upoznali, jer smo dolazili i kada nismo imali novac za ulaznicu. Stali bismo postrani ali na oku biljetara, pa kad bi nas pogledao, mi bismo slegnuli ramenima, bilo mu je jasno što želimo. U pogodnom trenutku dao bi nam znak da uđemo. Smjestili bismo se u kutu, nikom na putu.

U menzama nije bilo doručka, preskakali bismo ga, zvali smo to, baviti se lakom atletikom, preskakanjem doručka. Umjesto doručka kupili bi tri cigarete "Opatije", prodavalci su ih na komade. Bio je to naš dnevni proračun za cigarete. Svaki od nas imao je jednu kravatu, ali se to nije primjećivalo, jer smo se stalno "đorali", kako smo to u žargonu zvali. Šuškavce smo nosili i zimi, bez obzira koliko je bilo ispod ništice. Mladi, veseli, bezbrižni, ali znatiželjni.

Sudbonosna opera

Bilo je tako do večeri 4. siječnja 1963. Idući na večeru u Studentski centar, prolazio sam ispred HNK. Bilo je nešto dotad neviđeno. Red ispred kazališta. Oglasna ploča razjasnila je sve. Te večeri davala se Zajčeva opera "Nikola Šubić Zrinjski". Stao sam u red, i kao i obično kupio kartu za galeriju. Ostao sam bez večere, ne jedini put, ali "karta je u žepu". Obleka nije baš za kazalište, ali vremena za riktanje nije bilo. Nije bilo vremena javiti društvu. Na vrijeme smjestio sam se na svoje uobičajeno mjesto na galeriji s lijeve strane tik do balkona. Cijelo kazalište bilo mi je kao na dlanu. Ubrzo je kazalište bilo puno.

Piše:

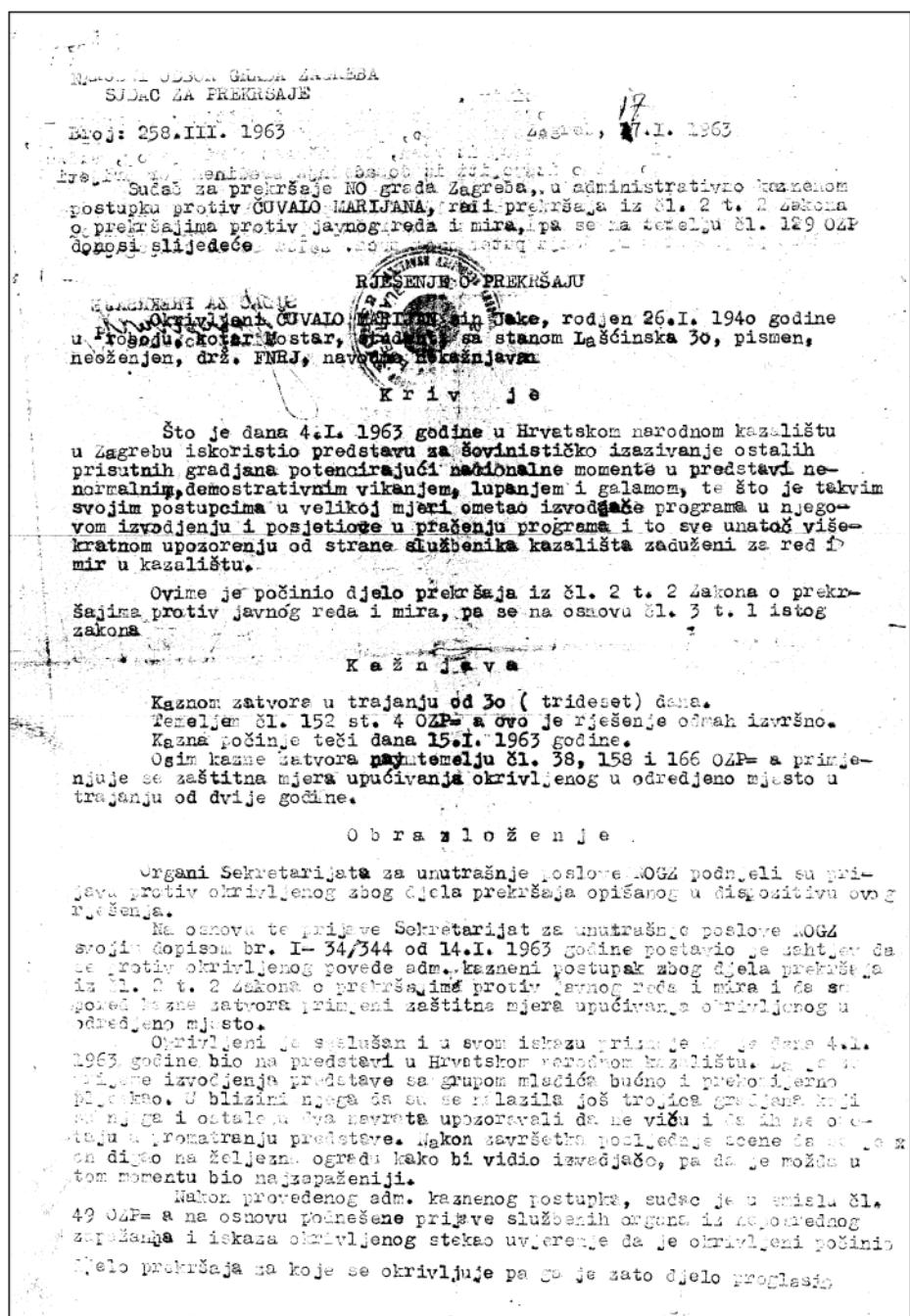
Marijan ČUVALO

K'o šipak pun koštica. U masi ne prepoznajem nikoga. Teško je opisati atmosferu. Neuobičajena je. Nitko da zakašlje, kihne, stolice ne škripe. Svečano je. Čuje se samo uštimavanje instrumenata.

Zavjesa se diže. Glazba nikada do tada čuvena. Bar meni. Prati se svaki pokret, sluša svaki ton. Kada utihnu instrumenti i glas pjevača, jednako iza svake slike,

prolomi se pljesak. Nitko ne bi mogao reći da je negdje i neko započeo. Jednostavno se proložilo, još, još, Zrinski, Zrinski. Nije trajalo predugo, kao da je netko nevidljiv dirigirao. Prestalo bi od jednom, dostojanstveno s mjerom, ali s puno emocija. Cijelo kazalište bilo je jedno tijelo, jedna duša, jedan orkestar.

Bogohuljenje je reći da je netko vikao, galamio, lupao, kao što su nam udbaši pripisali. Ta večer bila je svečanost, a ne iživljavanje ili demonstracija. Nakon posljednje scene, iza "U boj, u boj", kada su zamirali zadnji zvuci i zvezet mačeva, svi su bili na nogama. Nisam

brojao koliko puta su se izvođači pojavljivali ispred zastora. Većeg priznanja ni jedan izvođač na kazališnim daskama nije doživio. Sada su ovacije potrajale. Bio sam prehladen, počeo sam se znojiti, bilo je tjesno, pa sam bio vjerojatno prvi koji je izašao iz kazališta.

Dvije galerije dijelila je niska ograda od balkona. Nisam mogao doći do vrata za galeriju, pa sam prekoračio ogradu prema balkonu i uputio se van. Jedini moj prekršaj kućnog reda bio je, ako je to uopće remećenje reda, što sam sa galerije izišao balkonskim stubama. Tada sam mogao biti zamijećen od udaljnih žbira. Ni po čemu se nisam razlikovao od bilo kojeg drugog posjetitelja kazališta te večeri. Stajao sam kod izlaza, čekajući koga poznatog. Tu sam sreo **Antu Kordića** i **Ivana Majića**, također studente. Uputili smo se prema Trgu. Na Trgu već sam bio jednom nogom i rukom na rukohvatu jedanaestice, kad me Ante Kordić pozvao kod sebe na čašu vina, jer je dan prije stigao iz Hercegovine. Prolazeći pored Mosora, zamirisalo je kuhan vino. Umjesto kod Kordića, otišli smo na kuhan vino. Ispijali smo piće, tih pričajući, kao i drugi gosti. Nismo se ni po čemu izdvajali. Pristupio nam je mlađi čovjek u civilu i zatražio "lične karte". Letimično ih je pogledao i spremio u džep. Sutra dođite na Zrinjevac 7. Bio je to moj prvi susret s vlasti, s policijskim.

Na spomen Zrinjevac 7, oblio me hladan znoj, jer sam znao za tu zloglasnu adresu, leglo Udbe. Utučeni, otišli smo svaki svom domu. Nisam zaspao cijelu noć. U mislima progonila me priča o mnogima koji su iz te kuće završili na robiji, ne zato što su nešto skrivili, već što su išli u crkvu. Nisu htjeli ući u Partiju. Takvi su bili predmet paske političke policije, a ona ih je obilježavala tako što ih je optuživala pod bilo kojim izgovorom, najčešće da su nacionalisti, šovinisti, klerikalci. Zatvarala ih i tako sprječavala njihov normalni razvoj. Ako ih ne bi obilježili kao narodne neprijatelje, oni bi, marljivi, radini pametni, pošteni, uporni, postali poznati u svojoj struci. Nametnuli bi se u svojoj sredini. Tada ih je puno teže onemogućiti. Takvi su opasni za sustav. Ovako na startu u život nikome nisu interesantni, a neoprezni lak su plijen. Njima ostaje utros-tručiti snage, biti bolji od drugih, biti

uvijek "kuš", biti dobar kmet, i tako opstat, ili u emigraciju.

Poznavao sam neke teko obilježene, **Vicu Vukojevića, Andelku Mijatovića, Matu Marčinku - Heresa, Joju Ricova**. Znao sam za priče o Bleiburgu i Križnom putu. Pričali su ih sudionici i svjedoci, samo ako su bili potpuno sigurni u sugovornika, kao Mato Marčinko, **Ante Čuvalo**.

Još kao dijete slušao sam priče kako je nestao taj i taj, ne u ratu nego nakon rata. Samo iz jednog malog sela, Proboj, od šezdesetak kuća, gdje sam rođen, nestalo ih je nakon rata nešto manje od stotinu. Ni jedan nije suđen. Samo su nestali. Progutao ih je Križni put. Pričalo se, zadnji put viđen tu i tu. Mi djeca znali smo da se to ne smije pričati nigdje i nikome.

Redale su se slike otimanja hrane, stoke, zemlje, prisilnog rada, premetačina, odvođenja na "prugu", opće nestašice, naročito hrane. Kolektivizacija. Pojava "vlasti" u selu pobudjivala je opću nemir, što će sada odnijeti, koga odvesti.

Svanulo je, došlo vrijeme za Zrinjevac 7. Čekam. Odužilo se. Konačno, mrgundan čovjek vodi me u svoj ured. Počinje priča: s kim si se dogovarao, zašto si išao. Objasnjavam, da sam slučajno otišao na Zrinjskog, jer sam video red pred kazalištem, da sam i do tada išao u kazalište i ne samo u HNK, već i u Dramsko, Komediju, u kina, da sam obišao sve muzeje u Zagrebu. Kada sam već u velikom gradu, hoću ga upoznati. No, logici na Zrinjevcu 7 nema mjesta. Opet ista priča. Koga poznajem, s kim se družim, da sam išao u kazalište jer se zove hrvatsko. Da ne bi išao da se zove srpsko, i slične bedastoće. Iz dana u dan **Franjo Kuhta** postavlja ista pitanja, dok nije rekao: Potpiši. Potpisao sam gdje je pokazao prstom, ne pročitavši što je napisao. Postupio sam tako nemajući iskustva s policijom.

Završilo bi isto i da nisam potpisao. Saznao sam to iz priča drugih, koji su insistirali na promjeni nekih formulacija, ili nisu htjeli potpisati. Završili su na isti način kao i drugi. Optuženi za isto ili slično djelo.

Uvečer 14. siječnja došla su trojica, jedan u civilu, dvojica u uniformi, u moju sobu u studentskom domu u Laščinskoj. Stavili su mi lisice na ruke, ubacili me u auto i odveli u Petrinjsku 18. Nekoliko dana poslije odveli su me u jednu sobu, na vratima koje nije pisalo

ništa. Za stolom sjedi čovjek srednje dobi, sa strane žena za pisačim strojem. Ne nudeći me sjesti, pita me gospodin ime i prezime, odakle sam, što sam po zanimanju. Odgovorim, student četvrte godine stomatologije. Slijedi: jesu li pismen. Na glupo pitanje odgovorio sam, nisam. Što imaš izjaviti? Ovih dana pitali su me svega i svačega, ne znam što vas zanima, pitajte ja ču odgovoriti. Gotovo je, vodi ga. Opet lisice i natrag u čeliju. Kasnije ču saznavati, da je to bilo moje suđenje. Bio je to sudac za prekršaje **Filip Bobanac**. Tjedan dana iza, dobio sam rješenje, 30 dana zatvora, i dvije godine upućivanja u određeno mjesto boravka. Upućivanje u određeno mjesto boravka bila je šifra za Goli otok.

Na uloženu žalbu, Vijeće sudaca za prekršaje, pod predsjedanjem **Stjepan Potočki** i članova **Zvonko Ivanković** i **Krunka Petrinović**, potvrđuju kaznu. Ili nisu zasjedali ili posao obavljaju sa tolikom lakoćom poigravanja ljudskim sudbinama, vidi se, jer su tekstovi Udbine optužbe, rješenja suca za prekršaje i rješenje suca za prekršaje identična, čak sa istim "tip-felerima", nastalim kucaanjem ili prekucavanjem. Sudbine ljudi za njih je bilo otaljavanje posla, na način dogovora s Udbom.

(nastavit će se)

NE ZNAJU LICEMJERI

*O gromi blišćeći
vi ča gospodarite visinami
odapnite strile svoje ognjene
pogodite srca mrzla
u lazima i sramoti ogreza.*

*Od muke stenjem i venem
radi tebe čoviće patin
od vavik su ti krv pili
silnici veliki i mali.*

*Ma ča je to čovik
prez časti i obraza,
ča je to čovik ki nimo srama?,
ki obećanjima se razmeče
kaj da je život "kumova slama".*

*Ne znaju licemjeri
da je moje jedino bogatstvo
ovaj jadan život
darovan mi od Boga,
a za njih je naslada
satrt bližnjeg svoga.*

**Tomislav MARIĆ
KUKLIJIĆANIN**

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XIII.)

892. DOMITROVIĆ, Anka (Đuro) - rođ. 30.03.1920. u Marinkovcima. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 6 god. zatvora.

893. DOMITROVIĆ, Dragica (Ljudevit) - rođ. 14.01.1933. u Osojniku. Osuđ. 1952. presudom Okružnog suda Maribor po KZ čl. 303. st. 1. na 9 mjes. zatvora.

894. DORIĆ, Mara (Šime) - rođ. 01.01.1927. u Rušanima. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Virovitica po UVS čl.17. na 11 mjes. zatvora.

895. DOSEN, Loren Jelena (Vladimir) - rođ. 24.09.1909. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb zbog članstva u RUSKOM KLUBU na 1 god. zatvora.

896. DOSOVIĆ, Marija (Ivan) - rođ. 02.02.1894. u Burbnovac. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 18 mjes. zatvora.

897. DOŠEN, Ljubica (Vicko) - rođ. 08.04.1926. u Rušani, Gospic. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Ogulinskog Područja po ZPND čl. 3 i 7. čl. 11. na 5 god. zatvora.

898. DOVEČER, Pepica (Juraj) - rođ. 15.03.1929. u Varaždinu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl.3.t.14. na 3 god. zatvora.

899. DRAGIČEVIĆ, Kata (Nikola) - rođ. 03.07.1889. u Šušnjari - Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

900. DRAGIĆ, Ljubica (Mijo) - rođ. 18.09.1926. u Staro Petrovo Selo, N. Gradiška. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 2 god. zatvora.

901. DRAŠKOVIĆ, Lela (Mateo) - rođ. 13.09.1926. u Varaždinu. Osuđ. 1946. presudom Okružnoga narodnog suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 8. na 18 mjes. zatvora.

902. DRAŽDANJ, Alojzija (Mirko) - rođ. 01.01.1891. u Draždani, Zlatar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Varaždin po ZPND čl.3.t.14. na 2 god. zatvora.

903. DRAŽENOVIC, Anka (Josip) - rođ. 01.01.1922. u Ljupini. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Požega po ZPND čl. 11. na 4 god. zatvora.

904. DRAŽENOVIC, Anka (Nikola) - rođ. 05.05.1926. u Brinju. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 8, 14, 2, i 3. na 13 mjes. zatvora.

905. DRAŽENOVIC, Marija (Marko) - rođ. 22.06.1917. u Jakovlju. Osuđ. 1946. presudom Kotarskog div. vojnog suda po ZPND čl.11. na 2 god. zatvora.

906. DRČO, Ljiljana (Zvonko) - rođ. 15.05.1947. u Koski. Osuđ. 1972. presudom Opć. suda Osijek po čl. 119/3 na 2 mjes. zatvora.

907. DREKSLER, Marica (Josip) - rođ. 01.06.1923. u Resniku, Požega. Osuđ. 1946. presudom Divizijskoga vojnog suda u Bjelovaru po ZPND čl. 3. t. 14. na 18 mjes. zatvora.

908. DREMEL, Katica (Ivan) - rođ. 25.11.1926. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.7. na 6 god. zatvora.

909. DRENJAČEVIĆ, Ana (Šimo) - rođ. 31.10.1904. u Ivanovcu. Osuđ. 1945. presudom Suda za zaštitu časti Hrvata i Srba po čl. 2. t. 2. na 1 god. zatvora.

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

910. DRK, Anabelka (Antun) - rođ. 04.04.1929. u Donjoj Glavinici. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.14. na 5 god. zatvora.

911. DRMEČIĆ, Ankica (Franjo) - rođ. 08.04.1922. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Komande Vojnog područja Zagreb po ZPND čl.9. t.l., i čl.11. na 6 god. zatvora.

912. DROBEC, Marija (Đuro) - rođ. 12.11.1909. u Okoli, Zagreb. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 18 mjes. zatvora.

913. DROBILEC, Reza (Franjo) - rođ. 23.10.1898. u Kraljevcu. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Zagreb po ZKND čl. 2.t.14. na 18 mjes. zatvora.

914. DROŽDJEK, Marija (Mijo) - rođ. 30.12.1895. u Vratnu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 14. na 3 god. zatvora.

915. DRSAK, Ružica (Josip) - rođ. 02.02.1897. u Mikulancima, Kutina. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 3. na 1 god. zatvora.

916. DRUŽEVIC, Lukrecija (Bogomir) - rođ. 04.06.1912. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom po ZPND čl.1.t.3. na 10 god. zatvora.

917. DRVAR, Katica (Josip) - rođ. 13.05.1905. u Hrvatska Dubica, Kostajnica. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 2 god. zatvora.

918. DRVAR, Mirko (Stjepan) - rođ. 18.07.1907. u Osijeku. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Osijek na 6 god. zatvora.

919. DRVAREK, Anka (Mijo) - rođ. 01.01.1913. u Varaždin. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Voj. oblasti Zagreb, Jug. armije na 15 god. zatvora.

920. DRVENKAR, Mara (Imbro) - rođ. 23.12.1906. u Vrbovec. Osuđ. 1945. presudom Kot. Bjelovarskog vojnog područja, po ZPND čl. 11. na 5 god. zatvora.

921. DRYAK, Xanta (Pravislav) - rođ. 01.01.1912. u Splitu. Osuđ. 1945. presudom Suda za zašt. nac. časti Hrvata i Srba po čl.2,3,i 7. na 3 god. zatvora.

922. DUBRAVAC, Štefica (Mijo) - rođ. 30.11.1921. u Garešnici. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 3 god. zatvora.

923. DUBROVCIĆ, Marica (Đuro) - rođ. 13.06.1928. u Velikoj Pisanici. Osuđ. 1946. presudom Okružnog narodnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.3. na 10 god. zatvora.

924. DUČIĆ, Ana (Jakov) - rođ. 18.02.1925. u Županji. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 1 god. zatvora.

925. DUGALIĆ, Ljubica (Ivan) - rođ. 01.01.1922. u Županji. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Slavonska Požega po ZPND čl.3.t.6. na 10 god. zatvora.

926. DUIĆ, Herta (Nikola) - rođ. 01.01.1917. u. Osuđ. 1945. presudom po na zatvora.

927. DUJAKOVIĆ, Marija (Jandro) - rođ. 01.01.1902. u Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 1 god. zatvora.

928. DUJIĆ, Josipa (Josip) - rođ. 06.06.1909. u Razvođu. Osuđ. 1945. presudom Okružnog suda Šibenik na 10 god. zatvora.

929. DUJK, Marija (Lovro) - rođ. 12.04.1892. u Tupkovcima, Čakovec. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 14. na 3 god. zatvora.

930. DUJMOVIĆ, Antonija (Ilija) - rođ. 03.01.1920. u Travniku. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 14. na 4 god. zatvora.

931. DUJMOVIĆ, Ivica (Mile) - rođ. 02.10.1937. u Semeljima, Đakovo. Osuđ. 1972. presudom Okružnog suda Osijek po KZ čl. 118/1 na 1 g. i 6 mjes. zatvora.

932. DUKAIĆ, Kata (Tomo) - rođ. 01.01.1904. u Ruškoviću, Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

933. DUKTAJ, Dragica (Ivan) - rođ. 16.10.1926. u Budinčini. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl. 8. na 3 god. zatvora.

934. DUKTAJ, Jana (Anton) - rođ. 01.01.1896. u Budinčini. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl. 3.t.14. na 5 god. zatvora.

935. DUMANČIĆ, Ljuba (Jakob) - rođ. 01.01.1923. u Jasenovcu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 6 i 7. i čl. 11. na 10 god. zatvora.

936. DUMANČIĆ, Marija (Petar) - rođ. 18.10.1921. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl.13. na 20 god. zatvora.

937. DUMIĆ, Ivka (Stjepan) - rođ. 12.10.1908. u Farkaševcu. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.

938. DUMIĆ, Marica (Miško) - rođ. 01.01.1909. u Sadrslavu, Garešnica. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 18 mjes. zatvora.

939. DUNATUŠ, Kata (Antun) - rođ. 01.01.1896. u Fabjanovcu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zasreb po ZPND 5L.3.t.14. na 6 mjes. zatvora.

940. DUNČIĆ, Jana (Ivan) - rođ. 09.03.1904. u Boli - Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 5 god. zatvora.

941. DUPLICA, Magda (Ivan) - rođ. 27.03.1899. u Platu, Dubrovnik. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Dubrovnik na 15 mjes. zatvora.

942. DUŠANIĆ, Ljubica (Marjan.) - rođ. 14.06.1919. u Valpovu. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl.11. na 3 god. zatvora.

943. DUVNJAK, Boja (Ante) - rođ. 01.01.1919. u Vrliku. Osuđ. 1944. presudom Vojnog suda VIII. Korpusa vojne oblasti po UVS čl.13. i 16. na 5 god. zatvora.

944. DUVNJAK, Jure (Šimo) - rođ. 01.01.1919. u Leskovici.. Osuđ. 1965. presudom Okružnog suda Osijek po KZ čl.119. na 3 mjes. zatvora.

945. DUŽAJIĆ, Marija (Valent) - rođ. 20.08.1924. u Rovištu. Osuđ. 1947. presudom Okr.suda Bjelovar po čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

946. DVORAVIĆ, Kata (Anton) - rođ. 05.10.1921. u Gornjem Zvečaju. Osuđ. 1945. presudom Okružnog narodnog suda Karlovac po ZPND čl.8. na 1 god. zatvora.

947. DVORŠČAK, Leopold (Leopold) - rođ. 17.11.1901. u Križevcima. Osuđ. 02.07.1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 6 god. zatvora.

948. DŽAJA, Marija (Andrija) - rođ. 18.10.1912. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 14. na 8 god. zatvora.

949. DŽIMBAK, Danica Huberta (Luka) - rođ. 09.01.1920. u Livnu. Osuđ. 1945. presudom ONS za Liku Gospić po ZPND čl.3.t.9 i 10. na 20 god. zatvora.

950. ĐAGIĆ, Ljubica (Jako) - rođ. 01.01.1914. u Jajcu. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 9. na 1 god. zatvora.

951. ĐAKOVIĆ, Blaženka (Marijan) - rođ. 13.02.1928. u Rijeci. Osuđ. 1950. presudom Okružnog suda Rijeka po ZPND čl.3.t.3. na 3 god. zatvora.

952. ĐEKIĆ, Zlata (Mirko) - rođ. 13.10.1919. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Okr. nar. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 3. na 5 god. zatvora.

953. ĐERMANOVIĆ, Katarina (Josip) - rođ. 25.02.1915. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 14. na 5 god. zatvora.

954. ĐEVĐIJA, Đurin (Stjepan) - rođ. 01.01.1929. u Šumenčanima, Čazma. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 3. i 14. na 15 god. zatvora.

955. ĐONLIĆ, Dragica (Tome) - rođ. 14.03.1914. u Zagrebu. Osuđ. 1953. presudom Kot. suda Zagreb po KZ čl. 303. st. 1. na 8 mjes. zatvora.

956. ĐUKIĆ, Jula (Mijo) - rođ. 19.06.1925. u Dubici, Kostajnica. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda IV. Vojne oblasti Banijskog udar. područja po ZPND čl. 3. t. 3. na 10 god. zatvora.

957. ĐUKIĆ, Jula (Mirko) - rođ. 01.01.1904. u Kostajnici. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Sisak po ZPND čl. 3. t. 14. na 3 god. zatvora.

958. ĐUKIĆ, Katica (Ivan) - rođ. 02.02.1914. u Laslovu. Osuđ. 1946. presudom Okr. Nar. suda Osijek po ZPND čl. 3.t.14. na 3 god. zatvora.

959. ĐUMIĆ, Evica (Pavao) - rođ. 01.01.1904. u Tenji. Osuđ. 1945. presudom Okružnog suda Osijek po ZPND čl.11. na 3 god. zatvora.

960. ĐURAKOVIĆ, Katica (Pavle) - rođ. 17.04.1925. u Feričancima, Našice. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Sl. Požega u Osijeku po ZPND čl. 9. na 4 god. zatvora.

961. ĐURAN, Ljubica (Blaž) - rođ. 24.09.1927. u Ravanska, Kalepa. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 2 god. zatvora.

962. ĐURČEVIĆ, Marija (Mijo) - rođ. 17.02.1926. u Virovitici. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagrebačke vojne Oblasti po UVS čl. 13 i 14. na 15 god. zatvora.

963. ĐURĐEVAC, Jaga (Mato) - rođ. 04.03.1926. u Grabaru. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl.8.t.l, na 3 god. zatvora.

964. ĐURĐEVIĆ, Jelka (Luka) - rođ. 11.04.1924. u Daruvaru. Osuđ. 18.11.1945. presudom Okružnoga narodnog suda Daruvar po ZPND čl. 3. t. 3, na 5 god. zatvora.

965. ĐURENAC, Ankica (Mijo) - rođ. 01.01.1913. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 14 mjes. zatvora.

966. ĐURIĆ, Ana (Stjepan) - rođ. 22.12.1921. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Voj. suda Kot. Grada Zagreba po na 5 god. zatvora.

(nastavit će se)

SLOVO NA PREDSTAVLJANJU KNJIGE

Dr. HRVOJA KAČIĆA

Kad se radi o bilo kojoj knjizi, dokumentu, prikazu i sl. koji se dotiču umiranja i smrti bivše SFRJ, a istodobno i o uskršnju Hrvatske, tada držim da je prilično nepotrebno potencijalne čitatelje, one koje zanima povijest, politika - a prije svega položaj njihove domovine - nagovarati da ne zaborave i da ne odgađaju takvu građu pročitati.

A kad se radi o određenoj knjizi, koja je pred nama, o knjizi kolege Kačića, imamo zadovoljstvo predstaviti ju svaki od nas ovdje, dakako, sa svojeg osobnog stajališta, tada želim istaknuti barem neke od razloga zbog kojih držim da Kačićev izlaganje zasljuže da ga se pažljivo i opetovančno pročita.

Razlog za to - barem što se mene tiče - vidim u tome što taj tekst spada u onu vrstu tekstova u kojima se autorova izlaganja temelje prvenstveno na njegovu osobnom sudjelovanju - ili bar na njegovoj nazočnosti - kod događanja o kojima je riječ. Važno je razlikovati između takvih tekstova i onih koji nastaju preuzimanjem i provjeravajućom obradom ukupne postojeće građe, dakle spoznaje iz druge ruke. Nedvojbeno i takvi tekstovi - a oni iz razumljivih razloga čine većinu - predstavljaju vrijedne povijesne radove, dakako pod pretpostavkom da je autor kompetentan, objektivan i savjestan.

Kod našeg autora težište je, međutim, prvenstveno na vlastitim spoznajama i iz prve ruke. Ono što je za nas čitatelje najvrednije autorovo je izlaganje zbijanja u kojima je sudjelovao, ili im je bar prostorno i vremenski bio vrlo blizu. Autor iz neposredne blizine promatra i vidi aktere tih zbijanja, doživljava ih, ocjenjuje njihove namjere i postupke. On ne istražuje daleku prošlost, on izlaže što je sam video i čuo. Jednim, donekle sudskim jezikom rečeno, on je svjedok "iz vlastitog zapažanja" a ne iz druge ruke. Kačićev prikazivanje spada u izlaganje suvremene povijesti. Radi se, istina, zaista o prošlosti, ali vrlo nedavnoj, onoj koju povjesničari razumijevaju pod riječima "contemporary history" i "Zeitgeschichte". Radi se, dakle, o recentnim, nemirnim tokovima povijesti. Kada takvu povijest izlaže osoba koja dobro pozna zemljopisni prostor u kojem se zbijanja odigravaju, a uz to i dominantnu psihu, mentalitet i karakter suprotstavljenih etničkih skupina, te ima

Piše:

Akademik Vladimir IBLER

i čvrstu namjeru biti objektivan, tada čitanje njegova teksta ima posebnu privlačnost i svježinu.

O čemu nas Kačić informira na stranicama svoje knjige?

U dramatičnim prilikama i okolnostima - a takve su prilike vladale u danima - ali i godinama nastajanja naše države - nastojalo se sa strane agresora, naglasiti njegovo pravo na samoodređenje. Pri tome se nije stalo ni pred zabranjenim sredstvima i metodama, pa ni pred najužasnjim zločinima genocida u njegovim raznim varijantama - sve do izravnog istrebljenja. U takvim situacijama svjedok - mislim na autora Kačića - i njegovo svjedočanstvo, pogotovo kad je ono pismeno (scripta manent) i poduprto dokazima u strogom smislu pojma, ima dvostruko djelovanje, dvostruki efekt, duplu vrijednost: najprije, ono služi utvrđenju činjenica, a zatim, ono služi i pobijanju i razotkrivanju neistinitih, lažnih tvrdnjija.

Ne smije se, naime, zaboraviti da se već u samom toku nedovršenih povijesnih procesa javljaju vrlo podli i sofističirani falsifikati, izvrтанja i podmetanja (Vidi, npr. Appendix 4 - govor generala Adžića (str. 219.) i Appendix 6 - pismo Vlade Srbije od 5. XI. 91. potpisano od Dragutina Zelenovića). Držim da se dijelovi iz Kačićeve knjige mogu koristiti u suprotstavljanju dezinformacijama koje šire neprijatelji Republike Hrvatske.

Kako je moj glavni interes vezan uz međunarodno javno pravo, postavljam pitanje odnosa između, s jedne strane, sadržaja Kačićeve knjige, i, s druge strane, pozitivnoga međunarodnog javnog prava, u prvom redu Povelje UN. Kako treba gledati na primjenu sile protiv Hrvatske, pogotovo nakon njezina priznanja polovicom siječnja 1992? Očigledno, državni Hrvatskoj, Republici Hrvatskoj, članak 51. Povelje UN daje pravo da se brani. Zajamčeno joj je pravo "individualne samoobrane". A to se važno pravo još i poslije stupanja na snagu Povelje, u drugim aktima, opečtovano ponavlja.

Spomenut ćemo samo Deklaraciju o pravima i dužnostima država čl. 12. u rezoluciju Opće skupštine UN broj 375(IV) u kojoj stoji: "Svaka država ima pravo samoobrane ili kolektivne samoobrane od oružanog napadaja." Zašto to spominjem u odnosu na Kačićev tekst? Zato što on pruža sigurnu i dokazanu činjeničnu podlogu za primjenu norme međunarodnog prava koju sam spomenuo. Ako bilo tko, pa i vlasta postojećih država, sumnjuju u to da je Hrvatska bila u pravu upotrijebiti svoju oružanu silu protiv invadora i oduđuje njene borbene aktivnosti, tvrdeći da su one protupravne, tada, uz ostale protivargumente i Kačićeva tvrdnja pruža dokaze o postojanju činjenica, - naime agresije - na koje činjenice se ima primjeniti normativni sadržaj članka 51. Povelje sa svim dalnjim međunarodnoprotupravnim konsekvencama. I u Kačićevom tekstu leže i sadržane su dokazive i dokazane činjenice koje pravdaju primjenu oružja sa strane RH. To je važno. Jer imamo dokaze o tome, da postoje i pokušaji tvrditi, bilo svjesno zlonamjerno, bilo uslijed krajnje neukosti i neznanja, da se Hrvatska nije trebala latiti oružja. Kačićev tekst može i mora poslužiti za obaranje bilo otvoreno neprijateljskih djelovanja, bilo nasjedanja neupućenih i posve nedovoljno obrazovanih pojedinaca i grupa.

Vrijedni su i pod određenim povoljnim okolnostima mogu biti korisni obrani naših interesa susreti s nekim istaknutijim pojedincima, pogotovo ako su etički i politički korektni i toliko inteligentni da mogu napustiti svoje ukorijenjene političke stavove i probit se do realističnijih i istinitijih saznanja. Jedan poseban i zgodan slučaj je opisani susret s demokratskim senatorom Pellom (str. 52.-55.). Razgovor sa senatorom Pellom je, zapravo, neslužbeni dio diplomatske povijesti.

Mišljenja sam da Kačićeva knjiga, njegov tekst, ali i dodatni prilozi, predstavljaju korisno štivo. Zato ću polaznicima post-diplomskih studija međunarodnog prava na Pravnom fakultetu, kao i slušačima na Diplomatskoj akademiji preporučiti čitanje Kačićeve knjige.

U SLUŽBI DOMOVINE

Uz knjigu Hrvoja Kačića *Serving My Country: Croatia rediviva*

Svaki bi znatniji političar i sudionik zbivanja važnih za nacionalnu povijest trebao osjećati moralnu i rodoljubnu dužnost da svoje uspomene zabilježi i, ako je moguće, objavi. Na taj način olakšava buduća povjesna istraživanja i ujedno ostavlja putokaze kasnijim naraštajima. Svoju svijest o tome pokazao je **dr. Hrvoje Kačić**, bivši hrvatski politički uznik, športaš, ugledni pravnik, narodni zastupnik i predsjednik saborskog Odbora za vanjsku politiku, ujedno dugogodišnji predsjednik Državne komisije za granice.

Kačić je, štoviše, pokazao svijest o tome da nije uvijek dovoljno objaviti memoarske zapise na hrvatskom jeziku, pa se odlučio na tiskanje knjige na engleskome, ne bi li ona tako postala pristupačnija stranomu, općenito neupućenom i predrasudama opterećenom čitatelju. Taj je korak piscu olakšala činjenica da njegova knjiga *Serving My Country – Croatia rediviva* (Institut društvenih znanosti Ive Pilara, Zagreb, 2002., 237 str.) nije klasično memoarsko štivo, nego specifična i u nas dosad jedinstvena zbirka memoarskih zapisa, novinskih članaka i razgovora, pisama političarima i državnicima, te govora održanih u Hrvatskoj u državnom saboru, Europskom parlamentu, skupštini zemalja članica NATO-a ili, pak, u sklopu Haške konferencije o bivšoj Jugoslaviji.

Knjiga je podijeljena u pet poglavlja, u kojima se raspravlja o agresivnim planovima Beograda, pokušajima da se sukob izbjegne, zakašnjelom ali ipak neobično važnom europskom prepoznavanju agresora, te napokon o afirmaciji hrvatske suverenosti. Posebno poglavje auktor, Dubrovčanin, posvećuje srpsko-crngorskoj opsadi i razaranju Dubrovnika, tog predviđa zapadne uljudbe. Priznaje pritom da mu je možda najteži trenutak u ratu bio onaj kad, zbog drugih obveza, nije mogao sudjelovati u poznatom konvoju "Libertas", kad su pomorskim putem blokadu grada pod Srđem probili političari i javni djelatnici.

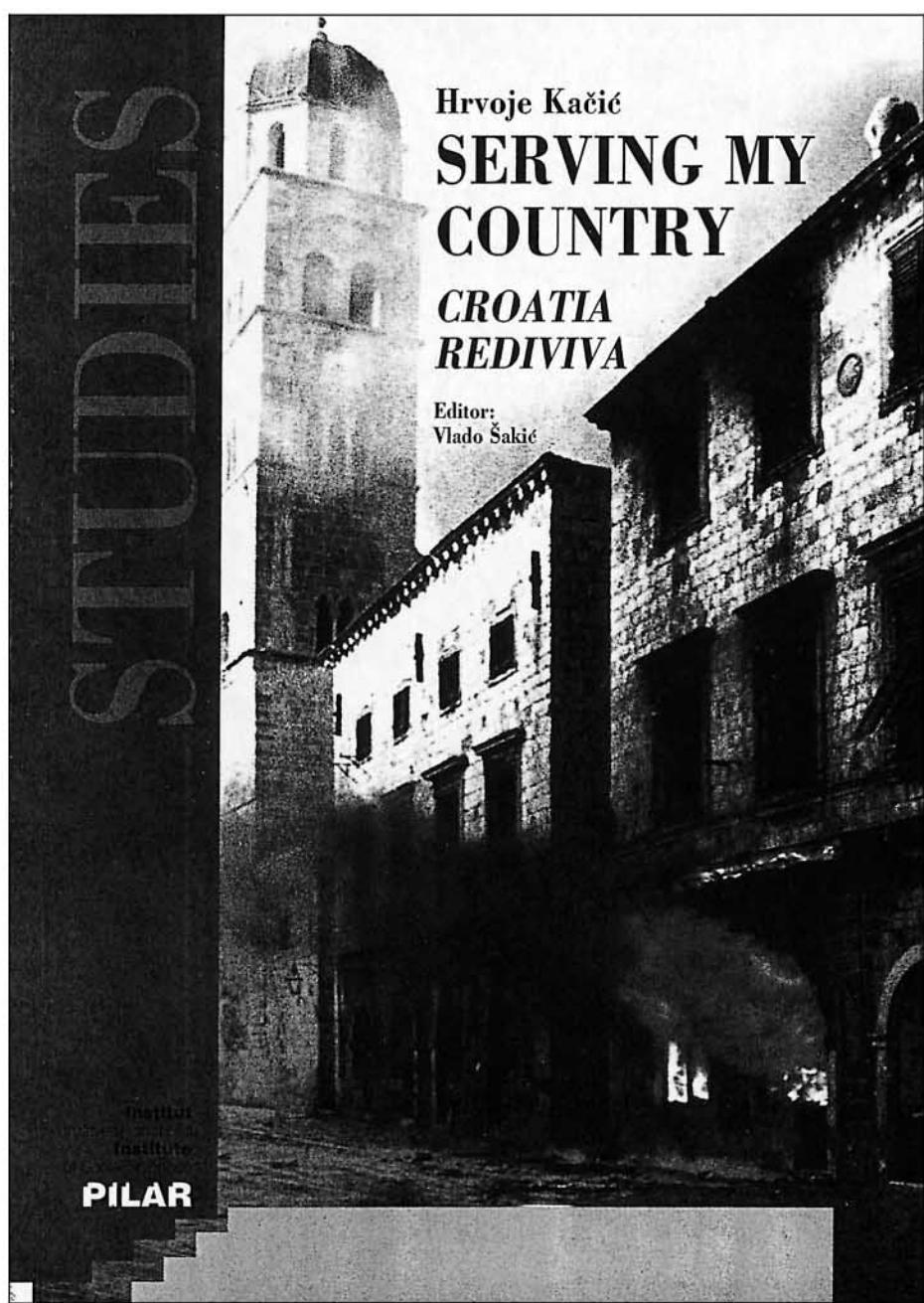
Iako knjiga zbog nizanja i opisa nekih poznatih događaja, susreta i skupova ima nemalu dokumentarnu vrijednost (koju povećava jedanaest dokumenata otisnutih u prilogu), njezin nesumnjivo

Piše:

Tomislav JONJIĆ

najvažniji dio tvore Kačićeva sjećanja na one fragmente tih događaja koje nisu zabilježile kamere, zapisnici i protokoli. Auktor opisuje atmosferu koja je vladala na margini službenih događanja, reproducira razgovore koji su se odvijali ne samo u službenim prostorijama, nego i u hotelskim predvorjima, na kurtoaznim susretima ili usred naizgled

slučajnih popodnevnih šetnji. Pritom ističe važnost "Palmerstonove doktrine", tj. sustavnog nastojanja da se neformalnim metodama, izvan službenih prigoda i privatnim vezama poluče učinci koji se krutim i formalnim službenim putem možda i ne bi mogli postići, ili bi se postigli znatno teže i sporije. No, prepostavka za primjenu te "doktrine" jest široka naobrazba i kultura, znanje stranih jezika, takt i osjećaj za trenutak, strpljenje i toleranciju. Da-kako, bez rodoljubne svijesti i svijesti o

pravim ciljevima nacionalne borbe, sva bi ta svojstva bila mrtvi kapital.

Prvi dojam koji se nameće nakon čitanja fragmenata Kačićevih uspomena jest piščeve nastojanje da zapadne političare umiješane u vojno-politička zbijanja prikaže iznjansirano, više kao slabo upućene i predrasudama opterećene pojedince negoli kao sudionike urote ili eksponente čvrsto izgrađenoga i prema Hrvatskoj negativnog stava. To je, nesumnjivo, tema o kojoj će budući povjesnici ozbiljno raspravljati i zasad je neizvjesno do kojih će se spoznaja doći nakon otkrivanja izvora prvog reda. No, takav Kačićev pristup ima jednu važnu posljedicu: dok je "teorija urote" plodno tlo za rezignaciju i pasivnost, uvjerenje da se ne radi o uroti, nego o neupućenosti nameće obvezu aktivnosti, djelovanja, borbe. Borba je pretpostavka oslobođenja, oslobođenje pretpostavka slobode.

Upućujući povremene, nekad i dosta oštре kritike hrvatskoj diplomaciji i njezinim vodećim ljudima (od kojih su neki uspjeli biti tako uspešnim ministrima vanjskih poslova da ih ne spominju ni minucijski opisi nastanka suvremene hrvatske države!), Kačić ne podliježe općem trendu omalovažavanje prvog predsjednika, **dr. Franje Tuđmana**. Naprotiv, on prikazuje Tuđmana kao državnika kadroga i voljnog prihvati i drugačija mišljenja, ako i kada ocijeni da je to u interesu Hrvatske. Dodatna je zanimljivost Kačićeva pristupa da ne prešuće činjenice koje se – s obzirom na relativno skroman opseg knjige – moglo prešutjeti a da se pisca ne prokaže krivotvoriteljem vlastite biografije (što je u nas relativno česta pojava, pa se, recimo, jedan ključni recitator na priredbi povodom rođendana druga **Josifa Visarionovića Džugašvilija** 1947. godine nekoliko desetljeća kasnije – kudeći Tuđmana zbog fabriciranja autobiografskih podataka - hvastao kako je još kao gimnazijalac, 1945. pokazivao otvoreni otpor **Staljinu**). Nasuprot tomu, Kačić ne traži nužno aplauz publice, pa opisujući susret s **Vladimirom Dedijerom** ne bježi od toga da se on zbio na proljetnom primanju 1971. u jugoslavenskom veleposlanstvu u Londonu. On nalazi više nego pohvalne riječi za **Fitzroya Macleana** i njegovu solidarnost s Dubrovnikom i Hrvatskom, iako je nesumnjivo svjestan da nemali dio upućene Hrvatske Macleana,

plemičkoj tituli usprkos, smatra opskurnim bonvivanom koji je sekundirao instaliranju boljševičke tiranije u Hrvatskoj. Također, Kačić u prosudbi zbijanja 1991./92. ne prešuće činjenicu da su neki crnogorski političari (a u nekim trenutcima, bar verbalno, i **Mojmir Bulatović**) pokazivali otklon od Miloševićeve imeprijalističke politike.

Možda zbog takvoga svjesnog i sustavnog izbjegavanja plošnoga, crno-bijelog pristupa Kačić bez kompleksa može u svakoj prigodi i bezrezervno osuditi Jugoslaviju i njezina tvorca **Josipa Broza** kao vjerojatno najvećeg zlotvora u hrvatskoj povijesti, istodobno dodajući da mu je Dedijer izjavio da ga je Tito krajem 1944. poslao u Dubrovnik kako bi zaustavio smaknuća nedužnih građana ("ali je već bilo kasno"). Također ne osjeća potrebu kaditi kumirima ni antifašizma ni tzv. *antifašizma*, pa se ne ustručava kazati kako izrazi hrvatske težnje za uspostavom vlastite države nije samo borba koja je dovela do proglašenja Banovine Hrvatske (1939.) ili do nastanka ZAVNOH-a, nego je to i stvaranje Nezavisne Države Hrvatske 1941. O tim se događajima može raspravljati, i može se – kao i pisac ovog prikaza – smatrati da su neki od njih imali tragične posljedice, ali je sasvim sigurno da se nijedan ne bi zbio da Hrvati nisu žarko htjeli vlastitu državu.

Općenito, knjiga dr. Hrvoja Kačića neobično je vrijedan doprinos izučavanju suvremene hrvatske povijesti i ujedno zgodan instrument za upućivanje strane publike u hrvatsku stvar. Ako joj se ipak mogu uputiti manji prigovori, oni bi se sveli na slabu kakvoću fotografija i presitnim sloganom tiskane podrubne bilješke. Na faktografskoj razini, čini se tek da je u poglavljju o diplomatskom priznanju Hrvatske ispušten Island, koji je Hrvatsku priznao već 19. prosinca 1991., istog dana kad je svoje priznanje priopćila Savezna Republika Njemačka. Estonija je priznanje podijelila 31. prosinca 1991., Sveta Stolica 13. siječnja 1992., a San Marino 14. siječnja 1992. Zemlje Europske zajednice, Švicarska i drugi uslijedili su 15. siječnja i kasnije. No, taj je previd, ako se o njemu uopće može govoriti, od zanemarive važnosti. □

God. 1553. Primus Trubar, promicatelj Luterove Reformacije medju Slovincima piše: "Lubi Slovenci! Vam inu nam je vejednoč, de le ta naša slovenska beseda do seh mal se nej z latinskim temuč le ta krovaška s **krovaškimi puhštabi** (t.j. glagolskim slovima) pisala.

Pop Marko Bonifacij, kanonik senjske crkve "pripisao i svršio na 2. jula 1719. iz pisma **glagolskoga Sv. Jeronima N. S. C.**" (naučitelja sv. Crkve) "Dialog Svetoga Gargura", što je izpisao 1627. "Pop Martin Martešić, kapelan crikve svete Marie u Belgradu, u Grižanah, letih Božjih 1627."

Daniel Farlati u svom djelu **Illyricum Sacrum** (Venecija 1765., sv. III., str. 142. - 144.) iznosi kako se je glagolsko - rimska liturgija proširila ne samo po dalmatinskom kopnu, nego i po dalmatinskim otocima, jer joj se nisu protivili ni biskupi latinski, ni rimski pape, pa se je čvrsto uvriježila više prešutnim dopuštenjem nego izričitom povlasticom. Dalmatinski Hrvati, veli Farlati, mogu svoje bogoslužje braniti u knjigama pisanim, kako oni smatraju **Jeronimovim slovima**. Nu kad ne bi bilo ništa drugo, bila bi dostačna čvrsta obrana, stari i neprekidni običaj, te posjed mnogih naraštaja, pa ni pravda ni zakoni ne bi dopustili, da se to dokine.

Pompej Coromini, biskup Pićanski, 20. studenoga 1628. u izvještaju ad Limina veli, da, osim trojice, koji obavljaju sve hrvatski, svi njegovi župnici znaju latinski. - **Populus illirica lingua utitur, quam Croatam vulgo appellanti.**

Talijan Guilelmo Postell (XVII. st.) o porabi rimsко-glagolskoga bogoslužja u Dalmaciji kaže: "**Jeronim je izumio azbuku**, da se i stvarno razlikuju od ostalih naroda, kao što se razlikuju i jezikom (razumijeva: Panonci, Iliri, Dalmatinci i Myzijci), a možda da i u tom pogledu njegovo ime ostane neumrlo. Isti **Jeronim ostavio je preveden na onaj jezik Stari i Novi Zavjet, s Misom i molitvama**".

Talijan Ivan Palazzi (XVII. st.), pišući o alfabetima, veli: "Treba znati, da onaj ilirski ili hrvatski puk" (Schiavoni) ima dvije vrste azbuke. One pokrajine koji su više prema Izkoku, služe se alfabetom koji je nalik grčkomu, i taj je izumio Čiril, pa mu odatle i naziv čirilica; dočim ostale pokrajine, koje su više prema Jugu ili prema Zapadu, služe se **azbukom koju je izumio Sv. Jeronim**, i zovu je bukvica. Taj se alfabet razlikuje od svih ostalih na bijelom svijetu."

PREDĆIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA (24.)

HRVATSKA JERONIMSKA PREDAJA

God. 1658. Fra Ivan iz Foče piše Sv. Stolici: "Budući da je stari običaj u Bosni Srebrenoj, danas posve pod turskom vlasti, da svećenik u ovom kraju na sve blagdane služi sv. Misu dvostruko, u običnom latinskom i u pučkom hrvatskom jeziku, kako je **preveo** Sv. **Jeronim** i sv. Ćiril, s obzirom na to što se tako služba Božja silno odugovlači, jer se obavlja dvostruko, najprije latinski pa hrvatski, moli da svećenici Bosne Srebrenе budu ovlašteni služiti sv. Misu u pučkom **hrvatskom** jeziku.

God. 1717. Kongregacija Trećoredaca pokrajine Istarske - Dalmatinske održana u Martinšćici (na otoku Cresu) zaključuje: "Premda naša Provincija nije dužna držati fra Antona Kavranića, toliko radi da je sin provincije Asižanske, koliko radi da ne zna **oficijati** (=služiti) **hrvatski**, zato se određuje, da ako bude stati u ovoj provinciji, otcim m. p. ne imaju dati licenciju (=dopuštenje) za rediti se od pištale (=poslanice), dokle goder ne počne štiti (=čitati) **priestojno harvaski**; a od Vangjela dokle ne bude **oficijati harvaski**."

God. 1747. tiskan je **Nauk Mladoga Misnika** "za početi govoriti svetu Misu... za službu **Misnika harvatskoga slova**."

God. 1748. nadbiskup zadarski **Matej Karaman**, otvarajući Zmajevićovo sjemenište u Zadru, kao delegat Svetе Stolice proglašuje pravila toga zavoda, u kojima toč. VI. glasi: "Neka pitomci budu odgojeni u čestitom vladanju, u znanostima njima potrebnim, t.j. neka nauče čitati, i pisati hrvatski: azbukom glagolskom ili Jeronimovom i čirilskom."

God. 1765. Karlo Camucius, biskup koparski, in visitatione ad Limina veli, da se u njegovoj biskupiji nakon pročitane ili odpjevane poslanice i Evandjelja na latinskom, pjeva i jedno i drugo na hrvatskom jeziku, ali ne iz Rimskoga Misala tiskana **slovima hrvatskim ili Jeronimskim** koje jedini on od svega svećenstva znade čitati, nego iz Sćaveta (Schiavetto). Iztiče, da mu ne bi lako uspjelo, da njegovi župnici nauče **vrlo težku Jeronimovu azbuku**.

Kanonik župnik metropolitanske crkve u Zadru Ivan Vulasti iztiče 30. listopada 1781. koristno djelovanje Trećoredaca glagoljaša u Zadru i veli, da, pored svih

Piše:

Mato MARČINKO

ostalih redovnika, oni su jedini, koji neprekidno rabe **Jeronimski** jezik.

God. 1783. na pokrajinskoj skupštini Trećoredaca novigradski biskup Ivan Dominik Stratico veli, da je Kongregacija Propagande sebi pridržala tiskanje glagolskoga Misala i Brevijara ... htjela je Propaganda da time sačuva **slova našega velikoga naučitelja Sv. Jeronima**, odbivši srbsku azbuku. On sam, biskup, ne može opisati nježnost koju osjeća, kad čuje pjevati Božje pohvale i prikazivati Nekrvnu Žrtvu u jeziku što ga je s majčinim mljekom usisao.

U Galovcu, na 18. listopada 1785., kapetan Ilija Maltes, sudci i svi seljani sela Galovca pod prisegom izjavili su da oti Trećoredci, pored svih ostalih Redovnika, drže svagdanju oficijaturu (=službu Božju) u **Jeronimskom jeziku**, koji je vrlo koristan i nuždan za čitavu Krajinu.

Župljanji Veloga Lošinja mole 9. veljače 1803. Svetu Stolicu, da im vratи glagolsko-rimsko bogoslužje **slovima Sv. Jeronima**, koje je u njih stoljećima obstajalo sve do godine 1802. Istu molbu podastiru i sv. Kongregaciji Obreda, nalažeći **slova Sv. Jeronima**.

Osorski biskup Franjo Petar Bakarić opravdava se pred sv. Kongregacijom Propagande 16. svibnja 1805. i veli, da u onim župama u kojima župnik ne zna čitati da li glagolicu **tiskanom Jeronimovom azbukom**, služi Misu glagolski; ali ako znade latinski, služi latinski, a u životu hrvatskom jeziku tumači Poslanicu i Evandjelje.

U Matici umrlih u Toliškom samostanu zabilježeno je 17. lipnja 1839.: "Poštovani gospodin Josip Lučić, svjetovni svećenik, **Hieronymianus**, vulgo glagolita."

Ordinariat zadarski naredjuje 20. svibnja 1843. župnicima, koji na selima služe latinski svetu Misu, da se u roku od dva mjeseca imaju izvježbati za obavljanje **svećane glagolske** službe Božje.

Zadarska vlada 30. lipnja 1843. piše Ordinarijatu zadarskomu, neka preporuči širenje glagolske službe Božje, budući da je za svrhe Svetе Stolice ta povlastica od prevelike važnosti. Mnogi bi narodi bili ponosni, da su mogli dobiti od Svetе Stolice takvu povlasticu... Niti to može biti neugodno nekim obiteljima, koje se zovu talijanske, jer su one sad već bile postale dalmatinske, pa stoga ne bi smjele biti ravnodušne za tu blagotvornu povlasticu pokrajine Dalmacije... Određuje, da se imaju u glagolici vježbati klerici u Sjemeništu, tako da, kada ostave Zavod, budu podpuno vježti glagolskom jeziku i bogoštovlju.

God. 1878. nadbiskup zadarski Petar Dujam Maupas u svojoj spomenici na Sv. Kongregaciju Propagande veli, da su SS. Apostoli za iztočne pokrajine preveli grčko bogoslužje na slavenski jezik grčkim slovima, koje je preuređio Klement u čirilicu, dok su zapadne pokrajine imale bogoslužje rimske napisano **rimskim slovima, kasnije nazvanima glagolskim**.

God. 1887. car Franjo Josip I. primio je u Pulju svećenstvo i preporučio mu, da se u pogledu staroslavenskoga bogoslužja ne uvode novotarije. Iste godine biskup porečko-puljski Ivan K. Flapp zabranjuje glagolicu u svojoj biskupiji. Ali ipak priznaje, da se stari hrvatski jezik (slavonica) koji se piše **slovima Jeronimovim ili glagolskim** ubraja medju bogoslužne jezike.

Na temelju svega iznesenoga Bare Poparić donosi ovaj **ZAKLJUČAK**:

1. Hrvatska tradicija pripisuje izum glagolskoga pisma samo Sv. Jeronimu.

2. Prije XIX. st. u našim hrvatskim krajevima nije se znalo za djelovanje svete Solunske Braće, pogotovo nitko nije ni pomislio, da je Sv. Ćiril izumio glagolsko pismo.

3. Glagolica je mogla biti staro narodno pismo Hrvata, pa stoga nije bilo nimalo napadno, što su je mnogi nazivali "hrvatskim pismom", kao što su i liturgični jezik često puta nazivali "hrvatskim".

4. Hrvati su oduvijek bili svjestni, da nisu za svoju narodnu liturgiju nikad dobili od Svetе Stolice ni Bulu ni Apostolsko Pismo... Bilo je i drugih naroda, koji su uživali svoju liturgiju, a da za istu nikad nikakve privole od Svetе Stolice dobili nisu.

5. Hrvati su pripisali, nakon svoga pokrštenja, izum glagolskih slova svomu slavnomu Zemljaku, svete Crkve Najvećemu Naučitelju, svetom Jeronimu, samo da njihov postanak bude ovjenčan najvećom slavom, baš onako, kao što su, nakon smrti Svetе Solunske Braće, bliži i dalji njihovi učenici, stvarajući legende o njihovu djelovanju, htjeli da proslave postanak toga istoga glagolskoga pisma, s time, što su, bez ikakve nužde, a bit će i s neupućenosti, pripisali postanak glagolice nebeskomu nadahnuću, što ga je, navodno, sveti Ćiril, kao monah Konstantin, izravno dobio s Nebesa.

6. Ne preostaje stoga nego, klanjajući se povijestnoj istini i logici, da naglasimo, da su Sveti Solunska Braća, prije svoga polaska u Moravsku, dobila liturgijske knjige, pisane starim hrvatskim narodnim pismom, izravno od Hrvata, koji su, prije njihova rodjenja, bili kršteni, imali svete knjige u svojem narodnom jeziku i svojom narodnom azbukom napisane, koji su dvijesto godina prije njihova polazka u Moravu sklopili poznati dični ugovor s Papom Agatonom, koji su u tomu razdoblju sagradili svoje crkve, podizali svoje kršćanske spomenike, pa i zaklade.

U Hrvatskomu narodnomu kalendaru za god. 1939. (izd. HKD "Napredak" Sarajevo) objavljen je članak Marka Perojevića pod naslovom **Glago-**

lica i sv. Jeronim, u kojemu Perojević, osvrčući se na razpravu Bare Poparića **O postanku glagolskoga pisma** ("Hrvatska smotra" VI./br. 7.-8., 1938.), piše:

"Danas nema učenjaka koji ne bi s posmjehom slušao priču o sv. Jeronimu Hrvatu 'glagolaš'." Perojević dalje veli, da je god. 880. bio u Rimu rimski biskup Teodozije i da se je sastao sa sv. Metodom. "Teodozije je tada - piše Perojević -, u Rimu, video, da je glagolica u Moravskoj bedem protiv njemačkih biskupa, pa se je i on sam htio na isti način ograditi protiv sile dalmatinskih biskupa, koji su pristajali uz Fatiju. Uvidjavni Ivan VIII., koji je uvažio Metodove zasluge za Moravsku, nedvojbeno je, sa-slušavši izvješće Teodozijevog o stanju u Hrvatskoj, dozvolio glagolicu i hrvatskoj crkvi. Istina, Hrvati nemaju pismene dozvole papine, odnosno, ona se nije sačuvala, ali to još ne znači da je nisu dobili. Teodozije se je u Rimu upoznao s glagolicom i prijevodom sv. knjiga, koje je od Metoda dobio, i na povratku u Hrvatsku doveo je neke svećenike iz njegove pravnje, vještice glagolici ... ima jedna važna bilješka, daje Teodozije, kao solinsko-splitski nadbiskup dao prepisati glagolski psaltir."

Perojeviću je Bare Poparić odgovorio: "Kao što su historijske istine postepeno (=postupice) prodirale u mase, tako će doći doba kad će se priznavati i to, da je glagolica staro hrvatsko pismo, da su Hrvati imali davno tim pismom napisane svoje liturgijske knjige, i prema tomu da oni nemaju nikakve saveze s Moravskim vjerovjesnicima sv. Ćirilom i Metodom, budući da je temelj kulturi Hrvata postavljen bez ikakova njihova utjecaja, mnogo prije negoli su se oni pojavili ... Eto sada znamo i od koga su Hrvati dobili glagolske liturgijske knjige i koji su bili prvi učitelji Hrvata u glagolskoj vještini! **Samo bismo trebali znati, koji je dотле bio liturgični jezik Hrvata od doba kad su sklopili svoj poznati pakt sa sv. Stolicom pa do sastanka Teodozija s Metodom u Rimu.** Radi se o kakvih dvjesti godina, pa je morala postojati nekakva liturgija kod krštenih Hrvata! Hijerarhiju su imali, što dokazuje živi biskup Teodozije, pa su sigurno imali i liturgiju u nekakvom jeziku, a taj jezik, prema pisanju Perojevića, još nije bio narodni, jer su tek svećenici iz pravnje Metodove imali da počnu učavati Hrvate u čitanju i pisanju glagolice!"

Perojević "izmišlja ono što nitko nije ustvrdio, da je sv. Jeronim bio Hrvat i k tomu glagolaš!" - kaže Poparić. "Iz svega toga javlja se još jedan **novum**, koji bi nam mogao razjasniti samo g. Perojević,

naime: kako je ninski biskup Teodozije, koji je priglio glagolicu i širio je po Hrvatskoj, da se njezinom pomoću ogradi 'protiv sile dalmatinskih biskupa', kako je, pitamo, taj zaguljeni glagolaš godine 886. (šest godina poslije rimskoga sastanka) mogao biti izabran, od romanskoga svećenstva u Splitu i njegova latinskoga svećenstva splitskim nadbiskupom? Bit ćemo pak pogotovu zahvalni gosp. Perojeviću, ako nam kaže odkud znade da je Teodozije, kad je postao splitskim nadbiskupom, 'nastavio širenjem glagolice i u latinskom Splitu i njegovoj okolini'?"

Svoj odgovor Perojeviću Bare Poparić završuje ovim riječima: "Umjesto odgovora na takvo pitanje, koje se nameće samo po sebi, g. Perojević unaprijed napominje, da 'ima jedna važna bilješka, da je Teodozije, kao solinsko-splitski nadbiskup dao prepisati glagolski psaltir'. Takva bilješka, autentična, ne postoji, nego postoji jedna mistifikacija, na kojoj počiva aureola glagoljaštva splitskoga nadbiskupa Teodozija. Evo o čemu se radi. Izvrstni vještak u glagolskom pismu zadarski nadbiskup Karaman u svomu spisu, na talijanskom jeziku, 'O porabi glagolice dva stoljeća prije sv. Ćirila' veli: 'U tom istom jeziku, **Jeronimovom azbukom** (iztaknuo M. M.), Teodor, zadnji salonitanski biskup, dao je napisati Psalmi po prijevodu svetoga Jeronima, dvije stotine i više godina prije nego li je sv. Ćiril počeo propovijedati, kao što proizlazi iz izvornih rukopisa P. Rafajela Levakovića. Žakan Nikola Rabljanin god. 1222. učinio je prijepis toga Psalmtira, a taj je prijepis imao u rukama spomenuti Levaković, kojemu ga bijaše za četiri mjeseca posudio bosanski biskup Ivan Tomko Marnavić. **Nikola Rabljanin iz Psalmtira je prepisao bilješku, koja je glasila, da je prijepis izvršen po nalogu i troškom TEODORA zadnjega salonitanskoga biskupa.** To bi bilo oko godine 640., kad je Teodor vladao salonitanskom crkvom. Prema tomu glagolica je postojala čak god. - 640.! - To je bilo neprilično za slaviste, pa su jednoglasno proglašili, da Nikola Rabljanin, **umjesto da napiše TEODEZIJ nadbiskup napisao je TEODOR zadnji salonitanski biskup.** - I tako krivnjom tih pet slova, kojima počimaju imena Teodor i Teodezije, izvedena je mistifikacija, koju danas brane svi oni koji ne priznaju da je glagolica starija od sv. Solunske Braće i da je ona staro narodno pismo Hrvata" (B. Poparić, **Glagolica i Sv. Jeronim**, "Hrvatska smotra" VII./br. 2., veljača 1939., str. 63.-65.).

(nastavit će se)

Branimir

*te noći
papa
nije mogao usnuti:
kakav sin
kakav odani sin
i mila
Hrvatska
to dijete
koje grli Jadran
i taj sin
Branimir
Bože
slap svoga blagoslova
izlij na njegovu
glavu
i vjerni narod
Branimir
kakav sin
kakav odani sin*

Mario Bilić

Prof. IVAN ALILOVIĆ

(Ružići, 25. II. 1925. - Mostar 11. II. 2003.)

Poznati prognanik, prof. Ivan Alilović bio je književni povjesnik i pisac, autor dvanaest knjiga i nekoliko desetaka članaka iz ručićke i hercegovačke hrvatske

Prof. Ivan Alilović

kultурне баštine, te životopisac stradalnika i član kulturnih i političkih udruga.

Svoj životni vijek Ivan je započeo 25. veljače 1922. na Gaju, u Ružićima (Grude). Osnovno školovanje završio je u Ružićima i nastavio u Mostaru, gdje je završio *Učiteljsku školu*. Stekao je zvanje učitelja nakon čega je naučeno prenosio mlađim naraštajima. Stanovito vrijeme bio je učitelj u više hercegovačkih sela (Posuški, Gradac, Dragićina, Vrućice... Klobuk). U Klobuku je odlučio nastaviti studij. Otputovao je u Makedoniju na daljnje usavršavanje. Filozofski fakultet završio je u Skopju. Potom je predavao hrvatski jezik i književnost na *Medicinskoj školi* u Mostaru. Zbog iznošenja istine o zapostavljanju hrvatskog naroda, te svog osvjedočenog hrvatstva i katoličanstva, komunističke vlasti su ga sudile i osudile na tri godine zatvora. Nakon izdržane skraćene kazne nije više mogao nigdje dobiti posao. Zatvor je na njemu ostavio neizbrisive tragove. On mu je zasigurno i skratio život. Lijek nedaćama našao je u istraživanju i bilježenju običaja, tradicije, kulture i povijesti hrvatskog naroda Herceg-Bosne. O tim vrijednostima objavio je

Piše:

Dr. fra Andrija NIKIĆ

dvanaest knjiga i desetine članaka te životopise hrvatskih stradalnika na Bleiburgu, križnim putovima i komunističkim zatvorima.

Između ishodišne točke njegova života - Ružića i Mostara, stvarno i metaforički smjestio se i cijeli Alilovićev životni vijek i književni opus.

Potekavši iz opora kraja što rađa tvrde karaktere i mučne sudsbine nepresušnog potencijala, Ivan je i nadahnuće za svoje domoljublje trajno crpio iz zavičajne sredine, iz etičko-etičkoga kompleksa hercegovačkog kamenjara čiju je poruku sočno ispri-povjedio fra Martin Mikulić. Živio je i umro, uspravno, pun moralne čistoće. Živio je u protimbi vremenu, u protimbi naplavinama raznih ideja, u opreci sa-mozvanim i izvikanim hrvatskim

prigodu da se brani a da ne zna od čega! Krivotvorio je 'istinu'! Jedino danu istinu boljševizma!

Prof. Ivan Alilović je član Društva hrvatskih književnika iz Zagreba, Hrvatskoga kulturnog društva Napredak Mostar, Društva političkih zatvorenika, Matice hrvatske, član i dopredsjednik Društva hrvatskih književnika Herceg Bosne, ali i član Misije dobre volje.

Ivanovo suđenje je u najizravnijoj vezi s *Misijom dobre volje*, istodobno žestoko napadane i od crkvene i od državne vlasti. On, kao i brojni hercegovački intelektualci, nije mogao shvatiti ni prihvatići da katolički puk može biti obespravljen u Crkvi u Hercegovini. S pravom! U tom je puku, naime, golemi dio te Crkve, njegove pameti, dobrote i pravne moći.

Rodio se za ovu suru zemlju, za ovaj neskloni i škrti kamenjar - koji je naselio cijeli svijet i zbog kojega su mnogi ginuli uspravno i "odlazili u nebo", kako

The image features a large, bold, black-and-white graphic watermark in the center. The text 'TRAGOM' is at the top in a sans-serif font, followed by 'SLUČAJA' in a larger, blocky font, 'LIL' in a smaller font below it, and 'VÍC' in a large, stylized font at the bottom right. The background of the entire image is covered with a repeating pattern of the text 'JATELJSKA PROPAGANDA IZ ČL. 118 • NEPRIJATELJSKA PROPAGANDA IZ ČL. 118', which is also present in the watermark itself.

IN MEMORIAM

napisa veliki susjed Antun Branko Šimić.

Tridesetak posljednjih godina Ivan je životario na relaciji Zagreb-Ružići. Tu je sijao svoja djela. S njima i od njih životario. Žudio je za slobodom. Onog trenutka kad je srušen komunizam, Ivan se našao na prostoru na kojem su želje postale stvarnost. Sloboda hrvatskog naroda, kao što znamo, nije nastala čudom niti ju je stvorio jedan čovjek, ali bez ljudi kakav je bio Ivan Alilović, ne samo da ne bi bilo Hrvatske nego ni on ne bi doživio ispunjenje svojih životnih planova. Podsjecam na njegovu poruku u knjizi *Križni put i raspuća hrvatskih đaka, studenata i intelektualaca iz Hercegovine*. Mislim da je iznesenim podacima pokolebačak i mnoge protivnike. Ipak, imao je tu hrvatsku sudbinu da je ostao neshvaćen. Kod nas ne treba očekivati zahvalnost, ali neke stvari ipak ne smijemo zaboraviti.

Ivan je davne 1972. priredio *Pustinjakove pripovijetke iz seoskog života zapadne Hercegovine* - fra Martina Mikulića, a 1990. *Hrvatsko ime u narodnoj predaji i običaji Herceg-Bosne* Ivana Zovke.

U međuvremenu je objavljivao knjige: *Tri zaboravljeni imena iz kulturne prošlosti Hercegovine* (fra/don Franjo Miličević, Ivan Zovko Mostarac i Ante Jukić), Zagreb, 1974., *Duhan i život naroda u Hercegovini*, Zagreb 1977., *Hrvatski narodni običaji u Hercegovini*, Zagreb, 1979., *Tragom hrvatske kulturne baštine u Hercegovini*, Zagreb, 1980., *Hercegovci u hrvatskoj poeziji*, Zagreb, 1982., *Hrvatski pri-povjedači iz Hercegovine*, Zagreb, 1983., *Bibliografija hrvatskih pisaca Bosne i Hercegovine do godine 1918.*, Zagreb, 1986., *Bibliografija hrvatskih pisaca između dvaju ratova*, Zagreb, 1989., *Tragom slučaj Alilović*, 1983. i *Križni put i raspuća hrvatskih đaka, studenata i intelektualaca iz Hercegovine*, Zagreb, 1999.

Ivan je bio pisac hercegovačkoga malog svijeta u kontekstu krupnih povijesnih zbivanja. Bio je dovoljno kreativno sloboden da tiskanje i raspačavanje njegovih djela komunistička vlast nije dopuštala, ali među hercegovačkim fratrima i rodoljubima bilo je pojedinaca koji su prepoznivali i širili Ivanove knjige i ideje. Narodna mudrost, naime, zračila je ne samo iz Ivanovih knjiga nego i u običnom razgovoru. On je oblačio sočnu

zavičajnu tradiciju u jezik te oživio svoj zavičaj i u literaturi i u svakodnevlu. Živio je za i od tih svojih djela, često neshvaćen, ali hrabro i nepokolebljivo braneći istinu o krvavoj hrvatskoj povijesti. Tako da su Ivanove knjige postale njegovo potomstvo i naša baština.

Satisfakciju svojim patnjama našao je u stvaranju Republike Hrvatske, ne krijući tugu zbog podijeljenosti hrvatskog naroda granicom nacrtanom topovskim "đuletom" ispaljenim s imotske tvrđave Topane poslije Požarevačkog mira od 2. siječnja 1718.

Smrt ga je pretekla u hipu. Umro je pun zanosa, ideja, pun snova - umro je tragično, bolno-tragično i duboko razočaran. Razočaran vremenom; hrvatskom sudbom koju smo sami sebi namrjeli. Živio je hrvatstvo, Hrvatsku i Herceg-Bosnu - to mu je bila i obitelj i majka! Umro je uspravno u borbi za hrvatsku baštinu, za hrvatsku kulturu, za hrvatsku pravicu! Umro je prešućivan, zaboravljen i brisan od onih za koje je živio i umro. Ali, ima ljudi koji će nastaviti borbu za hrvatske ideale za koje je živio i umro.

Odlaskom Ivana Alilovića suvremena je hercegovačka hrvatska baština zakinuta za još koju pripovjedački moćnu i jezično sočnu stranicu. O Ivanu će biti ispisivane brojne stranice, podjednako o povjesnom istraživaču kao i uzniku, ali već danas je neprijeporno da je iza sebe ostavio trajan, dubok i svijetao trag. Poznavajući i promatrajući Ivanov život u cjelini, na posljetku, na račun prekobrojnih gubitaka hrvatskog naroda u hrvatskoj književnosti, može se reći: hrvatska smrt ima više ukusa nego hrvatsko općinstvo."

Pokopan je 13. veljače na Škelinoj njivi. Sprovod je vodio fra Mladen Sesar. Od pokojnog Alilovića riječima zahvalnosti oprostili su se književnici Krešimir Šego i Zdravko Kordić, te fra Andrija Nikić.

Pokraj Ivanova počivališta ponavljam poruku njegova domoljublja:

*Dvanaest mjeseci
i godine mnoge
ja sam
Domovino moja
Tebi darovao!*

Pokoj vječni daruj mu Gospodine! □

U SPOMEN

JULKA SUMAJSTORČIĆ

1925.-2003.

Laka joj hrvatska zemlja.

HDPZ-a Sisačko-moslavačka.

U SPOMEN

ANTE ŠOLA

preminuo u 83. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

U SPOMEN

JOSIP HUDEČEK

preminuo u 76. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

U SPOMEN

ADOLF KUHAR

preminuo u 75. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ - Krapina.

U SPOMEN

FRANJO BOŠNJAK

preminuo u 80. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

U SPOMEN

prof. IVAN ALILOVIĆ

1922.-2003.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

IN THIS ISSUE

In an interview for our magazine, renown theologian and philosopher **Fr. Marijan Jurčević** expresses his views about the current situation in Croatian society, the process of globalisation and of the status of Croatian political prisoners. Pointing out that the founding of an independent Croatian state was a magnanimous achievement which should serve as the foundation to build the future for the Croatian people, Father Jurčević cautions of the diminishing feeling for togetherness and belonging to a common social group. We are too often faced with irresponsible relations towards freedom. Croatia has been clasped in the jaws of capitalism. Material goods are too often put before anything else, including the right of a nation and even more often, the rights of individuals.

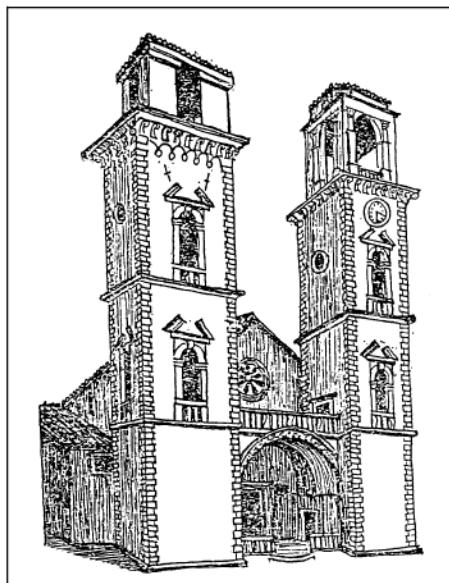
At first glance it appears that these developments in the era of globalisation are unavoidable. However, globalisation is not that new a phenomenon. Earlier attempts to set up a new world order failed because of their ideological background and ominous objectives. According to Jurčević it is pointless to oppose the contemporary process of globalisation because technological development has pre-determined any such opposition to failure. Nevertheless, if globalisation is as unavoidable as the four seasons, then it is necessary to adapt to it and at the same time try and influence its effects. Conscious and systematic activities can help preserve national identity, one's own culture and freedom for each individual.

Fr. Jurčević comments that the current government in Croatia has reduced the rights of former Croatian political prisoners. The government should, on the contrary, be positively discriminative towards them, i.e. they should be given additional rights compared to other social groups due to the weight and value of their sacri-

fice. Even if this is not to occur, Fr. Jurčević reminds former political prisoners not to carry any bitterness inside themselves because their motives were never motivated by the

sessed these projects as positive. Funding has also been withdrawn from the association's monthly '*Polički zatvorenik*', undoubtedly because of its critical commentaries against the rehabilitation of neo-communist ideologies in Croatia.

* * *

St. Tripune's cathedral in Kotor

possible achievement of material advancement. It is because of this dimension that their sacrifices are so valuable and fruitful.

* * *

The president of the Croatian Association of Former Political Prisoners and of the International Association of Former Political Prisoners and Victims of Communism, **Jure Knezović**, presents a documentary review of the discriminatory actions imposed by the Croatian Government against former Croatian political prisoners. The government has been more than forthcoming with donations for various associations. It is particularly generous to associations for former Communists, homosexuals and members of so-called alternative groups. In contrast, the government rejected every single project proposed by the Croatian Association of Former Political Prisoners despite the fact that, in principle, the government as-

Collective guilt is one of the vital features of any non-democratic order. Communism, Fascism and National Socialism considered that not only perpetrators of crime were responsible but their families, relatives and friends were all branded. They represented a "criminal surrounding" as it was referred to in **Stalin's** USSR. A similar situation seems to exist in contemporary Bosnia-Herzegovina under the protectorate of the international community as **Martin Zorić** proves in his article. He presents a ruling by which a policeman in Herzegovina was dismissed of his duties even though he was not charged with any offence. The commissioner of the transitional police forces assessed that because this policeman happened to be a member of a controversial war unit of the Croatian Defence Council, this was enough reason for "reasonable doubt" that he too committed serious crimes against international humanitarian law. At the same time, the commissioner accuses the Croatian Defence Council and Croatian army for crimes that were never proven. This is, of course, nothing but the implementation of collective guilt, which is being imposed allegedly, in the name of democracy. A quote of what constitutes violence against fundamental principles in the European legal system is also presented. Violence however, cannot be the means to achieve lasting aims. □

IN DIESEM HEFT

In dem Interview für unsere Zeitschrift legt der bekannte Theologe und Philosoph **Pater Dr. Marijan Jurčević** seinen Standpunkt über die Lage in der kroatischen Gesellschaft, dem Globalisierungsprozess und der politischen Häftlinge, dar. Während er betont, dass die Gründung des

Wenn die Globalisierung unausweichlich, wie Jahreszeiten kommen, dann muss man sich ihr anpassen und so gleichzeitig auf ihre Effekte einwirken. Mit gewissenhaftem und systematischem Wirken kann man die nationale Identität, eigene Kultur und Freiheit des Einzelnen wahren.

Jure Knežović. Die Regierung unterstützt nämlich mit Steuergeldern Projekte zahlreicher Vereine. Äussert großzügig ist sie den ehemaligen kommunistischen Tito-Partisanen, Homosexuellen und Angehörigen sog. gesellschaftlichen Alternativen gegenüber. Demgegenüber, wies sie alle Projekte der Kroatischen Gesellschaft ehemaliger politischer Häftlinge, trotz ihrer grundsätzlichen positiven Beurteilung, ab. Auch für die Monatszeitschrift "Politički zavorenik" ist jegliche Hilfe, zweifellos wegen seiner kritischen Einstellung gegenüber der Rehabilitierung des neokommunistischen Geistes in Kroatien, entzogen.

* * *

Kollektive Verantwortung ist eines der Grundmerkmale jedes undemokratischen Systems. Im Kommunismus, Faschismus und Nationalsozialismus waren nicht nur Täter, sondern auch ihre Familien, Verwandte und Freunde schuld. Sie stellten eine "Verbrecherische Mitte" wie man es in der **Stalin's UdSSR** nannte. Dass so etwas im heutigen Bosnien und Herzegowina unter dem Protektorat der sog. Internationaler Gesellschaft geschieht, beweist in seinem Artikel **Martin Zorić**. Er veröffentlicht einen Beschluss, mit dem ein Polizist in Herzegowina aus dem Dienst entlassen wird, obwohl ihm keine Schuld auferlegt wird. Der Kommissar der Übergangspolizei schätzt, dass bloße Zugehörigkeit dieses Polizisten zu einer kontroversen Einheit des Kroatischen Verteidigungsrates in Bosnien und Herzegowina, ausreichender Grund für die Existenz "verständlichen Verdachtes" darstellt und dass er somit selbst schwere Verletzung gegen das internationale humanitäres Recht begangen hat. Gleichzeitig beschuldigt der Kommissar den Kroatischen Verteidigungsrat und die Kroatische Armee der Verbrechen, die nie bewiesen wurden. Es ist die Rede von einer unfaßbaren Anwendung des Grundsatzes der Kollektiven Verantwortung, die angeblich im Namen der Demokratie unternommen wird. Der zitierte Beschluss stellt einen Gewaltakt auf die Prinzipien des europäischen Rechtssystems dar. Mit Gewalt werden keine dauerhaften Ziele erreicht. □

Ilok

unabhängigen kroatischen Staates eine wichtige Errungenschaft ist, auf der die Zukunft des kroatischen Volkes weiter aufgebaut werden soll, weist er auf das schwächer werdende gesellschaftliche Zusammengehörigkeitsgefühl hin. Es ist des öfteren ein unverantwortliches Benehmen der Freiheit gegenüber zu beobachten. Kroatien befindet sich im Rachen des groben Kapitalismus. Den materiellen Gütern gegenüber sind oft Rechte des Volkes und des Einzelnen untergeordnet.

Auf den ersten Blick hin scheint es, dass so eine Entwicklung in der Globalisierungsära unumgänglich ist. Aber die Globalisierung ist kein neuer Begriff und auch keine Neuentdeckung. Frühere Versuche zur Schaffung einer neuen Weltordnung scheiterten an der Ideologisierung und Unterordnung dunkler Ziele. Nach Meinung p. Jurčević's, ist ein Widerstand gegen die heutige Globalisierung, schon wegen der technischen Entwicklung, auf ein Scheitern verurteilt und somit sinnlos.

P. Jurčević bemerkt, dass die aktuelle Regierung in Kroatien die Rechte ehemaliger politischer Häftlinge reduziert hat. Demgegenüber sollte die Regierung sie positiv diskriminieren, d.h. wegen Schwere und Wert ihrer Opfer, sollten sie mehr Rechte und Unterstützung als andere gesellschaftlichen Gruppen erfahren. Doch auch wenn das nicht geschieht, sollten sie nicht verbittert sein, erinnert p. Jurčević ehemalige politische Häftlinge, denn ihr Opfer war sowieso nie mit der Schaffung materieller Güter motiviert. Gerade wegen dieser Dimension ist sie am teuersten und am fruchtbarsten,

* * *

Mit welch diskriminierendem Benehmen die Regierung der Republik Kroatien ehemalige kroatische politische Häftlinge behandelt, beweist dokumentarisch der Präsident der Kroatischen Gesellschaft ehemaliger politischer Häftlinge und Präsident der Internationalen Assoziation ehemaliger politischer Häftlinge und Opfer des Kommunis-

Narodno zemaljsko kazalište u Zagrebu.

Danas u subotu dne 4. studenoga 1876.

pjevat će se:

Nikola Šubić-Zrinjski.

Glasbena tragedija u 3 čina (8 slikah), napisao Hugo Badalić, glasbotvorio Ivan pl. Zajc.

Ravnatelj g. Ivan pl. Zajc.

U prizore stavio nadredatelj g. Josip Freudenreich.

L I C A:

Nikola Šubić-Zrinjski, ban hrvatski, zapovjednik Sigeta	-	-	G. Noll.
Eva, njegova žena	-	-	Gja. Lesićeva.
Jelena, njihova kći	-	-	Gja. Gerbićeva.
Gašpar Alapić	-	-	G. Kratohvili.
Lovro Juranić	-	-	G. Grbić.
Vuk Papratović	-	-	G. Rangl.
Sulejman Veliki, turski car	-	-	G. Chlostik.
Mehmed Sokolović, veliki vezir	-	-	G. Kompit.
Mustafa, bosanski paša	-	-	G. Plemenčić.
Ali Portuk, zapovjednik topničtva	-	-	G. Kazil.
Ibrahim Begler-beg	-	-	G. Novak.
Levi, liečnik Sulejmanov	-	-	G. Anton ml.
Hrvatski čestnici i vojnici. — Turski vojnici. — Buile, Odaliske, Enusi, čuvari saraja. — Zbor vila. — Dogadja se god. 1566. Prva slika u Biogradu, ostale u gradu Sigetu i pred njim u taboru turskom.			

Svršetnu veliku živu sliku „Pad Sigetski“, od preko 50 osobah izvedenu, udesio nadredatelj g. J. Freudenreich.

HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE U ZAGREBU

INTENDANT: KOSTA SPAIĆ

DIREKTOR OPERE: JOVAN ŠAJNOVIĆ

Četvrtak, 4. studenoga 1976.

Nikola Šubić Zrinjski

Glazbena tragedija u tri čina (8 slika)

Glazba: IVAN ZAJC

Obrada partiture: Boris PAPANDOPULO

Riječi: Hugo BADALIĆ

Obrada teksta: Marko FOTEZ

Dirigent: Nikša BAREZA

Redatelj: Vlado ŠTEFANIĆ

Scenograf: Berislav DEŽELIĆ

Kostimograf: Ika ŠKOMRLJ

Koreograf: Milko SPAREMBLEK

Baletni majstor: Karol TOTH

Autor projekcije: Marija GAGIĆ

Rasvjeta: Aleksandar AUGUSTINČIĆ

Zborovoda: Zoran JURANIĆ

Suradnik redatelja: Rudolf MALENČIĆ

Nikola Šubić Zrinjski	Vladimir RUŽDJAĆ
Eva	Blaženka MILIĆ
Jelena	Branka BERETOVAC
Gašpar Alapić	Miljenko GROZDANIĆ
Lovro Juranić	Stojan STOJANOV
Vuk Papratović	Damir ŽARKO
Sulejman Veliki	Franjo PETRUŠANEĆ
Mehmed Sokolović	Piero FILIPPI
Mustafa	Zvonimir GERBAVEC
Ali Portuk	Filip VRCAN
Begler-beg	Ljubomir BRANKOVIĆ
Levi	Marijan BUJANIĆ
Timoleon	Boris VAJDA

Orkestar, zbor i balet Hrvatskog narodnog kazališta

Solisti baleta: Mladen DRAKULIĆ, Štefan FURIJAN, Juraj MOFČAN, Irena PASARIĆ, Guy PERKOV, Mirjana SOKOLIĆ, Sofija TOTH

Koncertni majstori: Maja DEŠPALJ i Geza BALAŽ

Inspicijent: Žana CESAREC

Šaptač: Dinka LOZIĆ

Sudjeluju članovi karate kluba »Tempo«

ALAPIĆ

Bane, novu nosim vijest!

ZRINJSKI

Govori — nek i one čuju!

ALAPIĆ

Iz Pečuha glasnik javlja da se na boj Sultan spravlja s dvjesta tisuć ljudi!
Zato, bane, spremam budi, Sultan na nas kreće!

ZRINJSKI

Hrvati klonut neće, junaci vijek su prvi —
Za dom, za rod su prvi.
Za dom za rod ne štede proljevat krvi, za
dom, za dom, za dom, za rod.
Umiri kćerku, ženo! Još Juranića čekam, da
čujem njegov glas.

ALAPIĆ

Evo ga — amo se žuri!
Evo ga kako se žuri.

ZRINJSKI

Govori šta je!

JURANIĆ

U boj, u boj, mač iz toka, bane!

PAPRUTOVIĆ

Već pređe Dravu Mehmed beg.

PAPRUTOVIĆ, ALAPIĆ I TENORI I BASI
Pali nam sela, gradoye ruši u prah,
zemlja nam cijela osjeća trepet i strah!

JURANIĆ

Daj mi, bane, odabranu četu, pa da spriječim
namjeru mu kletu!

JELENA

Oj, jao meni.

JURANIĆ

Raduj se sa mnom, o dušo — mora past
neprijatelj taj!
Često u borbi sam kušo propast mu zadat i vaj.
Raduj se sa mnom, o dušo! Raduj se sa mnom,
o dušo.
Bane. Dugo šutjeh ja — u srcu tajnu nosim.
Danas neka otac zna: milu, da, milu kćer ti
prosim.
Nisam od močnog ja roda, ne mami tašta me
čast,
čast mi je bojna sloboda. Imanje mača mi vlast,
mača mi vlast.
Desnicu domu i vjeri zavjerih za sav život,
život taj —
srce pak miloj ti kćeri, daj mi je, oče, ah daj,
ah daj!

Alapić: Ne meni, bane, već Juraniću slava

ZRINJSKI

Sinko moj, čuj me sad, što srce moje veli:
za vas sve, ljubezne, da sreću važu žali,
Za vas sve, ljubezne, sad sreću vašu želi!
Svoj blagoslov ču tebi dat i kćerku moju s njime,
kad sretno mine ovaj rat i slavno stecesi ime.
Ti domu se oduži i mačem nju zasluzi!

EVA

Ja ostajem uz muža svoga, gdje njemu grob i
meni tu nek bude.
A kćerka moja, rumen cvijet,
uz zaručnika svoga.

JURANIĆ

Vjerne su ti grudi ove, tebe štiti ovaj mač,
Bog će dati sreće nove i utišat gorki plać.

EVA

Sad vidiš, mili mužu, tvog hrabrog srca plod?
Tvog hrabrog srca plod!

ZRINJSKI

Sad snažno čutim da sam Zrinjski! O ženo,
dijete moje, vi ostajete uz nas!
Sad snažno čutim da sam Zrinjski, sad snažno
čutim da sam Šubić Zrinjski ja,
ah, da!?

EVA, JURANIĆ, PAPRUTOVIĆ,
Hajd u boj!

TENORI I BASI

Sad, braćo, pun'mo puške, samokrese, naše
grome, naše trijese,
neka ore, ruše, more — brus'mo ljute naše
mače, neka sijeku, jače, jače!
Pun'mo puške, samokrese, naše grome, naše
trijese,
neka ore, ruše, more, hajd' u boj, u boj!

JURANIĆ

U boj, u boj, mač iz toka bane, nek dušman
zna kako mremo mi.

JURANIĆ, ZRINJSKI, TENORI I BASI
Grad naš već gori, siže do nas već žar,
rik turski ori, bijesan je njihov jar!

JURANIĆ

Ko požar taj grudi naše plamte,
utiša rik mača naših zvuk.

ZRINJSKI

Ko bratac brata Zrinjskog poljub'te svi,
za mnom na vrata, vjerni junaci vi!

**EVA, JURANIĆ, PAPRUTOVIĆ,
ZRINJSKI I ALAPIĆ**

Sad zbogom bud', dome naš za uvijek, oj
zbogom,
od svud i svud na te dušman ide prijek...
I već u grob sveti trup sklada tvoj, al' neće —
za te sin svak u boj sad kreće, dome naš ti
vijekom stoj!